

**ВНЗ УКООПСЛКИ
ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ**

Н.В. Михайлова

**СТРАХУВАННЯ В ТУРИСТИЧНОМУ
БІЗНЕСІ**

**Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення
дисципліни за кредитно-модульною системою організації
навчального процесу для студентів за напрямом підготовки
6.140103 «Туризм»»**

Полтава 2013

Укладач: Михайлова Н.В., доцент кафедри фінансів Полтавського університету економіки і торгівлі, к.е.н.

Рецензенти: Скляр Г.П., завідувач кафедри туристичного та готельного бізнесу Полтавського університету економіки і торгівлі, д.е.н.

Фисун І.В., доцент кафедри фінансів Полтавського університету економіки і торгівлі, к.е.н.

«Узгоджено»

Завідувач кафедри фінансів
Полтавського університету
економіки і торгівлі

Єгоричева С.Б., доцент, д.е.н.

Декан факультету
економіки та менеджменту
Полтавського університету
економіки і торгівлі

Деля О.В., доцент, к.і.н.

Директор навчального центру
Полтавського університету
економіки і торгівлі

Герман Н.В., доцент

Керівник науково-методичного
центру управління якістю
освітньої діяльності

Огуй Н.І., доцент, к.е.н.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Розділ I. Програма навчальної дисципліни «Страховання в туристичному бізнесі».....	7
Розділ II. Тематичний план навчальної дисципліни «Страховання в туристичному бізнесі»	11
Розділ III. Методичні рекомендації до самостійного вивчення навчальної дисципліни «Страховання в туристичному бізнесі».....	13
Змістовий модуль 1. Основи функціонування страхового ринку та характеристика його основних суб'єктів	13
Тема 1. Сутність, принципи та роль страхування.....	13
Тема 2. Класифікація страхування	23
Тема 3. Страхові ризики та їх оцінка	29
Тема 4 Страховий ринок.....	35
Тема 5 Страхова організація.....	49
Змістовий модуль 2. Основні галузі страхування та фінансово-економічна діяльність страхових організацій	58
Тема 6. Особисте страхування в туристичному бізнесі	58
Тема 7. Майнове страхування в туристичному бізнесі.....	68
Тема 8. Страхування відповідальності в туристичному бізнесі.....	77
Тема 9. Перестраховання і співстраховання.....	87
Тема 10. Доходи, витрати і прибуток страховика.....	97
Розділ IV. Методичні рекомендації з виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань.....	111
Розділ V. Тести вихідного контролю знань.....	112
Розділ VI. Форми контролю та критерії оцінювання знань студентів з навчальної дисципліни «Страховання в туристичному бізнесі».....	133
Розділ VII. Перелік питань для підготовки студентів до поточного модульного контролю з навчальної дисципліни «Страховання в туристичному бізнесі».....	143
Розділ VIII. Перелік питань для підготовки студентів до підсумкового модульного контролю з навчальної дисципліни «Страховання в туристичному бізнесі».....	145
Список рекомендованої літератури	147

ВСТУП

Мета вивчення дисципліни полягає у формуванні у студентів сучасних теоретичних знань з питань організації страхування в туристичному бізнесі, творчому оволодінні ними та набутті навичок їх практичного використання в сучасних умовах господарювання.

Предметом дисципліни є система фінансово-економічних відносин, що виникають у процесі формування, розподілу та використання страхових фондів.

Основні завдання вивчення студентами навчальної дисципліни „Страхування в туристичному бізнесі”:

- оволодіння теоретичними основами страхування;
- з'ясування особливостей функціонування страхового ринку та його основних суб'єктів в сучасних умовах господарювання;
- оволодіння базовими питаннями організації особистого, майнового страхування і страхування відповідальності в туристичному бізнесі;
- з'ясування особливостей перестраховування і співстрахування;
- опанування фінансового механізму здійснення страхування;
- вироблення навичок з оцінки фінансово-економічної діяльності страхових організацій.

Вивчення дисципліни «Страхування в туристичному бізнесі» ґрунтується на фундаментальній підготовці студентів з таких дисциплін фахового спрямування, як «Економічна теорія», «Економіка підприємств», «Бухгалтерський облік» «Макроекономіка», «Мікроекономіка».

Вивчення дисципліни дозволить студентам: зрозуміти теоретичні основи страхування; сформувати у майбутніх фахівців знання щодо сутності, видів та форм страхування в туристичному бізнесі; виробити навички роботи із Законом України «Про страхування» та іншими нормативними документами щодо страхування як сфери бізнесу; набути навичок страхової культури, що дасть змогу приймати кваліфіковані рішення з організації господарської діяльності підприємств туристичного бізнесу.

Вивчивши дисципліну «Страхування в туристичному бізнесі», студенти повинні:

- знати: сутність, функції та принципи страхування; класифікацію і форми проведення страхування; поняття ризику та

його основні характеристики, управління ризиками у страхуванні; поняття страхового ринку, організаційні форми страховиків, маркетинг у страхуванні, державне регулювання страхової діяльності; особисте страхування та його класифікацію, особливості страхування життя в туристичному бізнесі, страхування від нещасних випадків і медичне страхування в туристичному бізнесі; значення і види майнового страхування в туристичному бізнесі; поняття страхування відповідальності та його види в туристичному бізнесі; організацію перестраховування і співстраховування; основи фінансово-економічної діяльності страховика.

- вміти: користуватися діючим законодавством України для обґрунтування умов страхування; проводити фінансові обчислення, пов'язані із складанням угод різних видів страхування; оцінювати фінансовий стан страховика; розраховувати страхові премії, страхові відшкодування, збитки страхувальників, а також терміни страхових платежів; прогнозувати фінансові результати страхової діяльності і на цій основі розробляти стратегію фінансового розвитку страховика; надавати пропозиції щодо вдосконалення системи управління діяльністю страхової компанії, її самоорганізації та розвитку.

Викладення дисципліни „Страхування в туристичному бізнесі” базується на Законах України, Указах Президента, постановах Верховної Ради України і Кабінету Міністрів України з економічних питань, нормативних і інструктивних документах Міністерства фінансів і Національного банку України.

Для досягнення зазначених вище цілей і завдань велике значення має самостійна творча робота студентів. Запропонований навчальний посібник дозволяє студентам самостійно вивчати дисципліну «Страхування в туристичному бізнесі» шляхом використання навчально-методичних матеріалів, які розроблені з урахуванням ринкових перетворень в туристичному бізнесі. Навчальний посібник містить методичні рекомендації до вивчення кожної теми, плани практичних занять, програмні питання для самопідготовки та самоконтролю, тематику індивідуальних навчально-дослідних завдань (рефератів), термінологічний словник, навчальні завдання (тестові завдання та задачі), список рекомендованої літератури до кожної теми.

РОЗДІЛ І. НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ «СТРАХУВАННЯ В ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ»

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ЙОГО ОСНОВНИХ СУБ'ЄКТІВ

ТЕМА 1. СУТНІСТЬ, ПРИНЦИПИ ТА РОЛЬ СТРАХУВАННЯ

Категорія страхового захисту і його роль при вирішенні проблеми відтворення суспільного виробництва. Необхідність страхового захисту як важливого засобу економічної безпеки суб'єктів господарювання та життєдіяльності людей.

Сутність страхування як економічної категорії. Характерні ознаки страхування. Призначення і функції страхування. Принципи страхування.

Специфічні терміни і поняття, які використовуються в страхуванні.

Місце і роль страхування в системі грошових відносин в умовах ринкової економіки. Роль страхування в активізації бізнесу; в економії коштів, що резервуються на покриття можливих втрат від непередбачених обставин; в ефективнішому формуванні й використанні фондів соціального призначення; у збільшенні обсягів інвестицій.

ТЕМА 2. КЛАСИФІКАЦІЯ СТРАХУВАННЯ

Поняття класифікації, її наукове та практичне значення. Ознаки класифікації: історичні, економічні, юридичні.

Класифікація за об'єктами страхування. Галузі і підгалузі страхування: особисте страхування, майнове страхування, страхування відповідальності. Види страхування.

Класифікація за формами проведення страхування. Обов'язкове страхування. Добровільне страхування. Принципи та порівняльна характеристика обов'язкового і добровільного страхування.

ТЕМА 3. СТРАХОВІ РИЗИКИ ТА ЇХ ОЦІНКА

Поняття ризику. Критерії визначення страхового ризику. Основні характеристики страхових ризиків.

Загальні підходи та принципи класифікації страхових ризиків. Види ризиків за суб'єктами, які підпадають під вплив ризиків. Види ризиків за джерелами небезпеки і їх походженням. Види ризиків за

кількісними параметрами. Види ризиків за обсягом відповідальності страховика.

Управління ризиком та його основні етапи. Ідентифікація ризиків. Аналіз і оцінка ризиків. Контроль за ризиком та його фінансування. Методи управління ризиком.

ТЕМА 4. СТРАХОВИЙ РИНОК

Поняття страхового ринку. Об'єктивна основа страхового ринку, умови формування і функціонування страхового ринку. Структура страхового ринку. Об'єкти і суб'єкти страхового ринку. Характеристика страхового ринку в інституціональному і територіальному аспектах. Внутрішня система страхового ринку та її основні елементи. Зовнішнє оточення страхового ринку. Інфраструктура страхового ринку.

Стан і перспективи розвитку страхового ринку в Україні. Етапи розвитку страхового ринку, їх особливості та характеристика.

Маркетинг у страхуванні, його суть і функції. Система організації маркетингу. Принципи маркетингу страхових організацій. Дослідження ринку страхових послуг.

Типи й види страхових організацій, які створюються в Україні. Структура страхових компаній. Відокремлені підрозділи страховика, їх призначення – представництва, агентства, філії.

Об'єднання і асоціації страховиків. Їх функції, завдання та місце на страховому ринку.

ТЕМА 5. СТРАХОВА ОРГАНІЗАЦІЯ

Організація страхової справи. Типи й види страхових організацій, які створюються в Україні. Організаційні форми існування страховика. Державні страхові організації. Комерційні страхові компанії, їх місце на страховому ринку. Акціонерні страхові товариства і компанії. Приватні страхові компанії. Командитні і повні страхові товариства. Страхові товариства з додатковою відповідальністю.

Структура страхових компаній. Схема організаційної структури страхової організації та характеристика структурних підрозділів. Відокремлені підрозділи страховика, їх призначення – представництва, агентства, філії.

Об'єднання і асоціації страховиків. Їх функції, завдання та місце на страховому ринку.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ОСНОВНІ ГАЛУЗІ СТРАХУВАННЯ ТА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

ТЕМА 6. ОСОБИСТЕ СТРАХУВАННЯ В ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ

Суть і призначення особистого страхування, його значення і роль в забезпеченні соціального захисту громадян. Економічний зміст особистого страхування в туристичному бізнесі. Класифікація чинників ризику в туризмі. Обов'язки суб'єктів туристичної діяльності щодо забезпечення безпеки туристів.

Стан і розвиток особистого страхування в туристичному бізнесі.. Основні види і форми особистого страхування в туризмі.

Основні умови проведення страхування від нещасних випадків в туристичному бізнесі.

Організація медичного страхування туристів. Основні програми страхування медичних і інших непередбачених витрат громадян, що виїжджають за кордон. Основні страхові випадки, що трапляються з туристами. Форми страхового обслуговування туристів.

Страхування іноземних громадян, які тимчасово перебувають на території України. Об'єкти, страхові ризики та основні програми страхування іноземних громадян.

Інші види особистого страхування в туристичному бізнесі (страхування від невиїзду, страхування витрат туристів при скасуванні туристичної поїздки).

ТЕМА 7. МАЙНОВЕ СТРАХУВАННЯ В ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ

Майнове страхування, його необхідність і значення. Форми і види страхування. Страхувальники і об'єкти страхування.

Страхування майна юридичних осіб в туристичному бізнесі. Види договорів майнового страхування. Основні умови страхування. Обсяг страхової відповідальності.. Страхова оцінка і страхова сума. Принципи страхового відшкодування та визначення розміру збитку.

Страхування майна фізичних осіб в туристичному бізнесі. Основні умови страхування особистого майна і багажу туристів.

Транспортне страхування в туристичному бізнесі. Страхування наземного, авіаційного, водного і залізничного транспорту, основні принципи і умови страхування. Страхування вантажів.

Перспективи розвитку майнового страхування в туристичному бізнесі в Україні.

ТЕМА 8. СТРАХУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ

Відповідальність як об'єкт страхових відносин. Необхідність, економічна сутність і особливості страхування відповідальності в туристичному бізнесі. Підгалузі і види страхування відповідальності.

Страхування цивільної відповідальності. Об'єкти страхування, контингент страховиків і страхувальників, обсяг страхової відповідальності.

Основні принципи і умови страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів. Моторне (транспортне) бюро України та його функції. Міжнародна система страхування „Зелена картка”. Страхування відповідальності перевізників вантажів.

Інші види страхування відповідальності в туристичному бізнесі. Страхування відповідальності роботодавців. Страхування професійної відповідальності. Страхування відповідальності власника готельно-туристичного комплексу.

ТЕМА 9. ПЕРЕСТРАХУВАННЯ І СПІВСТРАХУВАННЯ

Необхідність перестраховання та стан його розвитку. Перестраховання як метод зміцнення фінансової стійкості страхових організацій.. Суб'єкти перестраховання та їх взаємовідносини. Зміст договору перестраховання.

Методи перестраховання. Факультативне перестраховання. Договірне перестраховання. Облігаторне перестраховання. Факультативно-облігаторне перестраховання.

Форми перестраховальних операцій. Пропорційне і непропорційне перестраховання.

Співстраховання та механізм його застосування. Учасники співстраховання. Договірні відносини у співстрахованні.

Перспективи і напрями розвитку перестраховання і співстраховання в Україні.

ТЕМА 10. ДОХОДИ, ВИТРАТИ І ПРИБУТОК СТРАХОВИКА

Особливості та принципи фінансово-економічної діяльності страховика.

Склад та економічний зміст доходів страховика. Доходи від страхової діяльності. Зароблені страхові премії як основне джерело доходів страховика. Доходи від перестраховальних операцій. Доходи від інвестиційної та іншої фінансової діяльності. Доходи за надані різного роду послуги.

Склад та економічний зміст витрат страховика. Собівартість страхової послуги. Витрати на здійснення страхових операцій. Виплати страхового відшкодування і страхових сум. Відрахування в запасні фонди або резерві внесків. Витрати на превентивні заходи. Витрати на ведення страхової справи. Інші витрати страховика.

Фінансові результати страхових операцій. Визначення прибутку страховика. Визначення рентабельності страхових операцій.

Оподаткування страхових компаній. Особливості оподаткування прибутку (доходів) страховика. Система розподілу прибутку в страхових організаціях.

Поняття фінансової надійності страховика та її значення.

Інвестиційна діяльність та формування портфеля інвестицій страховика.

РОЗДІЛ II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СТРАХУВАННЯ В ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ»

Вивчення студентами дисципліни «Страховання в туристичному бізнесі» передбачає наступні види навчальної роботи:

1. Лекційний курс.
2. Самостійна підготовка і участь у практичних заняттях.
3. Самостійна робота над окремими темами і питаннями, визначеними викладачем у відповідності до програми.
4. Індивідуальна робота у формі виконання теоретико-аналітичних досліджень шляхом підготовки реферату, есе, мультимедійної презентації тощо та їх захисту шляхом публічної доповіді на практичному занятті з подальшим обговоренням проблемних питань.
5. Виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань у позааудиторний час.
6. Участь в наукових студентських конференціях.
7. Індивідуально-консультативна робота викладача зі студентом.

8. Модульно-рейтинговий контроль знань студентів.

9. Складання заліку.

При застосуванні кредитно-модульної системи організації навчального процесу з дисципліни «Страховання в туристичному бізнесі» для активізації навчального процесу передбачені наступні методи і засоби:

- використання інноваційних технологій проведення занять;
- комп'ютерне тестування;
- використання локальної (Internet) та глобальної мережі (Internet);
- стимулювання науково-дослідної роботи студентів.

Кількість і зміст змістових модулів з навчальної дисципліни «Страховання в туристичному бізнесі»

Змістовий модуль 1. Основи функціонування страхового ринку та характеристика його основних суб'єктів

Тема 1. Сутність, принципи та роль страхування.

Тема 2. Класифікація страхування.

Тема 3. Страхові ризики та їх оцінка.

Тема 4. Страховий ринок.

Тема 5. Страхова організація.

Змістовий модуль II. Основні галузі страхування та фінансово-економічна діяльність страхових організацій

Тема 6. Особисте страхування в туристичному бізнесі.

Тема 7. Майнове страхування в туристичному бізнесі.

Тема 8. Страхування відповідальності в туристичному бізнесі.

Тема 9. Перестраховання і співстраховання.

Тема 10. Доходи, витрати і прибуток страховика.

Розподіл навчального часу за формами навчання та видами занять відповідно до робочого навчального плану представлено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Тематичний план дисципліни «Страховання в туристичному бізнесі» за напрямом підготовки 6.030601 «Менеджмент»

	Назва розділу, змістового модуля, теми	Кількість годин за видами занять				
		Разом	аудиторні		позааудиторні заняття	
			лекцій	практичні заняття	індивідуальні заняття	самостійна робота студентів
Змістовий модуль 1. Основи функціонування страхового ринку та характеристика його основних суб'єктів						
1	Сутність, принципи та роль страхування	6	2	2	-	2
2	Класифікація страхування	6	2	2	-	2
3	Страхові ризики та їх оцінка	8	2	2	2	2
4	Страховий ринок	8	2	2	2	2
5	Страхова організація	4	-	2	-	2
Разом I модуль		32	8	10	4	10
Змістовий модуль 2. Основні галузі страхування та фінансово-економічна діяльність страхових організацій						
6	Особисте страхування в туристичному бізнесі	12	2	4	2	4
7	Майнове страхування в туристичному бізнесі	12	2	4	2	4
8	Страховання відповідальності в туристичному бізнесі	10	2	4	-	4
9	Перестраховання і співстраховання	12	2	4	2	4
10	Доходи, витрати і прибуток страховика	12	2	4	2	4
Разом II модуль		58	10	20	8	20
РАЗОМ		90	18	30	12	30

**РОЗДІЛ III. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«СТРАХУВАННЯ В ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ»**

**ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ
СТРАХОВОГО РИНКУ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ЙОГО
ОСНОВНИХ СУБ'ЄКТІВ**

ТЕМА 1. Сутність, принципи та роль страхування

1.1 Методичні поради до вивчення теми

Страховання є однією із ланок фінансової системи. Це одна із найдавніших категорій суспільних відносин. Початок страхування відноситься до далекого минулого в історії людства.

Об'єктивна необхідність виникнення страхового захисту викликана прагненням людини обмежити матеріальні збитки, пов'язані з певними ризиками. Але з розвитком людської цивілізації кількість таких ризиків збільшується, а отже – зростає потреба у страховому захисті. Необхідність страхового захисту зумовлюється (рис. 1.1):

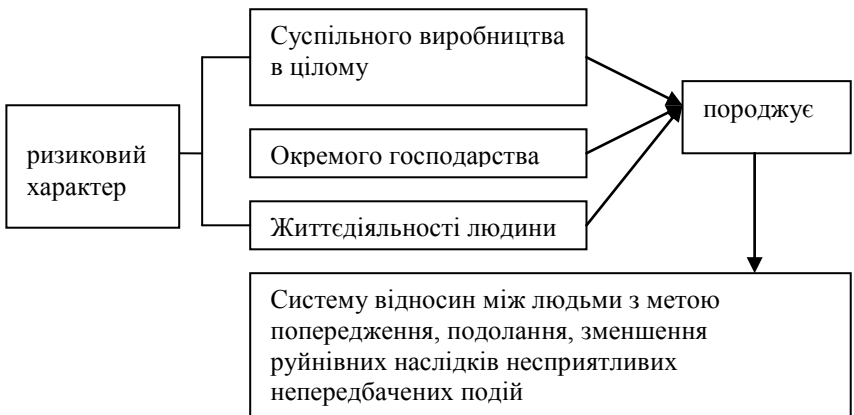

Рис. 1.1. Необхідність страхового захисту

Отже, страхування – це спосіб захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб в умовах ринкової економіки.

Закон України «Про страхування» дає наступне визначення: «Страховання – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту

майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів і доходів від розміщення коштів цих фондів».

Економічна сутність страхування визначається двома основними механізмами, що закладені в страхуванні, а саме:

- ефект рідкісних подій, коли страховий випадок протягом певного періоду часу відбувається не у всіх учасників формування страхового фонду;

- ефект накопичення, коли страховий внесок завжди менший від страхової виплати, тому що страхові виплати видаються не одночасно.

Категорія страхування має характерні ознаки, зокрема:

- наявність розподільчих та перерозподільчих відносин;
- існування страхового ризику, тобто страхуванню властивий вірогідний характер відносин;

- формування страхового фонду за рахунок внесків його учасників;

- поєднання індивідуальних та групових страхових інтересів;
- солідарна відповідальність всіх страхувальників за втрати;
- замкнута розкладка суми страхового збитку;
- перерозподіл збитку в просторі та часі;
- повернення страхових платежів, що мобілізовані до страхового фонду;

- самоокупність страхової діяльності та отримання прибутку страховиком.

Страхування має конкретне призначення:

- захисне призначення страхування:
 - а) забезпечення матеріально-фінансового захисту страхувальника від майнових збитків, що виникли внаслідок страхових випадків;

- б) скорочення збитків страхувальника за рахунок виплати страхової компенсації від страховика;

- в) представлення і захист інтересів страхувальника в суді, перед державою, іншими особами при виникненні спорів.

- розподільче призначення страхування означає, що відбувається розподіл втрат і збитків від страхових випадків між страховиками, страхувальниками, потерпілими третіми особами;

- інвестиційне призначення страхування полягає у можливості інвестувати вільні кошти страхувальників;
- стабілізуюче призначення страхування полягає у тому, що страхування позбавляє страхувальника від страху перед можливим збитком і забезпечує йому економічну і соціально-психологічну впевненість за рахунок отримання фінансової гарантії у вигляді страховки;
- міжнародне фінансове призначення страхування. Страхуванням створюються умови для розвитку міжнародного експорту і імпорту капіталу за рахунок надання міжнародних страхових послуг.

Економічна сутність страхування полягає в утворенні спеціалізованими організаціями – страховиками грошового (страхового) фонду, який формується із внесків страхувальників із метою відшкодування їх збитків, спричинених страховими подіями, передбаченими договором страхування або чинним законодавством.

Зміст страхування розкривається у його функціях (рис. 1.2).

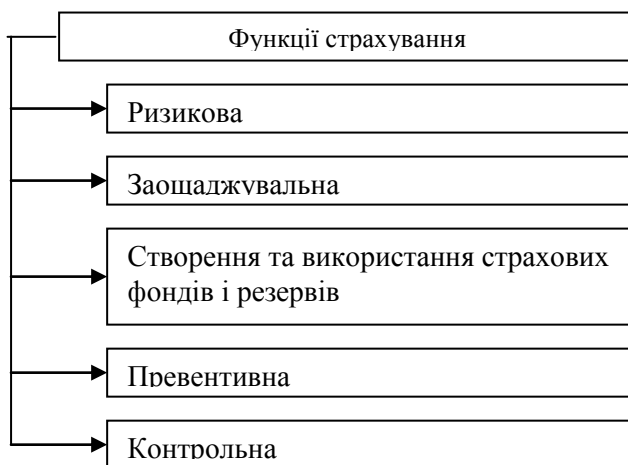

Рис. 1.2. Функції страхування

Ризикова функція страхування полягає у переданні страховику відповідальності за наслідки ризику за певну плату.

Функція заощадження коштів дозволяє накопичити страхувальнику за рахунок страхових внесків певну страхову суму за умови відсутності страхового випадку за час дії договору. Як правило, дана функція властива особистому страхуванню.

Функція створення та використання страхових фондів і резервів вирішує завдання накопичення страховиком певних економічних ресурсів, які є достатніми для забезпечення покриття збитків страхувальника у разі настання страхового випадку, а також для формування капіталу з метою забезпечення прибутковості, платоспроможності й стійкості самого страховика.

Превентивна функція страхування полягає у фінансуванні заходів для запобігання страхової події або мінімізації збитків, відповідно до умов договору страхування

Контрольна функція виражає властивість страхування до строго цільового використання коштів. Відповідно до неї здійснюється страховий контроль за правильним проведенням страхових операцій.

Головними суб'єктами страхування є страховики й страхувальники.

Страховики – юридичні особи акціонерні, повні, командитні товариства або товариства з додатковою відповідальністю), що одержали в установленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності. Вони розробляють правила добровільного страхування і пропонують страхові послуги страхувальникам.

Страхувальники – юридичні особи й дієздатні громадяни, які уклали із страхувальниками договори щодо страхування власного інтересу чи інтересу третьої особи, сплачують страхові премії та мають право (за договором або за законом) на отримання компенсації (відшкодування) при настанні страхового випадку.

Закон України «про страхування» визначає об'єкти страхування як майнові інтереси, що не суперечать законодавству України, пов'язані:

- з життям, здоров'ям, працездатністю та додатковою пенсією страхувальника чи застрахованої особи (особисте страхування);
- з володінням, користуванням і розпорядженням майном (майнове страхування);
- з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі (страхування відповідальності).

Страхування базується на певних принципах (рис. 1.3), сутнісний зміст яких наступний:

- вільний вибір страхувальником страховика, а страховиком – виду страхування;

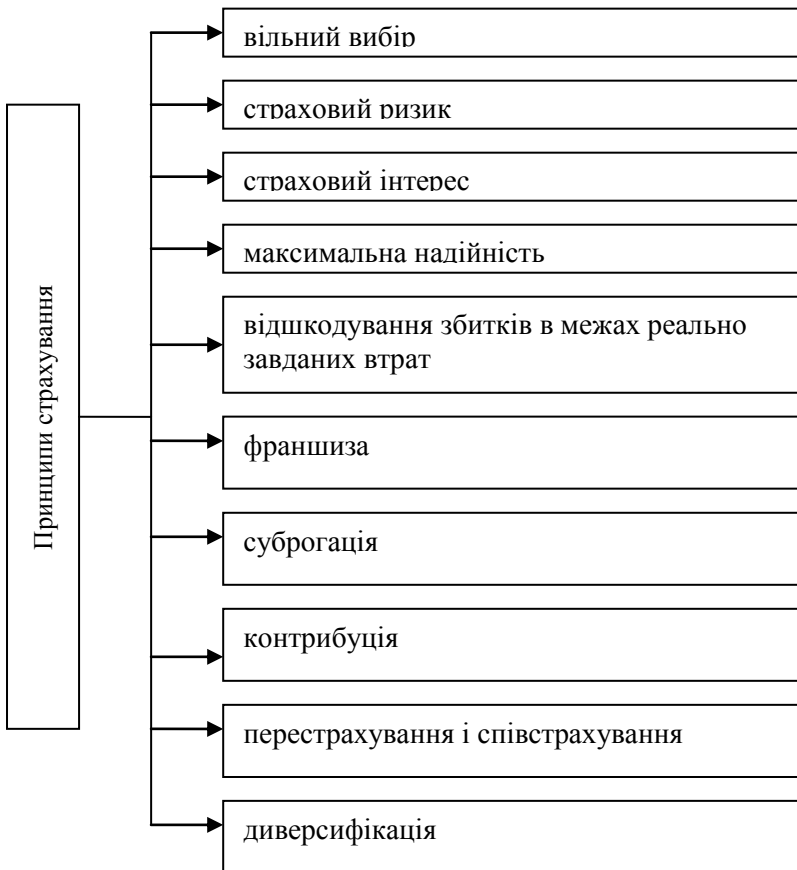

Рис. 1.3. Принципи страхування

- страховий ризик (не можуть бути предмета для страхової угоди, якщо її сторони не несуть жодного ризику матеріальних або фінансових утрат за несприятливого перебігу подій);
- страховий інтерес(кожний власник зацікавлений у тому, щоб його кошти не були втрачені через стихійне лихо, пограбування, нещасний випадок тощо);
- максимальна надійність (сторони, що вступають у страхові відносини, повинні довіряти одна одній);
- відшкодування збитків в межах реально завданих втрат (згідно зі ст. 10 Закону України «Про страхування», страхове

відшкодування не може перевищувати розміру прямого збитку, якого зазнав страхувальник, тобто приносити страхувальнику прибуток);

- франшиза – це визначена договором страхування частина збитків, котра в разі страхового випадку не підлягає відшкодуванню страховиком;

- суброгація – передача страхувальником страховикові права на стягнення заподіяної шкоди з третіх (винних) осіб у межах виплаченої суми;

- контрибуція – право страховика звернутися до інших страховиків, котрі за проданими полісами несуть відповідальність перед одним і тим самим страхувальником, із пропозицією розділити витрати з відшкодування збитків;

- перестраховання і співстраховання:

- перестраховання – це вторинний перерозподіл ризиків з метою забезпечення фінансової стійкості страховика;

- співстраховання – це страхування об'єкта за одним спільним договором та за згодою страхувальника кількома страховиками;

- диверсифікація:

- одночасний розвиток незалежних один від одного видів страхування;

- поширення діяльності страхових компаній за рамки основного бізнесу.

Роль страхування в ринковій економіці відображає практичне застосування цієї економічної категорії та полягає в:

- здійсненні захисту суб'єктів підприємницької діяльності від непередбачуваних подій та від змін економічної кон'юнктури;

- забезпеченні стабілізації відтворювального процесу та економічній сталості в суспільстві;

- в оптимізації ресурсів, що спрямовані на організацію економічної безпеки;

- в раціоналізації формування та використання коштів, призначених для здійснення соціальних програм, превенцій тощо;

- в створенні додаткових джерел для інвестування в економіку країни.

Отже, страхування необхідне для забезпечення безперервного економічного розвитку суспільства, а також для допомоги окремим особам у захисті себе від наслідків непередбачуваних подій.

1.2. План практичного заняття

Питання для обговорення:

1. Необхідність страхового захисту від ризикових обставин.
2. Сутність страхування як економічної категорії.
3. Специфічні ознаки страхування та його функції.
4. Суб'єкти та об'єкти страхування.
5. Принципи страхування.
6. Роль страхування в ринковій економіці.

1.3. Практичні завдання

1. Скласти словник – глосарій основних термінів страхування.
2. Розробити класифікацію ризиків, які потребують страхування.
3. Доведіть, що «Страхування – необхідний атрибут ринкової економіки».
4. Скласти перелік основних чинників, що зумовлюють зростання ролі страхування в умовах ринкової економіки.
5. Скласти порівняльну таблицю ознак страхування і самострахування.

Задача 1. Страхова сума становить 10 500 грн., умовна франшиза – 20% від страхової суми. Розмір збитків – 3400 грн. Визначте розмір страхового відшкодування.

Задача 2. Страхова сума становить 9 800 грн., безумовна франшиза – 20% від страхової суми. Розмір збитків – 2 800 грн. Визначте розмір страхового відшкодування.

Задача 3. Договором страхування майна між страховиком і страхувальником – туристичною фірмою «Марабу» передбачено використання франшизи. Страхова сума майна складає 120 тис. грн. Розмір умовної франшизи – 15%. Збитки страхувальника внаслідок страхової події визначені в сумі 45 тис.грн. В якому розмірі страховик повинен виплатити страхове відшкодування в даному випадку, а також при збитках в сумі 25 тис.грн. Визначте розмір страхового відшкодування при тих же умовах, але якщо франшиза буде безумовною.

Задача 4. Розрахуйте виплати трьох страхових компаній по контрибуції за викрадений автомобіль вартістю 80 000 грн., який вони застрахували на суми відповідно: 70 500; 75 000; 80 000 грн. Франшиза стосовно викрадення у двох страховиків була безумовною в розмірі 5%, у третього – умовною в розмірі 8%.

Задача 5. Балансова вартість приміщення туристичної фірми «Вояж» з урахуванням зносу – 253 500 грн. В результаті пожежі приміщення було зруйноване та протягом 2 місяців виконувалися відновлювальні роботи. Визначить суму прямого, непрямого та загального збитків, якщо втрати прибутку за один місяць простою складають 260 000 грн, затрати на відновлення приміщення – 150 000 грн., на розчищення території – 54 000 грн.

Задача 6. Автомобіль туристичної фірми «Континент» вартістю 80 000 грн. застрахований у двох страхових компаніях: у першій – на суму 75 000 грн. (встановлена безумовна франшиза в розмірі 8%), у другій – на 80 000 грн. (встановлена умовна франшиза в розмірі 10%). Визначити суму страхового відшкодування, якщо в результаті страхового випадку автомобіль повністю знищений.

1.4. Питання для самопідготовки і самоконтролю знань

1. Сутність поняття «страхування».
2. Сутність страхування як економічної категорії.
3. Зміст поняття «страховий захист».
4. Страховий фонд та його призначення.
5. Характерні ознаки страхування.
6. Основна мета страхування.
7. Призначення страхування.
8. Функції страхування.
9. Принципи страхування і їх зміст.
10. Зміст основних страхових понять і термінів.
11. Основні напрямки впливу страхування на економіку держави.

1.5. Тематика індивідуальних навчально-дослідних завдань

1. Місце і роль страхування як засобу економічної безпеки суб'єктів господарювання.
2. Зародження страхування та еволюція його розвитку.
3. Роль страхування в умовах ринкової економіки.
4. Страхування як ринковий механізм забезпечення стабілізації економіки.
5. Порівняльний аналіз функцій страхування у вітчизняній та зарубіжній літературі.
6. Самострахування: його переваги, вади та перспективи розвитку.

7. Перспективи розвитку страхування в ринковій економіці.
8. Формування страхових ринків країн Європи.

Термінологічний словник

Страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів.

Об'єкт страхування – конкретний майновий інтерес страхувальника або застрахованої особи, котрому може бути завдано шкоди стихійним лихом, нещасним випадком чи іншою страховою подією.

Страховий захист – сукупність розподільних та перерозподільних відносин із приводу відшкодування збитків і надання матеріальної допомоги громадянам при загибелі або ушкодженні матеріальних об'єктів, утратах у сімейних доходах населення у зв'язку з утратою здоров'я, працездатності та іншими подіями.

Франшиза – частина збитку, яка не відшкодовується страховиком.

Суброгація – це передача страхувальником страховику права на отримання спричиненої шкоди з третіх (винних) осіб в межах здійснених страхових виплат.

Контрибуція – це право страховика звертатися до інших страховиків, які за попередніми полісами несуть відповідальність перед одним і тим же страхувальником з пропозицією розділити витрати на відшкодування збитків.

Превенція – попереджувальна діяльність.

Страхова вартість – це вартість, що її встановлює страхувальник, оцінюючи об'єкт страхування.

Страхова премія (внесок, платіж) – плата страхувальника страховикові за те, що той зобов'язався відшкодувати страхувальникові у разі виникнення матеріальні збитки, завдані застрахованому майну, або виплатити страхову суму при настанні певних подій.

Страхова сума – межа грошових зобов'язань страховика щодо компенсації завданих страховою подією збитків страхувальникові (застрахованому).

Страховий тариф – ставка страхової премії з одиниці страхової суми.

Страховик – організація, що за певну плату приймає на себе зобов'язання відшкодувати страхувальникові або особам, яких він зазначив, шкоду завдану страховою подією.

Страхувальник – юридична або дієздатна фізична особа, яка уклала договір на страхування, сплатила належні внески і має право в разі настання страхового випадку отримати відшкодування в межах застрахованої відповідальності або страхової суми, обумовленої в полісі.

Збиток страховий – фактична сума втрати (шкоди), яку зазнав страхувальник в результаті настання страхового випадку, що підлягає відшкодуванню страховиком.

Література: 1,2,3,7-10,13,15,16,20,22,39,42,51.

ТЕМА 2. Класифікація страхування

2.1. Методичні поради до вивчення теми

Багатогранність та різноманітність об'єктів страхування, різних категорій страхувальників, а також широкий спектр страхових відносин передбачають необхідність класифікації страхування.

Класифікація страхування – це система поділу страхування на сфери діяльності, галузі підгалузі і види за історичною, економічною і юридичною ознакою.

Мета класифікації у страхуванні – розподіл всієї сукупності страхових відносин на ієрархічні взаємопов'язані ланки.

У страховій справі виділяють три сфери діяльності:

- 1) страхування;
- 2) співстрахування;
- 3) перестрахування.

Основною, визначальною є сфера самого страхування, оскільки лише за наявності страхових відносин є потреба у співстрахуванні і перестрахуванні.

Співстрахування означає, що об'єкт страхування може бути застрахований за одним договором декількома страховиками.

Перестрахування означає страхування одним страховиком (цедентом) ризику виконання всіх або частини своїх зобов'язань перед страхувальником у іншого страховика (цесіонарія або перестрахувальника).

Існують різні підходи до класифікації страхування. Найбільш поширеним є підхід, за яким класифікація страхування здійснюється за історичною, економічною та юридичною ознаками (рис. 2.1.).

Класифікація за історичною ознакою пов'язана із виділенням етапів розвитку і появи тих чи інших видів страхування.

Вона передбачає поділ страхування на:

- морське страхування (з 14 століття);
- страхування життя (з 16 століття);
- страхування від вогню (з 17 століття);
- страхування від нещасних випадків (з 19 століття);
- страхування транспортних засобів (з 20 століття).

Рис. 2.1. Критерії та ознаки класифікації страхування

Класифікація за економічними ознаками передбачає декілька варіантів залежно від цілей класифікації:

- а) за спеціалізацією страховика або сферами його діяльності;
- б) за об'єктами страхування;
- в) за родом небезпеки або страхових ризиків;
- г) за статусом страховика;
- д) за статусом страхувальника.

Класифікація за юридичними ознаками передбачає:

- а) виділення певних класів страхування;
- б) поділ страхування за формами його проведення.

Класифікація страхування за об'єктами є найбільш загальною. Об'єкт страхування є головним фактором, від якого залежить характер та основні умови договору страхування. Вона передбачає виділення галузей, підгалузей і видів страхування. Класифікація страхування за об'єктами має такий вигляд (рис. 2.2.):

Рис. 2.2. Класифікація страхування за об'єктами

За об'єктами страхового захисту страхування поділяють на три великі спеціалізовані галузі:

1) особисте страхування, яке страхує майнові інтереси, пов'язані з життям, здоров'ям, працездатністю та додатковою пенсією страхувальника або застрахованої особи;

2) майнове страхування, яке страхує майнові інтереси, пов'язані з володінням, користуванням і розпорядженням майном;

3) страхування відповідальності, яке страхує майнові інтереси, пов'язані з відшкодуванням заподіяної страхувальником шкоди третій особі або її майну.

Підгалузі страхування включають конкретні види страхування, які здійснюються безпосередньо страховиками.

Форми страхування – порядок організації страхування на засадах добровільності або обов'язковості.

Згідно з вимогами внутрішнього законодавства України страхування може проводитися в обов'язковій і добровільній формах(табл. 2.1.).

Таблиця 2.1

Порівняльна характеристика страхування

Обов'язкове	Добровільне
1. Встановлюється законом або витікає із міжнародних угод та договорів.	1. Встановлюється на договірних засадах за згодою страховика і страхувальника.
2. Суцільне охоплення об'єктів страхування, зазначених у законі.	2. Вибіркове охоплення об'єктів страхування.
3. Безстроковість дії страхування.	3. Термін страхування обмежується в часі відповідно до договору.
4. Автоматичність дії страхування.	4. Діє лише на основі заяви страхувальника (усної або письмової).
5. Діє незалежно від сплати страхових платежів.	5. Діє тільки при внесенні страхових платежів.
6. Нормоване страхове забезпечення.	6. Ненормоване страхове забезпечення (за згодою сторін).

2.2. План практичного заняття

Питання для обговорення:

1. Призначення та основні критерії класифікації страхування.
2. Класифікаційна характеристика страхування.
3. Класифікація за об'єктами: галузі, підгалузі та види страхування.
4. Класифікація за формами проведення. Принципи обов'язкового і добровільного страхування, спільні ознаки та відмінності.
5. Системи страхування та франшизи.

2.3. Практичні завдання

1. Скласти перелік обов'язкових видів страхування згідно з чинним страховим законодавством.
2. Скласти перелік добровільних видів страхування згідно з чинним страховим законодавством.
3. Схематично зобразить класифікацію страхування за об'єктами.
4. Охарактеризуйте стандартний підхід до класифікації страхування в країнах-членах ЄС.
5. Проведіть порівняльний аналіз трьох галузей страхування: особистого, майнового та страхування відповідальності з точки зору об'єктів страхування.
6. Складіть порівняльну таблицю добровільного та обов'язкового страхування з точки зору об'єктів страхування, контингенту страхувальників і застрахованих, розміру страхової суми і страхових внесків, переліку страхових подій.

2.4. Питання для самопідготовки і самоконтролю знань

1. Сутність класифікації страхування.
2. Критерії, які покладено в основу класифікації страхування.
3. Основні ознаки класифікації страхування.
4. Поділ страхування на ризикові види та страхування життя.
5. Форми проведення страхування в Україні.
6. Види, підвиди страхування в Україні.
7. Види та форми страхування, визначені в Законі України „Про страхування”.
8. Об'єкти майнового, особистого страхування та страхування відповідальності.

2.5. Тематика індивідуальних навчально-дослідних завдань

1. Практичне значення класифікації страхування для діяльності страхових компаній.
2. Необхідність класифікації страхування в умовах розвитку страхового бізнесу в Україні.
3. Аналітичний огляд розвитку окремих галузей страхування в Україні.
4. Роль класифікації страхування за історичною ознакою в розвитку теорії та практики страхової діяльності.
5. Форми проведення страхування: погляд у перспективу.
6. Вимоги українського законодавства щодо договорів обов'язкового і добровільного страхування.
7. Обов'язкове страхування в Україні: призначення та види.

Термінологічний словник

Класифікація страхування – система поділу страхування на сфери діяльності, галузі, підгалузі, види і класи за певною ознакою (ознакою класифікації).

Об'єкт страхування – майновий інтерес страхувальника, пов'язаний з життям, здоров'ям, працездатністю страхувальника (особисте страхування); з володінням, користуванням і розпорядженням майном (майнове страхування); з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди третій особі (страхування відповідальності).

Ознака класифікації – ознака, покладена в основу поділу страхування на окремі ланки класифікації.

Вид страхування – страхування однорідних об'єктів від характерних для них небезпек.

Види класифікаційних ознак страхування – історичні, економічні, юридичні.

Галузь, підгалузь, вид страхування – ланки класифікації при класифікації за об'єктами страхування.

Форми страхування – порядок організації страхування на засадах добровільності або обов'язковості.

Література: 7-10,13,16,19,20,42,54

ТЕМА 3. Страхові ризики та їх оцінка

3.1 Методичні поради до вивчення теми

Важливою категорією страхового права є ризики, тобто випадковості і небезпеки, захист від яких являється основою страхових відносин.

Ризик пов'язують, перш за все, з розумінням небезпеки, загрози, ненадійності, азарту, невизначеності, невпевненості, збитку.

За своїм змістом ризик є подією з негативними економічними наслідками, які можуть виникнути в майбутньому в будь-який момент у невідомих масштабах. Ризик – це об'єктивне явище в будь-якій сфері людської діяльності.

Ризиком є тільки така невизначеність, яку можна оцінити у кількісних параметрах:

- частота настання за місцем і часом;
- величина збитку, тобто величина відхилення фактичного результату від очікуваного.

Ризик розглядають як історичну і економічну категорію.

Закон України «Про страхування» визначає термін «ризик» як подію, на випадок якої проводиться страхування і яка має ознаки ймовірності та випадковості настання.

Страховий ризик – це прогнозний збиток об'єкту страхування в результаті настання страхової події. У страхуванні ризик визначається декількома основними поняттями:

- ризик – це конкретне явище або сукупність явищ, на випадок яких проводиться страхування і яка має ознаки ймовірності та випадковості;

- ризик пов'язаний з конкретним об'єктом щодо якого визначаються чинники ризику;

- ризик пов'язаний з ймовірністю загибелі або пошкодження об'єкта страхування.

Ефективність організації управління ризиком визначається класифікацією ризиків.

Ризики поділяються:

За походженням:

- природні;
- антропогенні.

За ризикогенним об'єктом:

- майнові;
- особисті.

В залежності від можливого економічного результату:

- чисті;
- спекулятивні.

Виходячи з можливості бути застрахованими:

- страхові;
- не страхові.

За обсягом відповідальності страховика:

- індивідуальні;
- універсальні.

За розміром: катастрофічні; великі; середні; малі; незначні.

Для оцінки ризику в страховій практиці використовують різноманітні спеціальні методи. Найбільш поширеними є наступні:

- метод індивідуальних оцінок;
- метод середніх величин;
- метод відсотків.

Метод індивідуальних оцінок застосовується лише тоді, коли ризик не можна порівняти із середнім типом ризику. Страховик може лише зробити довільну оцінку, що впливає з його професійної підготовки, досвіду та суб'єктивного погляду.

Метод середніх величин полягає в тому, що окремі ризикові групи розмежовуються на декілька підгруп, щоб створити аналітичну базу для визначення ризику за ризиковими ознаками. До них належать балансова вартість об'єкта страхування, підсумкові виробничі потужності, характер технологічного циклу тощо.

При використанні методу відсотків береться до уваги, що він виражає собою сукупність знижок і надбавок (відхилень) до тієї аналітичної бази, яка зумовлена можливими позитивними й негативними відхиленнями від середнього ризикового типу. Ці відхилення виражаються у відсотках від середнього типу ризику.

Дії, спрямовані на обмеження або мінімізацію ризику в системі економічних відносин, мають назву „управління ризиком”. У страховій практиці управління ризиком визначається як „ризик-менеджмент”, під яким розуміють сукупність послідовних заходів антикризової діяльності, застосування яких має комплексний, системний характер і базується на знанні стандартних прийомів управління ризиком. Таким чином страхування виступає своєрідним механізмом передачі ризику від одних осіб іншим за відповідну плату.

Управління ризиком необхідне на стадії вивчення ймовірних страхових послуг та встановленні договірних відносин між страховиком та страхувальником. Воно направлене на:

- попередження та мінімізацію збитку;
- забезпечення відповідності ймовірності ризику та розміру страхових тарифів;
- створення фондів для гарантованого повного відшкодування збитку.

Управління ризиком охоплює такі етапи (рис. 3.1.):

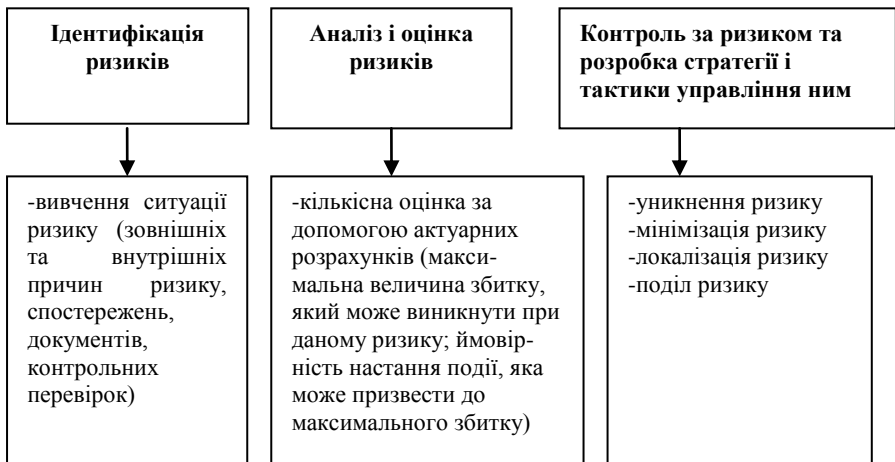

Рис. 3.1. Етапи управління ризиком

Ідентифікація ризиків (встановлення ризику) - систематичне виявлення джерел ризику, визначення факторів ризику, їхньої класифікації та попередньої оцінки значущості кожного з цих факторів.

Аналіз ризику - комплексна діагностика ризиків за допомогою різних методів: емпіричного, статистичного, спостереження, документального обліку та ін. він дозволяє визначити потенційний вплив ризику на об'єкт страхування, а також теоретичну ймовірність того, що небезпека реалізується.

Контроль за ризиком призначений для часткового або повного усунення ризиків при оптимальному співвідношенні різних способів: усунення ризику, зменшення, локалізації або поділу. Ризик можна контролювати ще до самої події.

Фінансування ризику – компенсація наслідків реалізації ризику за допомогою фінансових інструментів.

Фінансування ризику можливе в двох основних формах:

- самофінансування – компенсація наслідків реалізації ризику за рахунок власних коштів суб'єкта, що господарює, (запасних і резервних фондів); застосування обмежується фінансовими можливостями даного суб'єкта господарювання;

- передача ризику іншому суб'єкту на підставі попередньої домовленості (під фінансові гарантії), або професійним страховикам на підставі договору страхування.

Таким чином, за допомогою механізму ризик менеджменту реально знизити витрати на проведення страхування у кілька разів і розробити програму страхування, що відповідає потребам даного суб'єкта.

3.2. План практичного заняття

Питання для обговорення:

1. Поняття страхового ризику та його характеристика.
2. Класифікація ризиків.
3. Особливості визначення ризику в страхуванні.
4. Методи оцінювання ризику і визначення доцільності його страхування.
5. Управління ризиками в страхуванні.

3.3. Практичні завдання

1. Назвіть приклади ризиків та віднесіть їх, за існуючими класифікаційними ознаками, до тієї чи іншої групи.
2. Складіть перелік страхових ризиків, які найбільш поширені в майновому страхуванні.
3. Складіть перелік страхових ризиків, які найбільш поширені в особистому страхуванні.
4. Опишіть закордонний досвід управління ризиками.
5. Знайдіть приклади страхових випадків, що можуть статися в сфері туристичного бізнесу.
6. Назвіть основні причини ризиків, які мають місце у сфері туристичного бізнесу.

Задача 1. Страховий тариф 0,5 грн зі 100 грн страхової суми, страхова сума – 1 млн грн. За дотримання правил пожежної безпеки страховик надає страхувальнику знижку 5%. Визначити загальну суму страхового внеску.

Задача 2. Нетто-премія дорівнює 145 грн., навантаження до нетто-премії 25%. Обчислить брутто-премію.

Задача 3. Майно вартістю 320 000 грн. застраховано на 240 000 грн. Визначте величину страхового тарифу, якщо нетто-премія становить 650 грн., а навантаження до нетто-премії 25%.

Задача 4. Страхова сума за договором страхування майна становить 95 000 грн. визначте розмір страхової премії, якщо страховий тариф становить 0,74% за умови, що договір укладається на 1 рік. Термін дії договору 6 місяців, що передбачає збільшення страхового тарифу на 35%.

Задача 5. Утримання і лікування одного хворого коштує лікувальному закладу в середньому 2500 грн. За рік він обслуговує 7000 хворих. Бюджетне асигнування становить 45%. Вирахувати суму страхового резерву, необхідного страховику для здійснення медичного страхування та страховий платіж, який повинен сплачувати окремих страхувальник, якщо кількість страхувальників становить: а) 10 000; б) 20 000 в) 50 000 г) 1 000 000 осіб. Страхова сума дорівнює сумі вартості лікування одного хворого, при цьому брутто-платіж утримує в собі 20% навантаження на нетто-платіж.

3.4. Питання для самопідготовки і самоконтролю знань

1. Сутність ризику та його специфічні ознаки.
2. Виникнення ризику як економічної категорії.
3. Взаємозв'язок між страховим ризиком та страховим випадком.
4. Основні критерії, що дозволяють відносити ризик до страхового.
5. Особливості катастрофічного ризику.
6. Класифікація ризиків в страхуванні залежно від походження.
7. Методи оцінки ризиків в страхуванні.
8. Етапи управління ризиками в страхуванні.
9. Зміст поняття „аверсія” ризику.
10. Основна мета процесу управління ризиком.

3.5. Тематика індивідуальних навчально-дослідних завдань

1. Страховий ризик як основа договору страхування.
2. Необхідність класифікації страхових ризиків та її значення для розвитку страхування.
3. Ризики в особистому страхуванні та можливість їх страхування.

4. Оцінка ризиків у майновому страхуванні.
5. Ризикові обставини і страховий випадок.
6. Способи зниження впливу ризиків в особистому і майновому страхуванні.
7. Використання ризик-менеджменту у вітчизняній страховій практиці
8. Закордонний досвід управління ризиками.
9. Страховий тариф та його складові.

Термінологічний словник

Страховий ризик – ймовірна подія або сукупність подій, на випадок настання яких проводиться страхування.

Носій ризику – суб'єкт, який бере на себе тягар наслідків ризику.

Страхова подія – подія, передбачена договором страхування або чинним законодавством, з настанням якої виникає обов'язок страховика відшкодувати завдані цією подією збитки або виплатити страхове забезпечення страхувальникові.

Ризик-менеджмент – систематичне дослідження ризиків, що становлять загрозу для людей, майна й інтересів діяльності, а також розробка й вжиття заходів, спрямованих на вирішення проблеми ризиків.

Кумуляція ризиків – концентрація страхових ризиків в одній компанії в обсязі, що може призвести до багатьох збитків внаслідок одного страхового випадку.

Частота страхових випадків – показник, що є елементом збитковості страхової суми.

Величина збитку – визначається як матеріальний збиток, нанесений страхувальнику внаслідок страхового випадку.

Відбір ризиків – заходи, які застосовує страховик щодо формування збалансованого і прибуткового страхового портфеля шляхом залучення до страхування об'єктів лише певного роду.

Локалізація ризиків – заходи з просторового обмеження поширення ризику.

Ідентифікація ризиків (встановлення ризику) – систематичне виявлення джерел ризику, визначення факторів ризику, їхньої класифікації та попередньої оцінки значущості кожного з цих факторів.

Природний ризик – ризик, зумовлений проявом стихійних сил природи.

Антропогенний ризик – ризик, який виникає як наслідок діяльності людей.

Брутто-премія – загальна сума страхових внесків, визначена на основі страхової суми і брутто-ставки.

Брутто-ставка – страховий тариф, сума визначеної нетто-премії і навантаження.

Нетто-премія – брутто-премія за вирахуванням навантаження.

Навантаження – частина брутто-ставки, яка призначена для забезпечення фінансування витрат страховика на ведення справи та отримання ним планового прибутку від проведення страхових операцій.

Нетто-ставка – частина страхового тарифу, що забезпечує можливість страховика відшкодувати збитки за видами ризикового страхування та здійснити виплати зі страхування життя шляхом формування страхових резервів.

Література: 7-10,12,13,16,50,53,55

ТЕМА 4. Страховий ринок

4.1. Методичні поради до вивчення теми

Перехід до ринкової економіки об'єктивно зумовлює зростання потреби у страховому захисті усіх суб'єктів ринку, а таку потребу, у свою чергу, може забезпечити ефективне функціонування страхового ринку.

Страховий ринок – це особливе соціально-економічне середовище, певна сфера економічних відносин, де об'єктом купівлі-продажу виступає страхова послуга, формується попит і пропозиція на неї.

Обов'язкові умови існування страхового ринку:

- наявність об'єктів страхування;
- наявність суб'єктів страхових відносин;
- наявність потреби в страхових послугах;
- можливість прийняття рішення про участь у страховій угоді.

Основні функції страхового ринку:

- організація страхового захисту за допомогою продажу страхових полісів;
- акумулювання значних фінансових ресурсів з їх подальшим інвестуванням за певними напрямками;
- забезпечення „зустрічі” страхувальника та страховика.

Для сучасного світового ринку страхових послуг характерні наступні тенденції:

- інтернаціоналізація і глобалізація страхового бізнесу;
- уніфікація регулювання страхового бізнесу;
- інтегроване регулювання;
- зростання потреб клієнтури;
- застосування нових інформаційних технологій.

З метою наукового дослідження, практичного застосування в умовах глобалізації економіки важливим є створення певної класифікації страхового ринку. Найбільш загальні ознаки, за якими можна поділити страховий ринок, представлені на рис. 4.1.

Рис. 4.1. Ознаки класифікації страхового ринку

Сучасний страховий ринок за територіальною ознакою поділяється на:

- місцевий (регіональний);
- національний (внутрішній);
- світовий (зовнішній).

В залежності від місця споживання страхових послуг виділяють страхові ринки:

- внутрішній;
- зовнішній;
- міжнародний.

За видами страхування страховий ринок поділяється на:

- особисте страхування;
- майнове страхування;
- страхування відповідальності тощо.

За типом державного регулювання страхові ринки поділяються на:

- авторитарний (жорсткий) тип;
- ліберальний (м'який) тип;
- змішаний.

За напрямком розвитку страховий ринок поділяється на:

- екстенсивний;
- інтенсивний.

За станом попиту на страховому ринку він буває:

- насичений;
- ненасичений.

Система взаємовідносин учасників страхового ринку відображає відносини таких суб'єктів, які надають страхові послуги, користуються страховими послугами, а також обслуговують процес страхування (рис. 4.2).

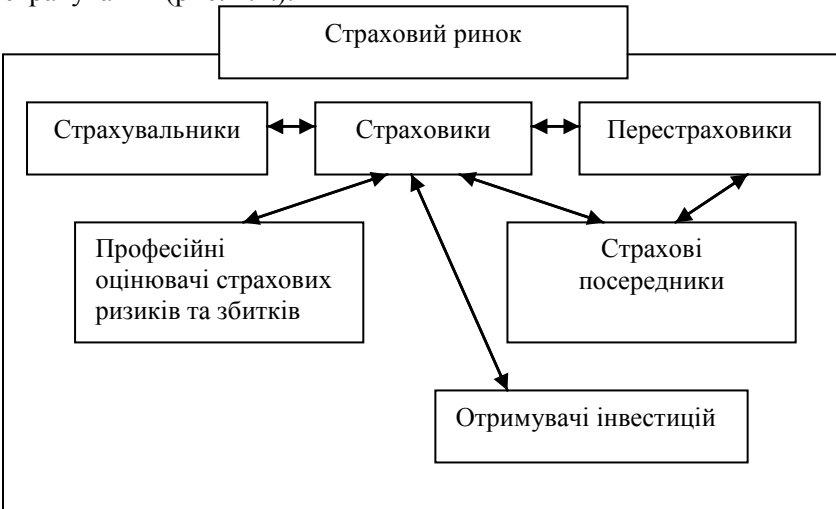

Рис. 4.2. Система взаємовідносин учасників страхового ринку

Учасники страхового ринку - юридичні та фізичні особи - суб'єкти підприємницької діяльності, які мають право здійснювати діяльність з надання страхових послуг на території України, та споживачі таких послуг.

Страховий ринок представляє собою досить складне явище, має свою внутрішню структурну будову та зовнішнє оточення. Його внутрішня будова, з одного боку, представлена суб'єктами страхового ринку, з іншого – страховими продуктами, що реалізуються. Загальна структура страхового ринку України представлена на рис. 4.3.

Рис. 4.3. Суб'єкти страхового ринку

Суб'єкти страхового ринку є самостійними у своїх рішеннях, між ними існує рівноправне партнерство, розвинена система горизонтальних і вертикальних зв'язків.

Відповідно до норм Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про страхування» страховиками визнаються фінансові установи, які створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю згідно з Законом України «Про господарські товариства» з урахуванням особливостей страхового законодавства, а також одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності. Учасників страховика повинно бути не менше трьох.

З метою координації своєї діяльності, захисту інтересів своїх членів та здійснення спільних програм страховики можуть утворювати спілки, асоціації та інші об'єднання.

Важливим суб'єктом страхового ринку є страхувальники. Ними визнають юридичних осіб та дієздатних громадян, які уклали із страховиками договори страхування або є страхувальниками відповідно до законодавства України.

Страховими посередниками можуть бути страхові або перестраховальні брокери, страхові агенти (рис. 4.4.).

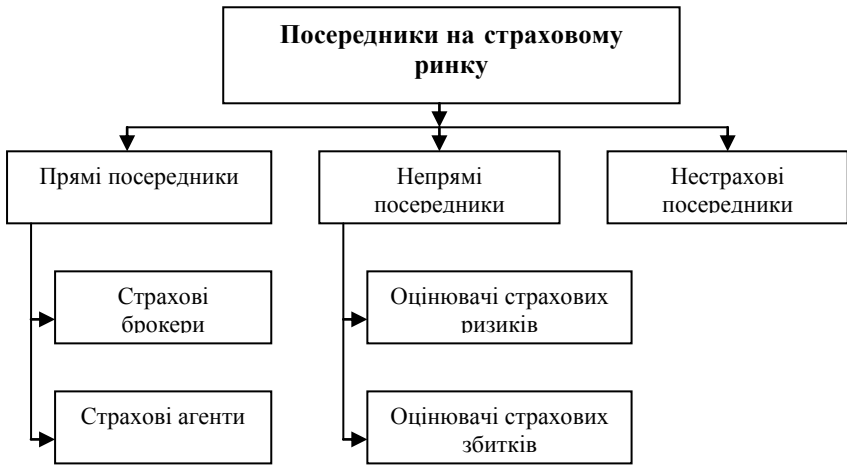

Рис. 4.4. Посередники страхового ринку

На страховому ринку України діють певні його регулятори, а процес страхування здійснюється за допомогою відповідних інструментів.

Головними ринковими регуляторами, які впливають на всі його структурні елементи, на формування ціни страхової послуги є:

- податки;

- інші обов'язкові платежі (збори, внески, відрахування);
- біржова страхова діяльність.

Основним інструментом страхового ринку являється договір страхування, який повинен відповідати вимогам, що закладені в ст. 16 Закону України „Про страхування”.

Іншим інструментом на страховому ринку України є страховий поліс, який підтверджує факт укладання договору страхування.

Об'єктом взаємовідносин страховиків і страхувальників являються страхові послуги. В технології здійснення страхування першочергове значення має процес реалізації страхових послуг, тому що без продажу страхових послуг не має самої страхової діяльності.

Під страховою послугою розуміють договірну умовну послугу, яка заключається у здійсненні відшкодування матеріального збитку конкретній особі, що є учасником даних договірних відносин.

Страхові послуги реалізуються у такий спосіб:

- прямий продаж (в офісі страхової компанії, аквізитами, за адресами у довідниках, поштовими відправленнями, по мережі Інтернет);
- продаж за допомогою посередників (страхових агентів, страхових брокерів, інших посередників).

Становлення України як самостійної та незалежної держави зумовило створення і розвиток страхового ринку. Страховий ринок України у своєму розвитку історично пройшов певні етапи (табл. 4.1.).

Таблиця 4.1.

Етапи розвитку страхування в Україні

I етап (1991-1993 рр.)
Законодавча основа – Закон України „Про господарські товариства”
<i>Основні характеристики</i>
Нерегульований розвиток недержавного страхування, усунення монополії Укрдержстраху і, як наслідок, поява великої кількості (приблизно 800) різноманітних страхових товариств та перших великих страхових компаній: НАСК „ОРАНТА”, „АСКА” та ін.
<i>Головний висновок</i>
Інститут страхування як елемент ринкової економіки не формувався.
<i>Причини гальмування</i>
1. Відсутність методологічної бази страхування, у тому числі невизначеність таких базових категорій, як страхова сума, платіж, тарифна ставка, нетто-ставка, навантаження та ін.

2. Відсутність методологічної бази економіки страхування, тобто невизначеність таких понять, як собівартість, дохід, прибуток страховика та джерел їхнього формування призвела до грубих викривлень в оподаткуванні страхової діяльності.
3. Недосконалість методологічної бази бухгалтерського обліку страхових операцій.
II етап (1993-1996 рр.)
Законодавча основа – декрет кабінету Міністрів України „Про страхування”
<i>Основні характеристики</i>
1. Виділення страхування в окрему галузь.
2. Утворення контролюючого та регулюючого органу – комітету у справах нагляду за страховою діяльністю (Укрстрахнагляду).
3. утворення лобіюю чого органу – Ліги страхових організацій України (ЛСОУ).
<i>Головні висновки</i>
1. Здійснено першу спробу створення цивілізованого страхового ринку.
2. Підірвано довіру широких кіл населення до страхування та економічних реформ у країні.
3. Методологічну базу страхування в Декреті так і не було розроблено.
4. Учасникам страхового ринку бракувало достатньо досвіду.
III етап (1996-2001 рр.)
Законодавча основа – Закон України „Про страхування” (від 7 березня 1996 р.)
<i>Основні характеристики</i>
1. Утворення професійних об’єднань страховиків.
2. Реорганізація Укрстрахнагляду.
3. Удосконалення законодавчої бази зі страхування.
<i>Головні висновки</i>
1. Стабілізація кількості страхових компаній.
2. Наближення страхового ринку до міжнародних стандартів.
IV етап (2001-2013 рр.)
Законодавча основа – Закон України „Про страхування”(зі змінами та доповненнями) (від 7 березня 1996 р.)

Основні характеристики
1. Створення законодавчої та нормативної бази страхування.
2. Схвалення Концепції розвитку страхового ринку України до 2010 року.
3. Створення Національної Комісії, що здійснює державне регулювання в сфері ринків фінансових послуг.
<i>Головні висновки</i>
1. Розбудова страхового ринку на засадах конкуренції. Зростання обсягів страхових операцій.
2. Збільшення кількості стабільно функціонуючих страхових компаній.
3. Зростання питомої ваги страхових премій в обсязі ВВП.
4. Поява нових і розвиток діючих видів страхування.

Останнім часом страховий ринок України стрімко розвивається, зростає імідж страхування, попит на страхові послуги серед суб'єктів господарювання та населення. Щорічно страховий ринок України дає приріст за валовими показниками більше, ніж 80%.

Основним методом дослідження страхового ринку являється маркетинг як комплексний підхід до організації і управління всією діяльністю страхових компаній, направлений на надання таких страхових послуг і в таких розмірах, які відповідають потенційному попиту.

Основними завданнями маркетингу у страхуванні є:

- досягнення максимально можливого високого споживання страхових продуктів;
- досягнення максимальної потреби задоволення попиту на страхові продукти;
- пропозиція максимально широкого вибору страхових продуктів;
- максимізація підвищення „якості” життя (середнього рівня споживання, якісне медичне обслуговування).

У багатьох країнах світу страхова справа розглядається як окрема галузь економічної діяльності. До неї входять різноманітні за формами власності, видами страхування організації-страховики та посередницькі структури.

Страховики (страхова компанія, страхове товариство) – суб'єкти страхування (страхового ринку), котрі відповідно до

отриманої ліцензії беруть на себе зобов'язання за певну плату відшкодувати страхувальникові або іншим учасникам страхового ринку завданий страховим випадком збиток або виплатити страхову суму.

Сукупність страховиків, що функціонують у певному економічному середовищі, утворює страхову систему. Її головне завдання – надання страхових послуг.

За приналежністю страховики можуть бути державними (публічними) і приватними. Публічні страховики створюються і керуються, здебільшого, від імені держави (уряду). Їх створення може відбутись шляхом засновництва з боку держави або націоналізації акціонерних страхових компаній і перетворення їх майна в державну власність. Приватними страховиками можуть бути індивідуальні особи, акціонерні та інші страхові товариства.

Основу інституційної та територіальної структури страхового ринку складають страхові компанії.

Страхова компанія – це юридично оформлена одиниця підприємницької діяльності, яка бере на себе зобов'язання страховика і має на це відповідну ліцензію. Страхові компанії поділяються таким чином:

1. За територією обслуговування: місцеві; регіональні; національні; міжнародні (транснаціональні).

2. За характером виконуваних операцій (за спеціалізацією): спеціалізовані, універсальні, перестраховальні.

3. За розміром статутного капіталу: великі, середні та малі.

В Україні, як і в багатьох інших державах, основу страхової системи становлять страхові компанії у формі акціонерних товариств. Акціонерне страхове товариство – це тип компанії, яка створюється і діє зі статутним капіталом, поділеним на певну кількість часток – акцій. В Україні у страховій індустрії переважають акціонерні товариства закритого типу.

Порядок створення нових і реорганізації діючих страхових компаній регулюється як загальними законами, так і страховим законодавством. Процес створення страхової компанії охоплює такі взаємопов'язані етапи:

- реєстрацію страховика як юридичної особи;
- надання цій юридичній особі статусу страховика.

Окрім основної форми організації страховика у вигляді акціонерного страхового товариства існують наступні форми:

Товариство взаємного страхування (ТВС) – це форма організації страхового фонду на основі централізації коштів шляхом пайової участі його членів. Учасники ТВС одночасно виступають і як страховики, і як страхувальники. Головним принципом їх діяльності є солідарна відповідальність кожного перед кожним у межах товариства.

Державна страхова компанія (ДСК) – форма організації страхового фонду державою.

Урядові страхові організації (УСО) – некомерційні компанії, діяльність яких оснований на субсидюванні.

Приватні страхові компанії (ПСК) – належать одному власнику або членам його сім'ї. В Україні така форма представлена у вигляді акціонерних страхових компаній закритого типу, повних (командитних) товариств або товариств з додатковою відповідальністю.

Кептивні страхові компанії – це компанії, які обслуговують корпоративні страхові інтереси засновників.

Власна внутрішня структура страховика представлена представництвами, агентствами, філіями, відділеннями.

Структура органів управління страховою компанією залежить від того, в якій організаційній формі її створено. Оскільки більшість страховиків України мають статус акціонерного товариства, то вищим органом управління є загальні збори акціонерів. Президент – вищий керівник страхової компанії після голови правління. Віцепрезидент – головний фінансовий директор. Спостережна Рада як орган управління здійснює нагляд за діяльністю правління страхової компанії. Група радників-консультантів призначена для вирішення найбільш важливіших питань у діяльності страхової компанії. Виконавчі директори – керівники основних підрозділів компанії, які очолюють відповідні департаменти та входять до складу правління.

Страховики можуть утворювати спілки, асоціації та об'єднання для координації своєї діяльності, захисту інтересів своїх членів та здійснення спільних програм.

Об'єднання страховиків діють на підставі статутів і набувають прав юридичної особи після державної реєстрації.

Сьогодні в Україні створені та функціонують такі об'єднання страховиків: Ліга страхових організацій України, Авіаційне страхове бюро, Моторне (транспортне) страхове бюро, Морське страхове бюро, Національний ядерний страховий пул та інші.

4.2. План практичного заняття

Питання для обговорення:

1. Поняття страхового ринку, його види та їх загальна характеристика.
2. Структурна побудова страхового ринку.
3. Регулятори і інструменти страхового ринку. Реалізація страхових послуг.
4. Страховий ринок України, напрямки його розвитку.
5. Сутність і завдання маркетингу в страхуванні.
6. Організаційні форми страховиків. Структура страхових компаній.
7. Об'єднання страховиків та їх функції.

4.3. Практичні завдання:

1. Охарактеризувати перспективи розвитку страхового ринку України та окремого регіону.
2. Скласти перелік страхових компаній, що працюють у регіоні (окремому місті).
3. Виконати порівняльний аналіз страхової справи в Україні до поч. 90-х років та після переходу до ринкових відносин.
4. Скласти порівняльну таблицю діяльності страхових агентів і страхових брокерів.
5. Розглянути види реклами у страхуванні та визначити її роль у формуванні попиту на страхові послуги.
6. Вказати переваги і вади альтернативної мережі страхових посередників.

Задача 1. Договір страхування укладений між страховою компанією «Мрія» та страхувальником – туристичною фірмою «Меридіан» щодо страхового захисту майна. У договорі зазначені такі реквізити:

- назва документа;
- назва та адреса страховика;
- назва та адреса страхувальника;
- об'єкт страхування;
- перелік страхових випадків;
- розміри страхових платежів
- страховий тариф;
- порядок зміни і припинення дії договору;
- умови здійснення страхової виплати;
- причини відмови у страховій виплаті;
- підписи сторін.

Поясніть, чи всі необхідні реквізити містить даний договір страхування відповідно до чинного законодавства України.

Задача 2. Договір страхування транспортного засобу укладено 15 лютого поточного року, а перший страховий внесок сплачено 15 березня. Строк дії договору страхування 12 місяців. 15 серпня поточного року договір страхування був достроково припинений за вимогою страхувальника. Страховий платіж сплачений одноразово в сумці 1 тис. грн. Величина нормативних витрат на утримання страхової компанії 22%. Визначить розмір страхового платежу, що повертається страхувальнику, якщо:

1) вимога страхувальника обумовлена порушенням страховиком умов договору страхування;

2) вимога страхувальника обумовлена особистим бажанням.

Задача 3. Новостворена страхова компанія «Орфей» має намір отримати ліцензію на здійснення страхування повітряного транспорту. Для отримання ліцензії заявник подає до Дерфінпослуг документи, перелік яких передбачено Законами України «Про страхування» і «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України прийняла позитивне рішення про видачу ліцензії та оформила її протягом 5 робочих днів з дня надходження документа, що підтверджує внесення плати за видачу ліцензії.

Через півроку після отримання ліцензії на страхування повітряного транспорту страхова компанія «Орфей» створила новий відокремлений підрозділ, що провадитиме страхову діяльність згідно з отриманою ліцензією. Через рік страхова компанія змінила своє місцезнаходження та найменування (зміна найменування не пов'язана з реорганізацією страховика).

Дайте відповіді на такі запитання:

1) який розмір та яка періодичність плати за видачу ліцензії страховій компанії «Орфей»?

2) чи надає отримана ліцензія право на проведення перестрахування за видом страхування, що розглядається?

3) Які дії повинна здійснити страхова компанія «Орфей» для того, щоб новостворений відокремлений підрозділ страховика надавав послуги зі страхування повітряного транспорту?

4) Назвіть підстави та порядок переоформлення і анулювання ліцензії.

4.4. Питання для самопідготовки і самоконтролю знань

1. Сутність поняття «страховий ринок». Необхідні умови існування страхового ринку.
2. Об'єкти і суб'єкти страхового ринку. Структурна будова страхового ринку.
3. Регулятори та інструменти страхового ринку. Способи реалізації страхових продуктів.
4. Охарактеризуйте сучасний стан страхового ринку України.
5. Принципи та система організації маркетингу у страхуванні.
6. Страхова компанія як необхідний суб'єкт страхового ринку, її роль та місце на страховому ринку.
7. Порядок створення, функціонування та ліквідації страхових компаній різних організаційно-правових форм.
8. Структура страхової компанії. Принципи управління страховою компанією.
9. Мета створення та функції структурних підрозділів страхової компанії.
10. Об'єднання страховиків, їх завдання, функції та місце на страховому ринку.

4.5. Тематика індивідуальних навчально-дослідних завдань

1. Проблеми становлення страхового ринку України.
2. Організація страхової справи в Україні. Системи страхування.
3. Сучасний стан страхового ринку України та перспективи його розвитку.
4. Реклама та її значення для формування попиту на страхову послугу.
5. Роль посередників на страховому ринку України.
6. Рекламна робота страхової компанії.
7. Переваги і вади відкриття страхового ринку України для іноземних страховиків.
8. Історія виникнення та розвитку страхових організацій.
9. Особливості рейтингу страхових компаній.
10. Особливості діяльності товариств взаємного страхування.
11. Організація діяльності міжнародної корпорації страховиків „Ллойд”.
12. Діяльність іноземних страховиків на страховому ринку України.
13. Вплив ринкових умов на діяльність страховиків в Україні.

14. Діяльність найбільших страхових компаній України та конкуренція між ними.

Термінологічний словник

Страховий ринок — особлива сфера грошових відносин, де об'єктом купівлі-продажу виступає специфічна послуга, а саме страховий захист і на якому формуються попит і пропозиція на цю послугу.

Страховики – фінансові установи, утворені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю згідно з Законом України „Про господарські товариства” з урахуванням особливостей страхового законодавства, а також одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності.

Страхувальники — юридичні особи та дієздатні громадяни, які уклали із страховиками договори страхування або є страхувальниками відповідно до законодавства України.

Страхові продукти – специфічні послуги, що надаються страхувальнику при виконанні договору страхування (пропонуються на страховому ринку).

Страхові агенти — громадяни або юридичні особи, які діють від імені та за дорученням страховика і виконують частину його страхової діяльності(укладення договорів страхування, одержання страхових платежів, виконання робіт, пов'язаних з виплатами страхових сум і страхового відшкодування).

Страхові (перестрахові) брокери – юридичні особи або громадяни, які зареєстровані у встановленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності та здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у страхуванні від свого імені на підставі брокерської угоди з особою, яка має потребу у страхуванні як страхувальник.

Аквізиція — діяльність страховика чи страхового посередника щодо залучення клієнтів і укладення нових договорів страхування.

Страховий маркетинг – система організації діяльності страхового товариства (компанії), що базується на попередньому вивченні стану страхового ринку і перспектив попиту на страхові послуги, визначенні завдань поліпшення організації роботи з реалізації наявних у розпорядженні страховика послуг й на розробці нових видів страхових операцій.

Договір страхування – є цивільно-правовою угодою між страхувальником і страховиком, що регулює їхні взаємні обов'язки відповідно до умов визначеного виду страхування.

Правила страхування – розробляються страховиком на кожний вид страхування і погоджуються з уповноваженим органом з нагляду за страховою діяльністю.

Агентства – підрозділи, які мають право виконувати всі функції представництва, а також здійснювати операції з укладання та обслуговування договорів.

Акціонерне страхове товариство – це тип компанії, яка створюється і діє зі статутним капіталом, поділеним на певну кількість часток – акцій.

Командитне товариство – передбачає об'єднання кількох осіб для здійснення підприємницької діяльності, в якій одні учасники (повні члени) несуть відповідальність згідно із зобов'язаннями товариства як своїм вкладом, так і усім своїм майном, а інші (командисти або вкладники) відповідають тільки своїм вкладом.

Представництва – підрозділи страхової компанії, які не мають статусу самостійної юридичної особи і займаються, як правило, збиранням інформації, рекламою, репрезентаціями, пошуком клієнтів, але не здійснюють комерційної діяльності.

Страхова компанія – суб'єкт підприємницької діяльності, який бере на себе обов'язки страховика і має на це відповідну ліцензію.

Страхове товариство з додатковою відповідальністю – один з видів господарських товариств, статутний капітал якого поділений на частки, визначені статутними документами.

Товариство з повною відповідальністю – це об'єднання кількох осіб, які особисто беруть участь у справах товариства, і кожен з них несе повну відповідальність згідно з зобов'язаннями товариства не тільки вкладеним капіталом, а й усім своїм майном.

Філіали (відділення, філії) – підрозділи, які теж не мають права юридичної особи і здійснюють страхову діяльність за видами, на які страховик одержав ліцензію.

Література: 2,3,6-10,14,22,24,26,27,30,33,40,47

ТЕМА 5. Страхова організація

5.1. Методичні поради до вивчення теми

У багатьох країнах світу страхова справа розглядається як окрема галузь економічної діяльності. До неї входять різноманітні за формами власності, видами страхування організації-страховики та посередницькі структури.

Страховики (страхова компанія, страхове товариство) – суб'єкти страхування (страхового ринку), котрі відповідно до отриманої ліцензії беруть на себе зобов'язання за певну плату відшкодувати страхувальникові або іншим учасникам страхового ринку завданий страховим випадком збиток або виплатити страхову суму.

Сукупність страховиків, що функціонують у певному економічному середовищі, утворює страхову систему. Її головне завдання – надання страхових послуг.

За приналежністю страховики можуть бути державними (публічними) і приватними. Публічні страховики створюються і керуються, здебільшого, від імені держави (уряду). Їх створення може відбутись шляхом засновництва з боку держави або націоналізації акціонерних страхових компаній і перетворення їх майна в державну власність. Приватними страховиками можуть бути індивідуальні особи, акціонерні та інші страхові товариства.

Основу інституційної та територіальної структури страхового ринку складають страхові компанії.

Страхова компанія – це юридично оформлена одиниця підприємницької діяльності, яка бере на себе зобов'язання страховика і має на це відповідну ліцензію.

За територіальною ознакою страховиків можна поділити на: місцеві, регіональні, національні та міжнародні (транснаціональні).

За спеціалізацією страхові компанії поділяють на: спеціалізовані, універсальні, перестраховальні.

За капіталізацією: великі, середні та малі страхові компанії.

В Україні, як і в багатьох інших державах, основу страхової системи становлять страхові компанії у формі акціонерних товариств. Акціонерне страхове товариство – це тип компанії, яка створюється і діє зі статутним капіталом, поділеним на певну кількість часток – акцій. Оплачена акція дає право її власникові на участь в управлінні товариством і отримання частини прибутку у формі дивідендів.

Порядок створення нових і реорганізації діючих страхових компаній регулюється Господарським кодексом України та Законом України «Про страхування». Процес створення страхової компанії охоплює такі взаємопов'язані етапи:

- реєстрацію страховика як юридичної особи;
- надання цій юридичній особі статусу страховика.

Ліквідація страховика здійснюється у порядку, передбаченому діючим законодавством України.

Окрім основної форми організації страховика у вигляді акціонерного страхового товариства існують наступні форми:

Товариство взаємного страхування (ТВС) – це форма організації страхового фонду на основі централізації коштів шляхом пайової участі його членів. Учасники ТВС одночасно виступають і як страховики, і як страхувальники. Головним принципом їх діяльності є солідарна відповідальність кожного перед кожним у межах товариства. Створення ТВС характерно для середніх і великих власників (власників готелів, власників будинків).

Державна страхова компанія (ДСК) – форма організації страхового фонду державою. Організація державних страхових компаній здійснюється шляхом їх заснування державою або шляхом націоналізації акціонерних страхових компаній. Створення державних страхових компаній являється формою втручання держави в діяльність страхового ринку. В Україні такі державні компанії створені для медичного страхування іноземних громадян, що в'їжджають в Україну, для обов'язкового страхування від нещасних випадків на залізничному транспорті.

Урядові страхові організації (УСО) – некомерційні компанії, діяльність яких основана на субсидюванні. Такі компанії спеціалізуються на страхуванні від безробіття, на страхуванні компенсацій робітникам і службовцям і т. ін. В Україні ця категорія страховиків не представлена.

Приватні страхові компанії (ПСК) – належать одному власнику або членам його сім'ї. В Україні така форма представлена у вигляді акціонерних страхових компаній закритого типу, повних (командитних) товариств або товариств з додатковою відповідальністю. Причому кількість учасників страховика повинно бути не менше 3-х осіб.

Кептивні страхові компанії – це компанії, які обслуговують корпоративні страхові інтереси засновників, а також самостійно господарюючих суб'єктів, що входять в багатопрофільні концерни і великі фінансово-промислові групи.

Організаційна структура страховика є досить динамічною і може змінюватися за наявності впливу об'єктивних та суб'єктивних факторів.

Структура органів управління страховою компанією залежить від того, в якій організаційній формі її створено.

Оскільки більшість страховиків України мають статус акціонерного товариства, то вищим органом управління є загальні

збори акціонерів, які скликаються 1 раз на рік засновниками. Поточними справами займається правління або рада директорів.

Загальні збори акціонерів:

- розробляє стратегію роботи страхового товариства;
- затверджує статут компанії, а також розмір статутного фонду;
- затверджує річний звіт;
- обирає голову і членів правління, Спостережну раду, членів ревізійної комісії і т.ін.

Правлінні страхової компанії являється виконавчим органом, який здійснює керівництво роботою компанії. Це й планування діяльності, розставлення кадрів, затвердження кошторису і інвестиційної політики.

Голова правління займається організацією міжнародних контактів, координацією дій компанії з органами влади і т.ін.

Президент – вищий керівник страхової компанії після голови правління.

Віце-президент – головний фінансовий директор, який відповідає за фінансові питання діяльності.

Менеджер компанії здійснює оперативне керівництво, організовує горизонтальний поділ праці в компанії, контролює поточну роботу.

Спостережна Рада обирається з кола акціонерів у кількості 3-9 осіб. Вона здійснює нагляд за діяльністю правління страхової компанії. Спостережна Рада не є обов'язковим органом управління. Згідно ЗУ вона обов'язково створюється коли кількість акціонерів становить понад 50 осіб.

Група радників-консультантів призначена для вирішення найбільш важливих питань у діяльності страхової компанії. Вона діє як:

- дорадчий орган при керівництві компанії;
- сформована з працюючих і залучених спеціалістів.

Виконавчі директори – керівники основних підрозділів компанії, які очолюють відповідні департаменти (управління, дирекції) та входять до складу правління.

Власна внутрішня структура страховика представлена представництвами, агентствами, філіями, відділеннями.

Представництва – підрозділи страхової компанії, які не мають статусу самостійної юридичної особи і займаються, як правило, збиранням інформації, рекламою, пошуком клієнтів, але не здійснюють комерційної діяльності.

Агенства – підрозділи, які мають право використовувати всі функції предстанництва, а також здійснювати операції з укладання та обслуговування договорів.

Філіали (відділення, філії) – підрозділи, які теж не мають права юридичної особи і здійснюють страхову діяльність за видами, на які страховик одержав ліцензію.

Комерційна діяльність не може здійснюватися без наявності необхідних факторів, а саме:

- матеріальних;
- трудових;
- фінансових;
- інформаційних ресурсів.

Їх сукупність і раціональна структура визначають потенціал фірми.

Матеріальні ресурси. Велике значення має вдалий добір приміщення для офісу компанії. Важливо визначити, де саме буде розміщена компанія. Насамперед береться до уваги створення максимальних зручностей для потенційних страхувальників. Офіс має бути обладнаний сучасними, зручними меблями, телефонним зв'язком, комп'ютерною, копіювальною та іншою технікою. Страхова компанія повинна бути забезпечена зручним транспортом.

Фінансові ресурси страхової компанії складаються з грошової частини сплаченого статутного фонду і системи страхових резервів.

Інформаційні ресурси. Страхування є однією з галузей, найбільш залежних від інформаційного забезпечення. Страховики повинні аналізувати зовнішні і внутрішні фактори, що впливають на їх діяльність, і розвивати інтегровані комп'ютерні системи інформаційного забезпечення.

Трудові ресурси. Від інтелектуального і професійного рівня персоналу залежить успішна робота страхової компанії.

Страховики можуть утворювати спілки, асоціації та об'єднання для координації своєї діяльності, захисту інтересів своїх членів та здійснення спільних програм.

Об'єднання страховиків діють на підставі статутів і набувають прав юридичної особи після державної реєстрації.

Сьогодні в Україні створені та функціонують такі об'єднання страховиків: Ліга страхових організацій України, Авіаційне страхове бюро, Моторне (транспортне) страхове бюро, Морське страхове бюро, Національний ядерний страховий пул та інші.

Правове забезпечення страхування здійснюється шляхом прийняття законодавчих і нормативних актів. Система правового забезпечення страхової діяльності включає норми, визначені:

- Конституцією України;
- Цивільним Кодексом України;
- Законами і Постановами Верховної Ради України;
- Указами і розпорядженнями президента України;
- Постановами і розпорядженнями КМУ;
- інструкціями, наказами міністерств і відомств тощо.

Безпосередньо страхова діяльність в Україні регламентується ЗУ «Про страхування» (1996р., 2001 р. «Про внесення змін до ЗУ «Про страхування»), який:

- встановлює понятійно-термінологічний апарат з питань страхування;
- визначає вимоги до страховиків при їх створенні, реєстрації;
- регулює порядок проведення страхування;
- визначає умови забезпечення платоспроможності страховика;
- формулює принципи державного нагляду за страхуванням і порядок ліцензування.

5.2. План практичного заняття

Питання для обговорення:

1. Види страхових компаній і порядок їх створення. Структура страхової компанії.
2. Органи управління страхової компанії та їх функції. Ресурси страхової компанії.
3. Форми організації страхового фонду.
4. Об'єднання страховиків та їх функції.

5.3. Практичні завдання:

1. Зобразіть схематично організаційну структуру страховика, створеного у формі акціонерного страхового товариства. Перерахуйте функціональні обов'язки відповідних структурних підрозділів (посадових осіб).

2. Зобразіть схематично організаційну структуру товариства взаємного страхування. Вкажіть функціональні обов'язки відповідних служб.

3. Зобразіть схематично організаційну структуру страховика, створеного у формі товариства з додатковою відповідальністю.

Розкрийте функціональні обов'язки посадових осіб та відповідних структурних підрозділів.

4. Скласти перелік умов, яким повинна відповідати юридична особа, щоб мати право на отримання ліцензії на здійснення страхової діяльності в законодавчому порядку.

Задача 1. Новостворена страхова компанія «Дельта» планує отримати ліцензію на страхування життя. У Державну Комісію з регулювання ринків фінансових послуг України страховик подає такі документи:

- копії установчих документів та копію свідоцтва про реєстрацію;
- довідку банку, що підтверджує сплачений статутний фонд у розмірі 1 млн євро;
- правила (умови) страхування;
- економічне обґрунтування запланованої страхової діяльності;
- інші необхідні документи.

Поясніть, чи буде надана ліцензія страховій компанії, і протягом якого терміну державна Комісія з регулювання ринків фінансових послуг України зобов'язана розглянути подані документи.

Задача 2. Страховий брокер - компанія «ЛТД» для одержання свідоцтва про внесення до державного реєстру страхових та перестрахових брокерів подає до Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України усі необхідні документи. Відповідно до чинного законодавства дайте відповіді на такі запитання:

1) протягом якого строку Держфінпослуг повинна надати рішення щодо включення до реєстру або відмови у цьому проханні?

2) що є підставами для відмови у внесенні страхового брокера до державного реєстру?

3) Що є підставою для видачі Держфінпослуг свідоцтва про внесення до реєстру?

4) Право надання яких послуг страховим та перестраховим брокером засвідчує надане свідоцтво?

5) Які вимоги до страхових та перестрахових брокерів висуваються Держфінпослуг після видачі свідоцтва під час провадження посередницької діяльності у страхуванні та перестрахованні?

б) в якому разі свідоцтво підлягає переоформленню?

7) в якому разі відбувається видача дублікату свідоцтва про внесення до державного реєстру страхових та перестрахових брокерів?

8) як здійснюється контроль за діяльністю страхових (перестрахових) брокерів і в яких випадках Дерфінпослуг приймає розпорядження про виключення страхових (перестрахових) брокерів з реєстру?

Задача3. За звітний місяць БТОВ «Росток» отримало страхових платежів для розміщення від страхових компаній на суму:

СК «PZU Україна» 15200 тис. грн.;

СК «Вексель» - 17598 тис. грн.;

СК «Альковна» - 16300 тис. грн.

Розмір сплаченого статутного фонду посередника на звітну дату становить 49911 тис. грн.

Виявити порушення, що допущені страховим брокером при здійсненні своєї діяльності.

5.4. Питання для самопідготовки і самоконтролю знань

1. Кого в Україні відповідно до чинного законодавства називають страховиками?

2. Що представляє собою страхова система?

3. Як поділяються страховики за належністю?

4. На яких принципах будується структура управління страхової компанії?

5. Розкрийте етапи створення страхової компанії.

6. Назвіть органи управління страхової компанії та охарактеризуйте їх функції.

7. Чим представлена власна внутрішня структура страховика?

8. Які форми організації страхового фонду ви знаєте?

9. Які ресурси повинна мати страхова компанія для успішної діяльності?

10. Для чого створюються об'єднання страховиків?

11. Назвіть найвідоміші об'єднання страховиків України та розкрийте їх функції.

5.5. Тематика індивідуальних навчально-дослідних завдань

1. Історія виникнення та розвитку страхових організацій.

2. Особливості рейтингу страхових компаній.

3. Особливості діяльності товариств взаємного страхування.

4. Організація діяльності міжнародної корпорації страховиків „Ллойд”.
5. Діяльність іноземних страховиків на страховому ринку України.
6. Вплив ринкових умов на діяльність страховиків в Україні.
7. Діяльність найбільших страхових компаній України та конкуренція між ними.

Термінологічний словник

Агентства – підрозділи, які мають право виконувати всі функції представництва, а також здійснювати операції з укладання та обслуговування договорів.

Акціонерне страхове товариство – це тип компанії, яка створюється і діє зі статутним капіталом, поділеним на певну кількість часток – акцій.

Командитне товариство – передбачає об’єднання кількох осіб для здійснення підприємницької діяльності, в якій одні учасники (повні члени) несуть відповідальність згідно із зобов’язаннями товариства як своїм вкладом, так і усім своїм майном, а інші (командисти або вкладники) відповідають тільки своїм вкладом.

Представництва – підрозділи страхової компанії, які не мають статусу самостійної юридичної особи і займаються, як правило, збиранням інформації, рекламою, репрезентаціями, пошуком клієнтів, але не здійснюють комерційної діяльності.

Страхова компанія – суб’єкт підприємницької діяльності, який бере на себе обов’язки страховика і має на це відповідну ліцензію.

Страхове товариство з додатковою відповідальністю – один з видів господарських товариств, статутний капітал якого поділений на частки, визначені статутними документами.

Товариство з повною відповідальністю – це об’єднання кількох осіб, які особисто беруть участь у справах товариства, і кожен з них несе повну відповідальність згідно з зобов’язаннями товариства не тільки вкладеним капіталом, а й усім своїм майном.

Філіали (відділення, філії) – підрозділи, які теж не мають права юридичної особи і здійснюють страхову діяльність за видами, на які страховик одержав ліцензію.

Література: 2,3,6-10,14,22,24,26,27,30,33,40

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ОСНОВНІ ГАЛУЗІ СТРАХУВАННЯ ТА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

ТЕМА 6. Особисте страхування в туристичному бізнесі

6.1. Методичні поради до вивчення теми

Особисте страхування є однією із галузей страхування. Воно пов'язане із особливою сферою процесу відтворення - а саме - з відтворенням робочої сили і зумовлене ризиковим характером діяльності людей, підвищеним ступенем ризику, пов'язаним із погіршенням довкілля, зростанням питомої ваги людей похилого віку у загальній кількості населення тощо.

Особисте страхування проводиться з метою організації страхового захисту окремих громадян і членів їх родин на випадок виникнення різних подій, що відображаються на житті, здоров'ї та працездатності цих громадян.

Особисте страхування в туризмі – це система відносин між страховою компанією і туристом щодо захисту його життя і здоров'я при настанні страхових випадків.

Організація туристичної діяльності пов'язана з безліччю ризиків, отже виникає потреба в страхуванні.

Шкідливі чинники (чинники ризику) в туризмі можна класифікувати так:

- небезпека травмування (переміщення механізмів і предметів, тіл, складного рельєфу місцевості, переміщення гірських порід, несприятливі ергономічні характеристики туристського спорядження й інвентарю, небезпечні атмосферні та інші природні явища);

- вплив довкілля (підвищення або зниження температури, вологість і рух повітряних мас, опади в зоні обслуговування туристів, різкі перепади атмосферного тиску);

- пожежна небезпека (дотримання вимог нормативних документів пожежної безпеки);

- біологічні чинники (патогенні мікроорганізми і продукти їх життєдіяльності, отруйні рослини, плазуни, комахи і тварини, що є переносниками інфекційних захворювань, виникають опіки, алергії та інші токсичні реакції);

- психофізіологічні навантаження (фізичні та нервово-психічні перевантаження).

- небезпека випромінювань. (підвищений рівень ультрафіолетового та радіологічного випромінювання);
- хімічний вплив (хімічні чинники: токсичні, дратівливі, сенсibiliзуючі).
- етап перевезення (вид транспортних засобів);
- підвищена запиленість і загазованість;
- інші чинники.

Згідно із Законом України «Про туризм» і з метою забезпечення безпеки туристів суб'єкти туристичної діяльності зобов'язані здійснювати:

- підготовку безпечних умов для перебування туристів, облаштування трас походів, прогулянок, екскурсій, місць проведення змагань;

- навчання туристів засобам профілактики і захисту від травм та нещасних випадків, інструктаж із надання першої медичної допомоги, а також інформування про джерела небезпеки, які можуть бути зумовлені характером маршруту та поведінкою самих туристів;

- контроль за підготовкою туристів до подорожей, походів, змагань, інших туристичних заходів;

- надання оперативної допомоги туристам, що зазнають лиха, транспортування потерпілих.

Види особистого страхування в туристичному бізнесі:

- страхування від нещасних випадків;
- медичне страхування.

Стаття 17 Закону України «Про туризм» передбачає, що страхування туристів (медичне та від нещасного випадку) обов'язкове і здійснюється суб'єктами туристичної діяльності на основі угод зі страховими компаніями.

Страховиком може бути тільки страхова компанія, що має відповідну ліцензію.

Страховальниками з особистого страхування туристів можуть виступати як фізичні, так і юридичні особи (туристи і туристична фірма), а застрахованими – тільки туристи.

При страхуванні туристів до страхових подій належать: короточасні, несподівані, ненавмисні нещасні випадки, захворювання (отруєння, травмування тощо), смерть (загибель), але тільки в місцях, передбачених туристською путівкою. Страховими подіями при особистому страхуванні туристів не можуть вважатися хвороби хронічного, інфекційного і рецидивного характеру (серцево-судинні, онкологічні, туберкульозні, зубопротезні та інші).

Особисте страхування в туристичному бізнесі включає в себе таку важливу підгалузь страхування як страхування від нещасних випадків.

Страхування від нещасних випадків в туристичному бізнесі – це ризикове страхування, яке передбачає виплату страхової суми лише при настанні страхового випадку (в повному розмірі або певної її частини, в залежності від шкоди, завданої потерпілому). По закінченні терміну дії договорів ризикових видів страхування не передбачається ні виплат страхових сум, ні повернення отриманих страховиком страхових премій.

Страхування від нещасних випадків в туристичному бізнесі може бути як індивідуальне, так і колективне. Страхування вважається індивідуальним, якщо страхові платежі сплачують фізичні (застраховані) особи; при колективному страхуванні страхові платежі сплачують організації, з якими застраховані особи перебувають у трудових або інших (передбачених законом) відносинах.

Об'єктом страхового захисту при страхуванні від нещасних випадків в туристичному бізнесі є майнові інтереси застрахованої особи, які пов'язані із тимчасовим чи постійним зниженням доходу або додатковими витратами через втрату працездатності, а також смертю застрахованого внаслідок нещасного випадку.

Різновидами страхування від нещасних випадків в туристичному бізнесі є:

- обов'язкове особисте страхування від нещасних випадків пасажирів повітряного транспорту;
- обов'язкове особисте страхування від нещасних випадків пасажирів залізничного транспорту.

Обов'язкове особисте страхування пасажирів повітряного транспорту (туристів, екскурсантів) здійснюється шляхом укладення договорів між перевізниками та страховими компаніями, що мають ліцензію на проведення цього виду обов'язкового страхування. Перевізник зобов'язаний скласти акт про кожний нещасний випадок, що трапився на транспорті з застрахованим пасажиром (туристом).

Об'єктом обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків пасажирів залізничного транспорту є майнові інтереси застрахованих, пов'язані з їх життям та здоров'ям. Дія договору страхування поширюється на весь час поїздки. Страховими випадками визнаються травми або загибель (смерть) пассажира в результаті нещасного випадку на залізничному транспорті.

Страховий внесок обчислюється на основі страхової суми і тарифних ставок, які встановлюються страховиками за погодженням з Міністерством шляхів сполучення і затверджуються органом страхового нагляду.

За договором обов'язкового страхування пасажирів залізничного транспорту вважаються застрахованими з моменту оголошення посадки в пасажирський потяг і до моменту залишення вокзалу або станції призначення, але не більше однієї години після його прибуття. Транзитні пасажирів вважаються застрахованими на території вокзалу (станції) на весь період очікування або посадки в поїзд.

Страховальником за договором виступає перевізник. Для отримання страхової виплати застрахований, який отримав травму (каліцтва), повинен представити страховику наступні документи:

- заява;
- складений перевізником акт про нещасний випадок, що стався з туристом на залізничному транспорті;
- довідку медичного закладу;
- проїзний документ і документ, що засвідчує особистість.

У разі загибелі (смерті) застрахованого спадкоємці представляють в страхову компанію: заяву; складений перевізником акт про нещасний випадок; свідоцтво про смерть застрахованого; документ, що засвідчує вступ у права спадкування (заповіт); документ, що засвідчує особистість.

Вимоги про виплату страхової суми можуть бути пред'явлені страховику протягом 3-х років з дня, коли страховик повинен був здійснити страхову виплату.

Розміри страхового тарифу встановлюються страховиками за погодженням з Міністерством транспорту і затверджуються органом нагляду за страховою діяльністю.

Сума страхової премії включається у вартість проїзного документа і стягується з туриста при продажу проїзного документа. Страхова сума визначена в 120 мінімальних розмірів оплати праці. Пасажиру при отриманні травми в результаті нещасного випадку виплачується частина страхової суми, що відповідає рівню її тяжкості.

У разі смерті застрахованої особи спадкоємці отримують страхову суму повністю (100%). При настанні: інвалідності III групи – 50% страхової суми; інвалідності II групи – 75% страхової суми; інвалідності I групи – 100% страхової суми.

Добровільне медичне страхування є підгалуззю особистого страхування в туристичному бізнесі. Добровільна форма медичного страхування дає змогу туристам укласти договори страхування (асистанс) на випадок раптового захворювання, тілесних пошкоджень внаслідок нещасного випадку, а також смерті під час перебування за кордоном.

Головна мета «асистансу» - негайне реагування в надзвичайних обставинах, надання клієнтові моральної, медичної, а також технічної допомоги. Договір страхування може передбачати відповідальність страховика при потребі медичного транспортування хворого до найближчої або спеціалізованої лікарні; транспортування в країну проживання з медичним супроводом; репатріацію тіла застрахованого; дострокове повернення; екстрену стоматологічну допомогу; юридичну допомогу і т. ін.

Проте поліс ДМС громадян, які виїждять за кордон, не передбачає відшкодування вартості медичних послуг з цілеспрямованого лікування за кордоном, з лікування від хвороб, які були страхувальникові (застрахованому) відомі на момент укладання договору страхування, з медичного обслуговування або лікування, що не є невідкладним.

Поліс медичного страхування надає можливість покрити наступні ризики:

- невідкладна стаціонарна допомога;
- невідкладна амбулаторна допомога;
- оплата ліків, придбаних за рецептом лікаря;
- необхідна, призначена лікарем заміна окулярів;
- необхідна стоматологічна допомога;
- невідкладна пологова допомога;
- евакуація/репатріація;
- візит третьої особи або приїзд одного з близьких родичів;
- дострокове повернення;
- транспортування дитини (дітей) застрахованої особи;
- передача термінових повідомлень.

На сьогоднішній день існують дві форми страхового обслуговування туристів:

- компенсаційна. Передбачає оплату самим мандрівником усіх медичних витрат і відшкодування їх лише після повернення на батьківщину.

- сервісна (асистанс). Передбачає перелік послуг, які надаються в необхідний момент в натурально-речовій формі або у вигляді грошових коштів через технічне, медичне і фінансове сприяння.

Різновидами особистого страхування в туристичному бізнесі є страхування іноземних громадян, які тимчасово перебувають на території України, страхування від невізду, страхування витрат туристів при скасуванні туристичної поїздки.

Об'єктом такого страхування є майнові інтереси, пов'язані зі здоров'ям та працездатністю застрахованої особи, а також виникненням витрат на надані застрахованій медичні та інші види послуг у зв'язку з настанням раптових, непередбачених подій під час перебування застрахованої особи на території України.

Страховим ризиком є раптова, непередбачена, що не залежить від волі застрахованої особи подія, що фактично відбулося з ним під час його перебування на Україні, а саме: раптове захворювання, смерть в результаті раптового захворювання, нещасний випадок (тілесні ушкодження, смерть в результаті нещасного випадку), аварія чи поломка автотранспорту, крадіжка багажу, квитків, документів.

Страхування від невізду полягає у виплаті страхової суми туристу в разі його неможливості вирушити в поїздку через відмову у видачі йому візи або ж іншої якої-небудь форс-мажорної обставини. У випадку невізду туристу буде повернута повна вартість турпоїздки за вирахуванням консульського збору за оформлення візи.

Страхування витрат туристів при скасуванні туристичної поїздки реалізовується на підставі узгодженої в договорі страхової суми (страхового відшкодування), яка виплачується повністю або частково, в разі, якщо неможливість здійснення поїздки настала з таких причин:

- раптовий розлад здоров'я або смерть туриста, або членів його сім'ї, або близьких родичів;
- пошкодження майна туриста в результаті впливу навколишнього середовища або дій третіх осіб;
- участь туриста в судовому розгляді у момент передбачуваної поїздки;
- отримання виклику для виконання військового обов'язку;
- неотримання в'їзної візи при виконанні всіх вимог щодо оформлення документів;
- інші причини, що визначаються в договорі.

Специфічними видами страхування туристів є: на випадок невчасного відльоту; на випадок поганої погоди в місці тимчасового

перебування; від невізду; від неотримання візи; на випадки невилову риби під час риболовлі, невідстрілу звірів під час полювання тощо. Конкретні правила (умови) страхування туристів за кожним з видів страхування розробляються кожним страховиком самостійно в рамках чинного законодавства і нормативних актів України щодо нагляду за страховою діяльністю.

6.2. План практичного заняття

Питання для обговорення:

1. Економічний зміст особистого страхування в туристичному бізнесі.
2. Страхування від нещасних випадків в туристичному бізнесі.
3. Організація медичного страхування туристів.
4. Страхування іноземних громадян, які тимчасово перебувають на території України.
5. Інші види особистого страхування в туристичному бізнесі.

6.3. Практичні завдання

1. Проаналізуйте стан розвитку особистого страхування в Україні за останні три роки.
2. Розробити класифікацію ризиків, які є об'єктами особистого страхування в туристичному бізнесі.
3. Проаналізуйте стан розвитку особистого страхування в туристичному бізнесі в Україні.
4. Навести концепції медичного страхування.
6. Навести перелік страхових медичних компаній в Україні та види страхування, що здійснюються ними.
7. Визначити основні умови медичного страхування громадян, які від'їжджають за кордон за системою «Асистанс».

Задача 1. Громадянин купив залізничний квиток вартістю 170 грн. і під час поїздки до Криму був травмований внаслідок аварії поїзда. Лікування травми тривало 170 днів, після чого йому була встановлена III група інвалідності. Визначте величину страхового платежу і розмір страхового відшкодування, яке повинен отримати громадянин за наслідки травми.

Задача 2. Громадянин уклав зі страховою компанією договір добровільного страхування від нещасних випадків на час туристичної поїздки до Болгарії (20 днів) на суму 100 тис. грн. Через 15 днів після вступу в дію договору громадянин зазнав травми, що спричинило втрату працездатності протягом 120 днів, після чого отримав II групу інвалідності. Визначте розмір загальної страхової виплати за

страховими випадками, якщо за кожну добу тимчасової втрати працездатності страхова компанія виплачує 0,15% страхової суми.

Задача 3. Визначте страховий платіж за договором медичного страхування за програмою «Економ-класу» громадянина, що від'їжджає за кордон на підставі таких даних:

- 1) страхова сума за програмою – 50 000 грн.;
- 2) питома вага навантаження в тарифній ставці – 20%;
- 3) страховий нетто-платіж – 8% від страхової суми;
- 4) скидка з тарифу за відсутність страхових випадків в минулому році – 20%;
- 5) підвищувальний коефіцієнт за вік застрахованої особи – 15%.

Задача 4. Договір страхування від нещасних випадків було підписано обома сторонами 15 січня поточного року, страховий платіж внесено 20 січня поточного року. Страхова сума згідно з договором складає 75000 грн.

Внаслідок страхового випадку медична комісія кваліфікувала стан страхувальника як тимчасова інвалідність II групи.

З якого моменту договір набув чинності? Чи має право страхувальник на отримання страхової виплати?

Задача 5. Визначте вартість страхового поліса зі страхування медичних витрат (медичного асистансу) для групи студентів, які виїжджають в одну з європейських країн, згідно з наступними даними:

- 1) чисельність групи – 18 чол.;
- 2) страхова сума – 5 тис. євро на кожного;
- 3) термін перебування за кордоном – 14 днів;
- 4) страховий тариф: на 7 днів – 0,95 грн., на 15 днів – 0,9 грн., на 30 днів – 0,85 грн. з однієї особи;
- 5) скидка за чисельність групи: при чисельності групи до 10 осіб – 5%, до 20 осіб – 10%, до 30 осіб – 15%.

Задача 6. Договір страхування від нещасного випадку громадянина, що виїжджає в Турцію, укладено на 12 днів. Страхова сума 52 000 грн. Під час дії договору страхувальник внаслідок нещасного випадку зазнав травми, що спричинило тимчасову втрату працездатності та лікування в стаціонарі протягом 45 днів. Розрахувати розмір страхової виплати згідно з чинним законодавством.

Задача 7. Договір страхування від нещасних випадків укладено з громадянином, що виїжджає за кордон по робочий візі 15 січня терміном на 6 місяців на суму 200 000 грн. Через місяць після

укладення договору страхувальник обморозив кінцівки, що спричинило тимчасову втрату працездатності на 29 днів, лікування відбувалося амбулаторно. Через 3 місяці страхувальник на 15 днів потрапив у лікарню з діагнозом: отруєння харчовими продуктами.

Чи може отруєння харчовими продуктами вважатися нещасним випадком з погляду страхування? Розрахувати обсяг зобов'язань страховика згідно з чинним законодавством. Зробити висновки.

Задача 8. Визначить розмір страхової суми та порядок її виплати, яку необхідно сплатити туристу, що подорожував залізничним транспортом, якщо під час поїздки стався страховий випадок у результаті, якого турист тимчасово втратив працездатність на 125 днів, а потім його визнали інвалідом II групи. Турист мав квиток щодо свого перевезення.

6.4. Питання для самопідготовки і самоконтролю знань

1. Характерні особливості особистого страхування в Україні за останні три роки.
2. Види особистого страхування в туристичному бізнесі.
3. Основні страхові випадки при страхуванні від нещасних випадків в туристичному бізнесі.
3. Основні умови проведення страхування від нещасних випадків в туристичному бізнесі.
4. Організація медичного страхування туристів. Страхові випадки з медичного страхування туристів.
5. Програми добровільного медичного страхування туристів.
6. Організація страхування іноземних громадян, які тимчасово перебувають на території України.
7. Інші види особистого страхування в туристичному бізнесі.

6.5. Тематика індивідуальних навчально-дослідних завдань

1. Стан і перспективи розвитку особистого страхування в туристичному бізнесі в Україні.
2. Стан і перспективи розвитку страхування від нещасних випадків в туристичному бізнесі в Україні.
3. Проблеми і перспективи розвитку медичного страхування в туристичному бізнесі в Україні.
4. Закордонний досвід особистого страхування в туристичному бізнесі та перспективи його впровадження в Україні.
5. Причини та чинники, що стримують розвиток особистого страхування в туристичному бізнесі в Україні.

6. Програми медичного страхування в туристичному бізнесі.
7. Відмінності страхування від'їжджаючих за кордон від страхування туристів від нещасних випадків.

Термінологічний словник

Акт про нещасний випадок – це документ, який складається адміністрацією і комітетом професійної спілки підприємства-страхувальника, якщо з їх працівником (застрахованим), стався нещасний випадок, пов'язаний з виконанням службових обов'язків. Акт надсилається до страховика для оформлення страхових виплат.

Актуарні розрахунки – це економіко-математично-статистичні методи розрахунку тарифних ставок. За допомогою цих розрахунків визначається собівартість послуги страховика, страхові платежі, витрати на ведення справи з обслуговування договору страхування.

Актуарій – (гр. обліковець, скорописець) – фахівець зі страхової справи, предметом діяльності якого є розробка наукових методів розрахунку тарифних ставок, резервів, премій, обсягу страхового ризику і т.ін.

Асистанс – перелік послуг (в рамках договору страхування), які надаються при настанні страхового випадку (хвороби, нещасного випадку) через медичне, технічне і фінансове сприяння. Широко використовується в зарубіжних країнах при страхуванні подорожуючих під час поїздок за кордон.

Вигодонабувач - особа, визначена страхувальником для отримання належних сум страхових виплат у разі, якщо страхувальник (застрахований) не буде здатний скористатися ними самостійно.

Викупна сума - це сума, яка виплачується страховиком у разі дострокового припинення дії договору страхування життя та розраховується математично на день припинення договору страхування життя залежно від періоду, протягом якого діяв договір страхування життя, згідно з методикою, яка проходить експертизу в Уповноваженому органі з нагляду за страховою діяльністю, здійснена актуарієм і є невід'ємною частиною правил страхування життя. Уповноважений орган може встановити вимоги до методики розрахунку викупної суми.

Застрахований – особа, яка бере участь в особистому страхуванні, де об'єктом страхового захисту є її життя, здоров'я і

працездатність, і має право на отримання страхової суми згідно з договором.

Нещасний випадок – пожежа, дорожньо-транспортна пригода, катастрофа, отруєння хімічними продуктами чи інша подія, яка спричинила смерть або каліцтво застрахованої особи.

Медичні установи – лікувально-профілактичні заклади, що надають послуги з медичного страхування і мають ліцензію на здійснення лікувально-профілактичної діяльності;

Література: 5,7-12,17,18,21,28,41,48,53

ТЕМА 7. Майнове страхування в туристичному бізнесі

7.1. Методичні поради до вивчення теми

Майнове страхування є однією з галузей страхування. Майно є обов'язковим елементом господарської діяльності юридичних осіб туристичного бізнесу і життєдіяльності людей, зайнятих у сфері туристичного бізнесу, тому забезпечення страхового захисту майна є пріоритетним в системі страхових відносин.

Економічне призначення майнового страхування в туристичному бізнесі полягає у відшкодуванні збитків, заподіяних страхувальнику внаслідок пошкодження або знищення майна при настанні страхових випадків. Мета даного страхування – компенсування шкоди.

Зазвичай під майном у майновому страхуванні розуміють як конкретні предмети, вантажі, транспортні засоби так і групу речей, предметів тощо. Згідно ЗУ „Про страхування” об'єктом майнового страхування є майнові інтереси, що пов'язані з володінням, користуванням та розпорядженням майном.

Отже, страхуванню підлягає майно, стосовно якого:

- існує інтерес щодо його збереження;
- завдані збитки можна оцінити вартісно.

Як правило, не страхуються предмети, факт загибелі яких важко встановити. Не приймаються на страхування:

- документи, грошові знаки та цінні папери;
- рукописи, креслення, бухгалтерські та ділові книги;
- картотеки;
- технічні носії інформації;
- дорогоцінні метали тощо.

Майнова галузь поділяється на дві підгалузі:

- страхування майна юридичних осіб:

об'єкти: нерухоме майно, обладнання, устаткування, транспортні засоби, інструменти тощо.

- страхування майна фізичних осіб:

об'єкти: будівлі та квартири громадян, домашні тварини, транспорт, домашнє майно та майно на садибі тощо.

За видами страхових подій_майнове страхування поділяється на:

- страхування майна від вогневих ризиків та стихійного лиха (вогневе страхування);

- страхування с/г культур від стихійних явищ, посухи, граду тощо;

- страхування тварин на випадок загибелі в результаті хвороби і нещасних випадків;

- страхування засобів транспорту від аварій, крадіжок та інших ризиків тощо.

Юридичні особи сфери туристичного бізнесу можуть страхувати таке майно: державне, власне, орендне, заставне, лізингове.

Основні умови страхування майна охоплюють такі три аспекти:

- страхову відповідальність;
- страхову оцінку і страхову суму;
- принципи відшкодування збитків.

Страхування майна здійснюється на випадок загибелі, знищення чи пошкодження його внаслідок таких страхових випадків:

- пожежі, удару блискавки;
- стихійного лиха;
- аварій опалювальної, протипожежної, водопровідної, каналізаційної систем та інших технічних аварій;
- неправомірних дій третіх осіб, крадіжок тощо.

Страхова сума за кожним застрахованим об'єктом має відповідати його дійсній вартості.

Страхова оцінка базується на двох типах покриття:

1. Страхове відшкодування.
2. Страхове відновлення.

Страхове відшкодування виплачується в залежності від розміру страхового збитку та системи (методу страхування).

Збитком при страхуванні майна вважається:

- у разі його знищення чи крадіжки – його дійсна вартість з урахуванням зносу на момент настання страхового випадку або дійсна вартість, виходячи із ринкових цін;

- у разі пошкодження – різниця між заявленою (вказаною, визначеною) дійсною вартістю цього майна з урахуванням знецінення в результаті страхового випадку.

Страховий збиток при страхуванні основних і оборотних активів підприємств ресторанного бізнесу включає:

- вартість зношеного майна за страховою оцінкою; вартість пошкодженого майна з урахуванням його знецінення;

- витрати, пов'язані із рятуванням майна, запобіганням та зменшенням збитків (переміщення майна в безпечне місце, відкачка води тощо);

- вартість робіт по приведенню застрахованого майна в належний вигляд (прибирання, сушіння тощо).

Із розміру страхового збитку вираховуються:

- вартість придатних для використання частин майна;

- вартість придатних для використання, але знецінених, частин майна.

Страховий збиток при страхуванні транспортних засобів, що використовуються в туристичному бізнесі, визначається:

- при крадіжці – за його вартістю з урахуванням зносу на момент настання страхового випадку;

- при знищенні – за його вартістю з урахуванням зносу за вирахуванням вартості залишків (можливо і знецінених), придатних для подальшого використання;

- при пошкодженні – за вартістю ремонту.

Договори страхування майна укладаються переважно від 1 до 11 місяців, на 1 рік і більше із щорічним уточненням вартості майна.

Загальні умови та порядок виплати страхового відшкодування зазначені у ст. 25 ЗУ „Про страхування”. Конкретні умови визначені в правилах та в договорах страхування.

Страхування майна громадян (фізичних осіб), зайнятих у туристичному бізнесі – це підгалузь майнового страхування, яка історично виникла першою. Страхування майна фізичних осіб проводиться на випадок створення фінансової безпеки для власника майна. Об'єктом страхування виступає майно фізичних осіб, яке належить їм на правах особистої власності.

Правила страхування можуть істотно відрізнятися у різних страховиків, але характерними для них є такі умови:

- договори страхування мають короткостроковий характер;

- сплата страхових платежів може відбуватися в готівковій чи безготівковій формі, одноразово за весь строк страхування чи в кілька строків;

- під час дії договору страхування страховальник може укласти додатковий договір на термін, що залишився до кінця дії основного договору”

- для певних страховальників можуть надаватися пільги.

При страхуванні особистого майна і багажу туристів основною загрозою для багажу туриста є ризик того, що авіаперевізник відправить його не туди, куди потрібно, або загубить взагалі. Багаж у страховому сенсі – не тільки саквояжі та чемодани. Цей термін включає в себе всі особисті речі туриста, що перевозяться під час поїздки: як здані ним в багаж транспортної організації, так і ручна поклажа, речі, що знаходяться на тілі і в одязі застрахованої особи, а також речі, придбані туристом під час перебування за кордоном.

До страхових випадків відносяться такі події:

- повна загибель або часткове пошкодження особистих речей застрахованої особи (багажу), що перевозяться впродовж поїздки за кордон;

- крадіжка багажу;

- пропажа багажу.

Такі страхові випадки можуть відбутися в результаті:

- крадіжки зі зломом, бандитського нападу, шантажу, умисного пошкодження застрахованої речі третіми особами в готелях і при користуванні туристів послугами авіакомпанії;

- втрати багажу в готелях і при користуванні туристів послугами авіакомпанії;

- ДТП або нещасного випадку із застрахованим;

- стихійних лих.

Страхова компанія відшкодовує витрати, пов'язані з ремонтом, експертизою, зберіганням та пересилкою знайдених речей, витрати по ремонту та приведенню в порядок застрахованого майна, якщо це пов'язано з настанням страхового випадку.

Страхування витрат на юридичну допомогу – відносно новий вид майнового страхування на українському ринку, проте низка страхових компаній позиціонує цю опцію в рамках програм страхування цивільної відповідальності власників автомобілів. В межах страхових програм для туристів покриваються юридичні та інші витрати, пов'язані з рішенням правових питань, у межах певного

ліміту покриття. В інших випадках передбачається тільки послуга з організації юридичної допомоги без оплати страховою компанією.

7.2. План практичного заняття

Питання для обговорення:

1. Економічний зміст, об'єкти та види майнового страхування.
2. Страхування майна юридичних осіб туристичного бізнесу: об'єкти, види, основні умови та порядок укладання договорів страхування.
3. Страхування транспортних засобів, що обслуговують туристичний бізнес.
4. Страхування майна фізичних осіб, зайнятих в туристичному бізнесі: принципи страхового захисту власності громадян, об'єкти та основні умови страхування.
5. Страхування особистого майна і багажу туристів.

7.3. Практичні завдання

1. Розробити принципи страхового захисту майна юридичних осіб туристичного бізнесу.
2. Виконати порівняльний аналіз страхування майна в туристичному бізнесі в Україні і в одній із іноземних країн.
3. Навести перелік об'єктів і ризиків, що виключаються з переліку страхування майна в туристичному бізнесі.
4. Дати оцінку сучасного стану майнового страхування та вказати проблеми його розвитку в Україні.
5. Скласти перелік ризиків при страхуванні транспортних засобів, обслуговуючих туристичний бізнес в Україні.

Задача 1. За дійсною вартістю 96 тис. грн приміщення туристичної фірми «Оберіг» застраховане на суму 64 тис. грн. Вартість відновлювальних робіт з урахуванням зносу при настанні страхового випадку становить 35 тис. грн. Визначити розмір страхового відшкодування, що повинен отримати страхувальник.

Задача 2. Туристична фірма «Марабу» має намір застрахувати своє майно строком на 1 рік у страховому товаристві згідно з правилами страхування майна від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ. Вартість майна, що підлягає страхуванню, за даними бухгалтерського обліку складає 125 тис. грн. Майно страхується на повну вартість. Розмір тарифної ставки за даним видом страхування складає 0,6 % страхової суми. За договором страхування передбачена умовна франшиза "вільно від 1 %", відповідно до неї надається знижка до тарифу в розмірі 2 %. Виходячи із наведених даних:

а) розрахувати розмір страхового платежу, який належить сплатити страхувальнику страховому товариству;

б) оформити: заяву на страхування, договір страхування, страхове свідоцтво.

Задача 3. Визначити умови використання умовної франшизи, якщо страхова сума складає 200 тис. грн., умовна франшиза передбачена в розмірі 15 % від страхової суми, а збитки страхувальника дорівнюють (тис.грн.):

а) 20,0; б) 10,0; в) 30,0; г) 35,0; д) 45,0.

Задача 4. Визначити умови використання безумовної франшизи, якщо страхова сума складає 200 тис. грн., безумовна франшиза передбачена в розмірі 15 % від страхової суми, а збитки страхувальника дорівнюють (тис. грн.).

а) 10,0; б) 25,0; в) 35,0; г) 40,0; д) 65,0.

Задача 5. Вартість майна туристичної фірми «Фокус» за даними бухгалтерського балансу становить 250 тис. грн. Необхідно обґрунтувати вибір системи страхового забезпечення пропорційної відповідальності, за першим ризиком або за відновною вартістю, якщо товариство для страхування майна може використати кошти в сумі 15 тис. грн., а страховий тариф за майновим страхуванням складає 3 % від страхової суми. Розробити пропозиції для страхової компанії щодо покращення страхового забезпечення господарського суб'єкта.

Задача 6. Туристична фірма «Глобус» уклала договір страхування майна з страховою компанією на суму 45,0 тис. грн. Балансова вартість майна складає 70,0 тис. грн. Внаслідок пожежі майну підприємства нанесено збиток в сумі 23,0 тис. грн. Держава надала допомогу підприємству з ліквідації наслідків повені в сумі 9,0 тис. грн. Визначити розмір страхового відшкодування.

Задача 7. Туристична компанія «Анекстур» застрахувала за договором страхування 10 автобусів вартістю 95,0 тис. грн. кожен. Автобуси страхуються на повну вартість. Страхові тарифи диференціюються залежно від стажу водія таким чином:

<i>Стаж водія, років</i>	<i>Тариф, %</i>	<i>Кількість автобусів, шт.</i>
до 1	3,5	1
від 1 до 3	3,1	1
від 3 до 10	2,6	3
понад 10	2,3	5

Розрахувати страховий платіж, який має сплатити туристична фірма страховій компанії. Оформити: а) договір страхування майна; б) довідку-розрахунок вартості майна у добровільному страхуванні в) довідку про вартість наземного транспорту.

Задача 8. Туристична компанія «Тестур» застрахувала за договором страхування 12 автобусів вартістю 105 тис. грн. кожен. Автобуси страхуються на 85% вартості. Страхові тарифи диференціюються залежно від стажу водія таким чином:

<i>Стаж водія, років</i>	<i>Тариф, %</i>	<i>Кількість автобусів, шт.</i>
до 1	3,5	3
від 1 до 3	3,1	4
від 3 до 10	2,7	4
понад 10	2,3	4

Розрахувати страховий платіж, який має сплатити туристична компанія страховій компанії за таким страхуванням. Оформити довідку про вартість наземного транспорту.

Задача 9. Туристична фірма «Владан» застрахувала своє майно на випадок крадіжки й пограбування. Страховий тариф за цим ризиком становить 0,58%. Майно застраховане на 80 тис. грн. у розмірі 100% вартості. В договорі зазначено безумовну франшизу в розмірі 9%. Під час крадіжки частка майна вартістю 34 тис. грн. була пошкоджена і викрадена на суму 26 тис. грн. Відповідно з документами вартість ремонту пошкодженого майна становить 12 тис. грн., причому після ремонту майно не було уцінено. Визначте розмір страхового платежу, збитків туристичної фірми та страхового відшкодування.

Задача 10. Внаслідок страхового випадку повністю пошкоджена покрівля будівлі туристичної фірми, опалення та електроосвітлення. Частково в розмірі 20% пошкоджено штукатурку, а також підлогу на площі 90 м. кв. Питома вага у загальній балансовій вартості будівлі штукатурки складає 8%, покрівлі – 12%, системи опалення й освітлення – 15%, підлоги – 7%. Визначте суму збитків страхувальника та страхового відшкодування, якщо балансова вартість будівлі туристичної фірми становить 254 150 грн., площа 354 м. кв. Страхова сума становить 80% балансової вартості будівлі, а безумовна франшиза 5%.

Задача 11. У результаті дорожньо-транспортної пригоди був пошкоджений легковий автомобіль – власність туристичної фірми «Марабу», що був застрахований за договором автокаско. Ціна придбання автомобіля – 90 000 грн. Зношення на день укладання договору – 20%. Після аварії залишилися деталі на суму 5 600 грн. На приведення до робочого стану вказаних деталей витратили 800 грн. Знецінення деталей 50%. Обчисліть розмір збитку страхувальника та страхове відшкодування, якщо договором встановлено страхову суму 50 000 грн. та безумовну франшизу 6%.

7.4. Питання для самопідготовки і самоконтролю знань

1. Економічна сутність майнового страхування.
2. Економічне призначення майнового страхування в туристичному бізнесі.
3. Що розуміють під майном у майновому страхуванні в туристичному бізнесі?
4. Що не являється об'єктом майнового страхування в туристичному бізнесі?
5. Основні умови та порядок страхування майна юридичних осіб в туристичному бізнесі.
6. Основні умови страхування транспортних засобів, що обслуговують туристичний бізнес.
7. В якій формі проводиться страхування особистого майна і багажу туристів?

7.5. Тематика індивідуальних навчально-дослідних завдань

1. Стан та перспективи розвитку майнового страхування в Україні.
2. Формування ринку майнового страхування в Україні.
3. Досвід зарубіжних країн у страхуванні майна юридичних осіб туристичного бізнесу.
4. Методика проведення страхування від втрати прибутку підприємств туристичного бізнесу.
5. Страхування особистого майна і багажу туристів – проблеми і перспективи проведення в Україні.
6. Основні види та особливості проведення страхування транспортних засобів.

Термінологічний словник

Аварійний комісар – фахівець, який за дорученням страховика визначає причину, характер, розмір збитків і видає аварійний сертифікат, на нього може покладатися участь у проведенні превентивних заходів, ліквідації наслідків страхового випадку.

Диспашер – спеціаліст у галузі морського страхування, який здійснює розрахунки з розподілу витрат при аварії між заінтересованими сторонами.

Додатковий договір – це договір, за яким можна застрахувати майно, одержане підприємством згідно з договором найму та прийняте від інших підприємств і населення для переробки, ремонту, перевезення, зберігання, на комісію тощо.

Майнове страхування – форма захисту від ризиків, що загрожують майну чи групі речей від втрати (знищення) чи пошкодження, а також підприємницьких ризиків, одна із галузей страхування, законодавчо закріплена.

Об'єкти страхування майна – майнові інтереси, що пов'язані з володінням, користуванням та розпорядженням майном.

Основний договір – це договір, за яким можна застрахувати усе майно, що належить підприємству.

Страхова відповідальність – це перелік страхових ризиків, у випадку виникнення яких страховик бере на себе зобов'язання відшкодувати збитки.

Страхування каско – страхування суден (як транспортних засобів).

Страхування карго – страхування вантажів, що перевозяться транспортним засобом.

Страхування майна громадян (фізичних осіб)- це підгалузь майнового страхування, яка історично виникла першою. Страхування майна фізичних осіб проводиться на випадок створення фінансової безпеки для власника майна.

Транспортне страхування – узагальнене поняття при страхуванні транспортних засобів від небезпек, які виникають на різних шляхах сполучення.

Література: 3,4,7-12,17,18,21,28,29,34,35,45,53

ТЕМА 8. Страхування відповідальності в туристичному бізнесі

8.1. Методичні поради до вивчення теми

Страхування відповідальності – це самостійна окрема галузь страхування. Об'єктом страхування відповідальності виступає відповідальність страхувальника по закону або в силу договору перед третіми особами за спричинення їм шкоди (здоров'ю, життю або майну).

Мета страхування відповідальності – страховий захист економічних інтересів страхувальників, здатних спричинити шкоду третім особам.

Страхування відповідальності поєднує в собі риси як майнового страхування, якщо шкода спричинена майну, так й особистого страхування, якщо шкода спричинена здоров'ю, життю громадян.

За економічним змістом страхування відповідальності відіграє подвійну роль: з одного боку – захищає майнові інтереси самого страхувальника, а з другого боку – потерпілого (третьої особи) на випадок неплатоспроможності того, хто завдав збиток. В основу страхових відносин при страхуванні відповідальності покладено норми вітчизняного та міжнародного права, які закріплені у Законах України та постановах Верховної Ради України, міжнародних конвенціях і угодах. Цивільним кодексом України передбачена відповідальність особи, яка завдала шкоди життю, здоров'ю і майну третьої особи.

Предметом страхування відповідальності є:

- ризики особистого страхування (життя, здоров'я, працездатність) – ті, що пов'язані з можливістю заподіяння шкоди;
- ризики майнового страхування (знищення, нестачі, пошкодження).

До специфічних ознак страхування відповідальності відносять:

- суб'єктами страхових відносин є три сторони: страховик, страхувальник, третя сторона – застрахований, кому буде виплачуватись страхове відшкодування – наперед не визначений (рис. 8.1.);

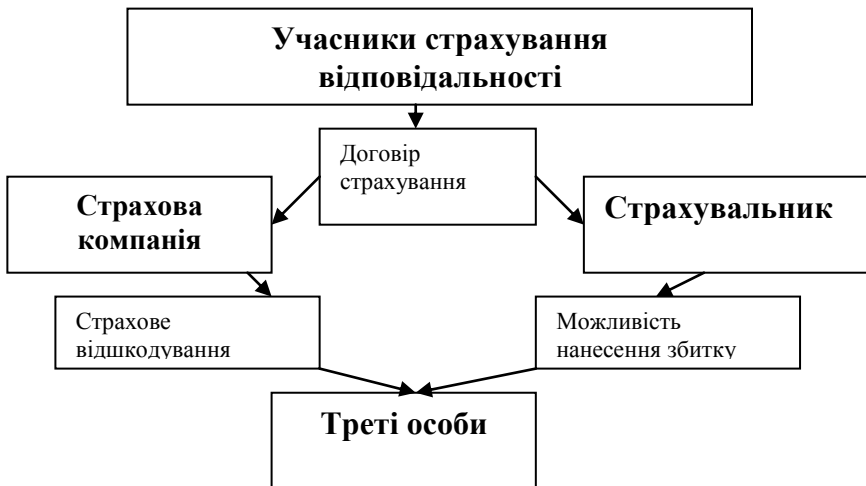

Рис. 8.1. Учасники страхування відповідальності

- невизначена вартість об'єкта страхування;
- забезпечує відшкодування збитку третій особі і одночасно виступає у якості охорони майнових інтересів самого страхувальника;

- страхова сума встановлюється як ліміт (межа) відповідальності страхувальника, яка може виникнути при заподіянні страхувальником шкоди, на весь термін дії договору страхування чи на один страховий випадок, а для обов'язкової форми – встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Страховики укладають договори щодо страхування адміністративної, цивільно-правової та матеріальної відповідальності (рис. 8.2.).

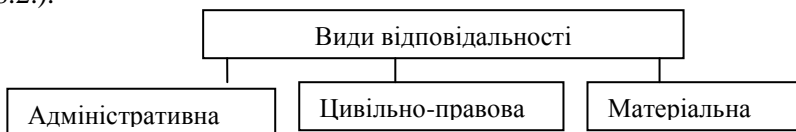

Рис. 8.2. Види відповідальності

Адміністративна відповідальність – це одна з форм юридичної відповідальності громадян і посадових осіб за здійснення ними адміністративного правопорушення.

Матеріальна відповідальність – це обов'язок працівника відшкодувати збитки, завдані ним підприємству своїми явно

протиправними діями, згідно з порядком, установленим трудовим законодавством.

Цивільна (цивільно-правова) відповідальність як один із видів юридичної відповідальності суб'єктів господарювання – це встановлені нормами цивільного і господарського права юридичні наслідки за невиконання або неналежне виконання особою передбачених правом обов'язків, що пов'язано з порушенням суб'єктивних прав іншої особи.

Страховання відповідальності класифікується:

- за формою здійснення: добровільне і обов'язкове;
- за видами застрахованого суб'єкта: юридичних осіб і фізичних осіб;
- за об'єктом страхування: страхування заборгованості (страхування кредитів, депозитів) і страхування на випадок відшкодування шкоди (страхування професійної відповідальності лікарів, адвокатів).

Страховання цивільної відповідальності власників транспортних засобів – один із найпоширеніших і найпопулярніших видів страхування відповідальності в усьому світі. Воно забезпечує виплату потерпілому грошового відшкодування в розмірі суми, яка була б стягнута з власника транспортного засобу за цивільним позовом на користь третьої особи за шкоду життю та здоров'ю, а також за пошкодження або загибель належного їй майна, які виникли внаслідок аварії або іншої дорожньо-транспортної пригоди (ДТП) з вини страховальника.

Об'єктом даного виду страхування є цивільна відповідальність власників транспортних засобів, яку вони несуть пред законом як власники джерела підвищеної небезпеки для оточуючих, тобто третіх осіб.

В Україні цей вид страхування є обов'язковим згідно із Законом «Про страхування» та Положенням «Про порядок і умови проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 28 вересня 1996 року № 1175. У червні 2004 року Верховна Рада України прийняла відповідний закон, який вводиться в дію з 1 січня 2005 р.

Сутність обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів полягає в захисті майнових інтересів осіб, постраждалих у дорожньо-транспортних пригодах, які сталися з вини страховальників.

Суб'єктами обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів є:

- страхувальники – власники транспортних засобів, якими відповідно до Положення вважається юридична чи фізична особа, яка експлуатує транспортний засіб, що належить їй на правах власності, повного господарського відання, оперативного управління або на інших підставах.

- страховики – юридичні особи, які отримали відповідну ліцензію на проведення цього виду страхування. Згідно зі ст. 13 Закону України «Про страхування» страховики, яким дозволено займатися страхуванням відповідальності власників транспортних засобів за шкоду, заподіяну третім особам, за умовами, передбаченими міжнародними договорами України щодо вказаного виду страхування, утворюють Моторне (транспортне) страхове бюро України (М(Т)СБУ), яке є юридичною особою та утримується за рахунок коштів страховиків.

- треті особи (потерпілі) – юридичні та фізичні особи, яким заподіяно шкоду транспортним засобом унаслідок дорожньо-транспортної пригоди.

Відповідно до законодавства страховим випадком вважається дорожньо-транспортна пригода, яка сталася з вини страхувальника та внаслідок якої настає його цивільна відповідальність за заподіяну його транспортним засобом шкоду майну, життю та здоров'ю третіх осіб.

В міжнародній страховій діяльності страхування відповідальності власників автотransпортних засобів відоме під назвою «Зелена картка».

«Зелена карта» для туристів. Якщо людина подорожує на власному автомобілі, то при перетині кордону країни, яка бере участь в угоді «Зелена карта» (їх всього 45), від нього зажадають поліс страхування цивільної відповідальності власників автотransпортних засобів за шкоду, заподіяну третім особам. Цей поліс так і називається - «Зелена карта» і є аналогом "Цивілки", тільки міжнародного рівня. Поліс діє в усіх країнах - учасницях угоди, що звільняє від необхідності додаткового страхування цивільної відповідальності при переїзді з однієї країни в іншу.

До специфічних видів страхування відповідальності в туристичному бізнесі відносять страхування професійної відповідальності. Такий вид страхування в багатьох країнах світу здійснюється в обов'язковій формі. В Україні страхування професійної відповідальності з прийняттям нової редакції Закону

України «Про страхування» передбачено проводити в обов'язковій формі, але тільки за переліком професій, визначених Кабінетом Міністрів України. Для решти професій таке страхування може проводитись також в добровільній формі.

Особливість страхування професійної відповідальності в туристичному бізнесі полягає у тому, що страховик зобов'язується згідно з договором страхування виплатити страхувальнику компенсацію за позовом третьої сторони за шкоду, заподіяну їй страхувальником через недбалість або помилку при виконанні ним своїх професійних обов'язків.

Основою для висування позовів є халатність, помилки, пов'язані з виконанням професійної діяльності, що призводить до фінансових втрат або погіршення стану здоров'я клієнтів або третіх осіб. Відповідальність страховика настає в тому випадку, якщо вина страхувальника доказана.

У даному страхуванні виділяють 2 групи ризиків, на випадок яких і проводиться страхування тих чи інших видів професійної діяльності:

- ризики, пов'язані із заподіянням шкоди життю і здоров'ю, тобто можливість завдання тілесних пошкоджень.

- ризики, пов'язані із заподіянням матеріальної шкоди.

Об'єктом страхування є відповідальність за матеріальні витрати, яких зазнала третя особа внаслідок ненавмисно завданих їй страхувальником фактичних прямих матеріальних збитків під час надання послуг.

Страхувальниками можуть бути юридичні та фізичні особи, які мають кваліфікаційний сертифікат та ліцензію на здійснення діяльності щодо надання професійних послуг.

Страхування професійної відповідальності в ресторанному бізнесі здійснюється на таких принципах:

- ґрунтується на судовій відповідальності страхувальника;

- покриває усі позови, подані в період його дії;

- страховик зазначає ретроспективну дату (позови, шкоди за якими було завдано до такої дати, страховик не приймає);

- передбачає високі ліміти відповідальності за весь період страхування;

- виключається відповідальність, що виникає з таких причин: через дискредитацію та наклеп, через нечесність, шахрайство, кримінальні дії страхувальника, позови, які підпадають під дію інших договорів страхування.

Результатом стрімкого розвитку промисловості, ускладнення технологічних процесів стало збільшення кількості нещасних випадків та професійних захворювань серед працівників. Страхування відповідальності роботодавця стало формою захисту життя та здоров'я працівника. Роботодавець несе відповідальність перед службовцями в разі:

- особистої необережності роботодавця (якщо роботодавець є фізичною особою);

- якщо роботодавець не зміг забезпечити поставлення відповідного та безпечного обладнання, обладнати безпечне робоче місце та організацію роботи, а також підібрати кваліфікованих, компетентних службовців;

- порушення законодавчих актів, які можуть призвести до відповідальності роботодавця;

- необережності одного із службовців, що призвела до травми іншого службовця.

Службовці – це особи, які працюють за наймом або навчаються, стажуються на підприємстві роботодавця. Кожний службовець під час роботи має додержувати розумної обережності щодо свого здоров'я та безпеки, а також щодо здоров'я та безпеки інших осіб, які можуть постраждати від його хибних дій.

За договором страхування відповідальності роботодавця страховики відшкодовують збитки страхувальникові в разі притягнення його до відповідальності за шкоду, якої було заподіяно життю та здоров'ю службовця, і сталося це в період дії договору страхування, коли службовець працював на страхувальника, виконуючи службові обов'язки. Додатково страховики сплачують витрати страхувальника, понесені ним за згодою страхової компанії і пов'язані з розслідуванням, медичними та технічними звітами про обставини пригоди, а також із захистом у суді.

Страхування цивільної відповідальності в туристичному бізнесі це зобов'язання страхової компанії врегулювати і оплатити судові цивільні позови до застрахованого, який ненавмисно спричинив збиток майну третіх осіб, їх здоров'ю або навіть здоров'ю тварин, що їм належать.

Страхові компанії здійснюють страхування відповідальності суб'єкта господарської діяльності - готельно-туристичного комплексу

за збиток, завданий третім особам, що тимчасово проживають в готелі (споживачам готельно-туристичних послуг), пов'язаний з володінням, використанням або розпорядженням майном страхувальника.

Страховими випадками є травми будь-якого походження (хімічна, механічна, термічна й т.ін.), отримані внаслідок:

- пожежі, вибуху;
- падіння на слизькій підлозі, через погане освітлення, захарщення проходів і т.ін.;
- ураження електричним струмом;
- нанесення тілесних пошкоджень іншою особою (включаючи навмисне убивство);
- аварій, руйнації будинків, споруд і конструкцій;
- стихійних лих, надзвичайних подій;
- інші, що не ввійшли в перелік випадки, що спричинили собою тимчасове або стійке пошкодження здоров'я (інвалідність) або смерть споживача готельно-туристичних послуг чи завдали шкоду його особистому майну.

8.2. План практичного заняття

Питання для обговорення:

1. Економічна сутність, необхідність та особливості страхування відповідальності.
2. Особливості страхування професійної відповідальності в туристичному бізнесі.
3. Порядок і умови проведення страхування відповідальності роботодавця в туристичному бізнесі.
4. Страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів.
5. Страхування відповідальності власника готельно-туристичного комплексу.

8.3 Практичні завдання:

1. Навести перелік обов'язкових видів страхування цивільної відповідальності.
2. Зобразити схематично взаємовідносини між суб'єктами страхування відповідальності.
3. Розглянути іноземний досвід страхування професійної відповідальності в туристичному бізнесі.

4. Навести перелік країн, де діє міжнародна система «Зелена картка» і довести необхідність її функціонування.

Задача 1. Розрахувати вартість страхового полісу страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів за таких вихідних даних:

• Транспортний засіб експлуатують Петренко О.П., Петренко Л.М., Крамаренко С.В.;

- термін дії договору 1 рік;
- власник транспортного засобу – житель м. Полтава;
- об'єм двигуна 1600 куб.см;
- автомобіль буде використовуватися фізичною особою;
- водійський стаж осіб, відповідальність яких застрахована, відповідно 7 років, 4 роки, 9 років;

Для розрахунків використовувати дані про коригуючі коефіцієнти, які застосовуються для розрахунку вартості полісу страхування цивільної відповідальності власника транспортного засобу. Базовий тариф застосувати згідно з чинним законодавством.

До однієї з осіб, які експлуатують забезпечений транспортний засіб, протягом попереднього року було подано іншим страховиком регресний позов з приводу того, що ця особа спричинила ДТП і при цьому керувала транспортним засобом без права на керування транспортним засобом відповідної категорії. Чи впливає це на визначення вартості страхового полісу?

Задача 2. Розрахувати вартість страхового полісу страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів за таких вихідних даних:

- власник транспортних засобів туристична компанія «Тестур»;
- термін дії договору 1 рік;
- кількість транспортних засобів – 15 одиниць;
- експлуатуються автобуси вантажопідйомністю до 2-х тонн;
- транспортні засоби зареєстровані у м. Київ;
- водійський стаж осіб, відповідальність яких застрахована, від 3 до 10 років.

Для розрахунків використовувати дані про коригуючі коефіцієнти, які застосовуються для розрахунку вартості полісу страхування цивільної відповідальності власника

транспортного засобу. Базовий тариф застосувати згідно з чинним законодавством.

Чи впливає кількість внутрішніх договорів на визначення вартості страхового полісу?

Задача 3. В договорі страхування професійної відповідальності туроператора передбачена страхова сума 50 тис. грн., безумовна франшиза – 8 тис. грн. В результаті помилки, здійсненої туроператором при виконанні службових обов'язків, нанесено збиток клієнту в розмірі 10 тис. грн. Крім того, витрати, понесені пред'явником претензії, склали 1,4 тис. грн. Визначте:

1) хто і в якому обсязі здійснить відшкодування клієнту туроператора;

2) обсяг збитків туроператора.

Задача 4. Страховик уклав із банком договір добровільного страхування ризику непогашення кредиту. Позичальник – туристична фірма «Надія» вчасно не погасив заборгованість за кредитом. Визначить суму страхових платежів і розмір страхового відшкодування, якщо відомі такі дані: сума кредиту – 300 тис. грн, строк страхування – 8 місяців, відсотки за кредит – 20% річних, встановлена тарифна ставка – 3%. Враховуючи стійкий фінансовий стан позичальника, було прийнято рішення страховиком про застосування понижуючого коефіцієнту 0,7. Межа відповідальності страховика становить 67%.

Задача 5. В авіакатастрофі загинуло 52 пасажирів, 6 членів екіпажу, втрачено 250 кілограмів вантажу та речі, що знаходилися при пасажирів. Визначить суму страхових виплат спадкоємцям за наслідками страхового випадку.

8.4. Питання для самопідготовки і самоконтролю знань

1. Необхідність, сутність і особливості страхування відповідальності.

2. Основні форми і види страхування цивільної відповідальності.

3. Порядок і умови страхування відповідальності власників транспортних засобів.

4. Міжнародна система страхування «Зелена картка».

5. Особливості страхування професійної відповідальності в туристичному бізнесі.

6. Порядок і умови проведення страхування відповідальності роботодавця в туристичному бізнесі.

7. Страхування відповідальності за неповернення кредиту.

8. Страхування відповідальності власника готельно-туристичного комплексу.

8.5. Тематика індивідуальних навчально-дослідних завдань

1. Стан і перспективи розвитку страхування відповідальності в Україні.

2. Перспективи розвитку страхування професійної відповідальності в туристичному бізнесі в Україні.

3. Закордонний досвід страхування професійної відповідальності в туристичному бізнесі.

4. Страхування відповідальності за неповернення кредиту: сутність та поширення в Україні.

5. Страхування відповідальності власника готельно-туристичного комплексу в Україні: суб'єкти, об'єкти, врегулювання відносин.

6. Створення і функціонування міжнародної системи страхування «Зелена карта».

Термінологічний словник

Адміністративна відповідальність – це одна з форм юридичної відповідальності громадян і посадових осіб за здійснення ними адміністративного правопорушення.

Матеріальна відповідальність – це зобов'язок працівника відшкодувати збитки, завдані ним підприємству своїми явно протиправними діями, згідно з порядком, установленим трудовим законодавством.

Цивільна (цивільно-правова) відповідальність як один із видів юридичної відповідальності суб'єктів господарювання – це встановлені нормами цивільного і господарського права юридичні наслідки за невиконання або неналежне виконання особою передбачених правом обов'язків, що пов'язано з порушенням суб'єктивних прав іншої особи.

Страхування цивільної відповідальності – страхування, при якому страховик бере на себе зобов'язання сплатити страхувальникові суми, пред'явлені йому у відповідності з законом і в межах юридичної відповідальності страхувальника перед третіми особами.

Бонус – знижка, що її надає страховик із суми страхової премії за оформлення договору страхування на особливо вигідних умовах. Визначається переважно у відсотках або проміле.

Бонус-малус – система підвищень або знижок до базової ставки страхового тарифу, за допомогою якої страховик коригує страхову премію залежно від того, чи були страхові випадки по відношенню до об'єкта страхування в певному проміжку часу.

Власники транспортних засобів – юридичні та фізичні особи, які відповідно до законів України є власниками (користувачами) наземних транспортних засобів на підставі права власності, права господарського відання, оперативного управління, на основі договору оренди, довіреності або правомірно експлуатують транспортний засіб на інших законних підставах.

Третя сторона – особа, що не є страховиком або страхувальником за конкретним договором (полісом).

Забезпечений транспортний засіб – наземний транспортний засіб, який експлуатується особою, цивільно-правова відповідальність якої застрахована.

«Зелена картка» - назва системи міжнародних договорів і страхового поліса із страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів, які виїжджають у країни-члени цієї системи.

Обов'язковий ліміт відповідальності страховика – це грошова сума, в межах якої страховик зобов'язаний провести виплату страхового відшкодування відповідно до умов договору страхування.

Моторне (транспортне) страхове бюро України – неприбуткова організація, об'єднання страховиків, які здійснюють обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів

Література: 7-12,17,18,21,48,49,53,56

ТЕМА 9. Перестраховання і співстраховання

9.1. Методичні поради до вивчення теми

Умовою забезпечення нормальної діяльності страхових компаній та досягнення їх фінансової стійкості є передача визначеної частини страхових зобов'язань іншим страховикам. У практиці страхування відомо два методи перерозподілу зобов'язань перед страхувальником: співстраховання та перестраховання.

Перестраховання є окремою сферою страхової діяльності. Його вважають «вторинним» страхуванням або страхуванням самих страховиків.

Система перестраховання, як і система прямого страхування, побудована на розподілі ризику між декількома учасниками. Це дозволяє прямому страховику, з одного боку, цілком виконати прийняті на себе страхові зобов'язання перед страхувальником, а з іншого, полегшити навантаження за виплатою у будь-якому страховому випадку, зберігаючи при цьому свою фінансову надійність. Отже, перестраховання – це страхування ризику, взятого на себе страховиком.

Страховик, який перестраховує прийняті на себе ризики, стає перестраховувальником, тобто цементом.

Страховик, якому страховик (цемент) передає частину ризику, взятого ним від страхувальника на страхування, зветься пере страховиком (цесіонарієм).

Процес передачі ризику або його частини називається цедуванням ризику або цесією (рис. 9.1).

Рис. 9.1. Механізм перестраховання ризику

Цесіонарій може, у свою чергу, передати частину взятого на себе страхового ризику іншому перестраховику (ретроцесіонарію).

Процес розміщення (передачі) ризику від цесіонарія до ретроцесіонарія має назву ретроцесії.

При перестрахованні функції оплати особливо значних за обсягами відшкодувань бере на себе компанія-перестраховик. Протягом дії договору перестраховання цедент повинен періодично надсилати цесіонарію перелік страхових подій – бордеро, які підлягають страхуванню. На основі бордеро проводяться взаєморозрахунки за страховими відшкодуваннями. Бордеро складаються попередні і остаточні.

Переданий перестраховальний інтерес має назву алімента, а отриманий – контралімента.

Перестраховання передбачає систему комісійної винагороди.

Комісія в перестрахованні – це частина страхової премії, закладена в тарифну ставку в розмірі витрат на ведення справи, яка залишається в цедента, оскільки останній відповідає перед страхувальником за всю страхову суму та обслуговує весь договір страхування.

Передавання ризиків у перестраховання може відбуватися постійно або одноразово. Такі відносини сторін визначають методи передавання ризиків, які поділяються на:

- факультативні;
- облігаторні (договірні);
- факультативно-облігаторні (змішані).

Факультативний метод перестраховання передбачає повну свободу сторін. Перестраховальник має право передавати ризики або лишати їх на власній відповідальності, а перестраховик має право прийняти ризики чи відмовитися від них.

Облігаторний метод перестраховання передбачає обов'язкове передавання перестраховальником раніше узгодженої частини ризику за всіма покриттями. Перестраховик також обов'язково повинен приймати ці частини ризиків згідно з умовами договору.

Факультативно-облігаторний метод зумовлює право цедента самостійно приймати рішення: передавати частину ризику цесіонарію чи залишити на власну відповідальність. Цесіонарій за таких відносин повинен прийняти обумовлені договором ризики. Таким чином, факультативність діє для цедента, а облігаторність – для цесіонарія.

За формою проведення всі договори цесії можна поділити дві основні групи, що різняться формою розподілу ризиків між перестраховальником і перестраховиком. До них належать

пропорційна і непропорційна форми проведення перестраховальних операцій (рис. 9.2).

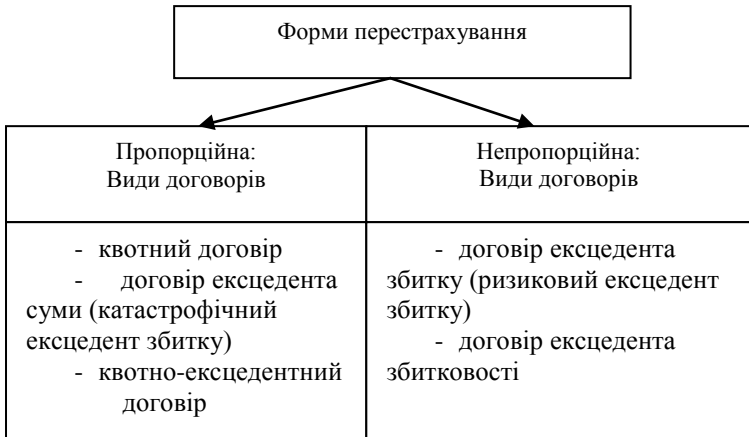

Рис. 9.2. Основні форми перестраховального захисту

Форми проведення різняться системами розподілу ризиків між цедентом і цесіонарієм.

Згідно з пропорційною формою проведення перестраховання, страхові премії та збитки розподіляються між сторонами відповідно до узгодженої у договорі частки.

Найпростішим способом перестраховання є квотна угода перестраховання, яка полягає в тому, що фіксуються частки участі цедента і цесіонарія у відшкодуванні збитків на страхову подію певного виду. Відповідно до цієї частки цедент виплачує частину премії, отриманої від страхувальників за всіма угодами того виду страхування, який зафіксовано в угоді перестраховання. Перестраховик має право встановлювати верхню межу відповідальності власної відповідальності.

Складнішим видом пропорційного перестраховання є ексцедентне перестраховання. Цей вид перестраховання використовується в тих випадках, коли застраховані ризики різні за страховими сумами. Договір ексцедента суми передбачає передавання цедентом обумовленої частини ризиків понад власне утримання. За цих умов, цедент несе відповідальність за всіма ризиками у розмірі страхової суми, що менша або дорівнює власному утриманню, а цесіонарій – за всіма ризиками, де страхова сума перевищує розмір власного утримання цедента.

Ексцедент (екс-цедент) – це величина, кратна власному утриманню цедента. Сума ексцедента виражається у кілька разів збільшеним розміром власного утримання. Власне утримання на певному рівні в ексцедентному перестрахованні називають лінією (часткою).

Місткість ексцедентного договору складається із суми власного утримання цедента і покриття перестраховика.

Для покриття всього ризику іноді недостатньо одного ексцедентного договору, в такому разі укладаються договори другого, третього ексцедентів і т.ін.

Як правило, у квотних та ексцедентних договорах передбачається тантьєма.

Найчастіше ексцедентне перестраховування застосовується при майновому страхуванні від вогневих ризиків, особистому від нещасних випадків та при страхуванні життя.

Іноді квотний договір та договір ексцедента суми використовуються комбіновано. В квотно-ексцедентному договорі понад рівень власного утримання використовується ексцедент (ліміт відповідальності цесіонарія), який фіксується в абсолютному вираженні.

За всіма договорами пропорційного перестраховування премії та збитки розподіляються між цедентом і цесіонарієм у відповідній пропорції і прив'язані до страхової суми.

При непропорційній формі перестраховування немає пропорційного розподілу відповідальності за окремим ризиком і премією. Відшкодування, призначене до сплати цесіонарієм, визначається тільки розміром збитку і не залежить від страхової суми. Дані умови гарантують відповідальність цесіонарія за прийнятими ризиками щодо великого сукупного збитку за визначений період. Таким чином, у непропорційному перестрахованні цедент сам оплачує збитки до певної границі, а перевищення її оплачує цесіонарій у межах ліміту відповідальності за договором.

В разі укладення договору ексцедента збитку - відповідальність встановлюється а абсолютній сумі.

В разі укладення договору ексцедента збитковості – відповідальність встановлюється у відсотках.

Ліміт відповідальності цедента називають першим збитком, пріоритетом, франшизою. Відповідальність цесіонарія – покриттям.

За договором ексцедента збитку покриття цесіонарія відбувається, коли остаточна сума збитку перевищує обумовлений в договорі ліміт відповідальності цедента (пріоритет, франшизу).

Збитки можуть виникати внаслідок одного випадку або кумуляції ризиків. Тому покриття може бути двох видів:

- ризиковий ексцедент збитку;
- катастрофічний ексцедент збитку.

Ці види покриття повинні доповнювати один одного і найчастіше використовуються при автотранспортному страхуванні та страхуванні цивільної відповідальності власників транспортних засобів.

Договір ексцедента збитковості покриває не окремі ризики, а збитковість за всім страховим портфелем цедента за певним видом страхування.

Цесіонарій бере участь у відшкодуванні збитків лише у випадках, коли збитковість за певний строк перевищує обумовлений договором перестрахування відсоток.

Непропорційні договори перестрахування є досить простими в обробці та організації, але водночас і більш збитковими. Пропорційні договори виникли значно раніше, однак на теперішній час спостерігається тенденція щодо більш широкого застосування договорів непропорційного перестрахування.

Співстрахування є одним з методів розподілу великих майнових ризиків. Сутність співстрахування полягає в тому, що група страхових компаній розподіляє між собою в обумовлених частинах і страхову премію, і відповідальність щодо відшкодування витрат від страхових подій. При цьому ризик зменшується, страхові суми вирівнюються і таким чином досягається зміцнення стабільності страховиків (виконується умова центральної теореми теорії ймовірності). Проте цей шлях не зовсім зручний для дуже великої суми страхування через те, що угоду укладає багато страховиків.

9.2. План практичного заняття

Питання для обговорення:

1. Необхідність та значення перестрахування.
2. Сутність перестрахування та його розвиток в Україні.
3. Методи перестрахування.
4. Форми проведення перестраховальних операцій.
5. Сутність та значення співстрахування.

9.3. Практичні завдання:

1. Визначити принципи перестраховання та розкрити їх суть.
2. Розробити класифікацію перестраховальних операцій.
3. Навести характерні риси факультативного методу перестраховання, вказати переваги і недоліки.
4. Навести характерні риси облігаторного методу перестраховання, вказати переваги і недоліки.
5. Визначити переваги і недоліки квотного і ексцедентного договорів перестраховання.
6. Навести характерні риси непропорційного перестраховання.
7. Визначити, в яких видах страхування доцільно використовувати договори пропорційного, а в яких непропорційного перестраховання.

Задача 1. Об'єкт зі страховою оцінкою в 10 млн. грн страхується на таку саму суму 5 страховими компаніями. Страховий тариф становить 1 % страхової суми. Страховики розподілили між собою страхову відповідальність таким чином: перший – 20%, другий – 10%, третій – 30%, четвертий – 25% і п'ятий - 15%. У результаті страхового випадку об'єкту заподіяно збиток на суму 5 млн. грн. Визначить:

- 1) розмір страхових платежів для кожного із страховиків;
- 2) суму страхового відшкодування, що буде виплачуватися кожним страховиком.

Задача 2. Як буде розподілено відповідальність (ризиків і премії) цедента і цесіонарія, якщо укладено квотні договори перестраховання, а також мають місце такі умови:

- А) - цедент укладає договір з квотою 75%;
 - ліміт відповідальності цесіонарія згідно з цим договором 200 тис.грн.;
 - ризик 100 тис.грн.;
- Б) - цедент укладає договір з квотою 85%;
 - ліміт відповідальності цесіонарія згідно з цим договором 300 тис.грн.;
 - ризик 400 тис.грн.;
- В) - цедент укладає договір з квотою 75%;
 - ліміт відповідальності цесіонарія згідно з цим договором 350 тис.грн.;
 - ризик 525 тис.грн.

Задача 3. Як буде розподілено між цедентом і цесіонарієм, в разі настання страхових подій, відповідальність за збитки, якщо

укладено квотні договори перестраховання, а також мають місце такі умови:

А) - цедентом було укладено договір з квотою 75%;

- ліміт відповідальності цесіонарія згідно з цим договором 200 тис.грн.;

- ризик 100 тис.грн.;

- збитки становили 100%.

Б) - цедентом було укладено договір з квотою 85%;

- ліміт відповідальності цесіонарія згідно з цим договором 300 тис.грн.;

- ризик 400 тис.грн.;

- збитки становили 50%.

В) - цедентом було укладено договір з квотою 75%;

- ліміт відповідальності цесіонарія згідно з цим договором 350 тис.грн.;

- ризик 525 тис.грн.;

- збитки становили 90%.

Задача 4. Визначити місткість ексцедентного договору перестраховання, якщо:

А) власне утримання страхової компанії 300 тис.грн., сума ексцедента 600 тис.грн.;

Б) власне утримання страхової компанії 4750 тис.грн., сума ексцедента 9500 тис.грн.;

В) власне утримання страхової компанії 2430 тис.грн., сума ексцедента 7290 тис.грн.

Задача 5. Укладено два договори ексцедента суми, за першим передбачено 10 ліній, за другим 4 лінії.

Власне утримання цедента становить 30 тис.грн.

Страховик взяв на себе чотири групи ризиків зі страховими сумами: 25 тис.грн.; 300 тис.грн.; 450 тис.грн.; 500 тис.грн.

Яким чином відбуватиметься розподіл відповідальності між цедентом і цесіонарієм? Результати оформити в таблиці.

Групи ризиків	Страхова сума	Власне утримання цедента	Ексцедентний договір	
			I-й	II-й
I	25 000			
II	300 000			
III	450 000			
IV	500 000			

Задача 6. Як буде розподілено відповідальність цедента і цесіонарія, якщо укладено договір ексцедента збитку на 600 тис. грн. з пріоритетом цедента 300 тис. грн., а також мають місце такі умови:

- А) збиток цедента 300 тис. грн.;
- Б) збиток цедента 400 тис. грн.;
- В) збиток цедента 1000 тис. грн.

Задача 6. Згідно з договором ексцедента збитковості, відповідальність цесіонарія встановлено на рівні 115 – 132%. Збитковість за даний рік – 147%. Визначити обсяги відповідальності цедента і цесіонарія.

9.4. Питання для самопідготовки і самоконтролю знань

- 1. Тенденції розвитку вітчизняного ринку перестраховування.
- 2. Державне регулювання перестраховальної діяльності.
- 3. Функції перестрахових брокерів.
- 4. Фактори, що впливають на визначення ліміту власного утримання цедента.
- 5. Порівняльна характеристика принципів діяльності страхового і перестраховального пулу.
- 6. Шляхи збільшення місткості страхового ринку України та вплив перестраховування на цей процес.

9.5. Тематика індивідуальних навчально-дослідних завдань

- 1. Витоки та світова історія розвитку перестраховування.
- 2. Проблеми перестраховування ризиків вітчизняними страховиками у нерезидентів.
- 3. Співстраховування та його значення у розвитку страхування.
- 4. Власне утримання у перестраховуванні: обґрунтування визначення його розміру.
- 5. Проблеми і перспективи створення страхових та пере страхових пулів в Україні.

Термінологічний словник

Бордеро – перелік ризиків, прийнятих на страхування у частині, що передається цедентом на перестраховування. Бордеро надсилається цедентом перестраховику у визначені договором перестраховування строки. Бордеро складаються попередні і остаточні.

Власне утримання цедента – це економічно обґрунтована частина страхової суми, яку страхова компанія залишає на своїй відповідальності. Визначається: окремо за страховим полісом, за одним ризиком, за низкою ризиків.

Депозит премій – частина страхової премії, що належить цесіонарію, але тимчасово утримується перестраховальником з метою підвищення гарантії своєчасного виконання зобов'язань, передбачених договором перестраховування. Депозит премій підлягає поверненню з припиненням дії договору. Депозит премій застосовується переважно в договорах із зарубіжними цесіонаріями. На кошти, розміщені в депозит премій цесіонарію нараховуються відсотки.

Ексцедент – залишок страхової суми, що створюється зверх власного утримання цедента і повністю переходить у цесію (сума ризику, що підлягає перестраховуванню поза власним утриманням цедента).

Ексцедентне перестраховування – давні і найважливіша форма пропорційного перестраховування. Застосовується у тих випадках, коли ризики, що приймаються на страхування, за розміром страхових сум дуже коливаються. Сприяє досягненню необхідного збалансування страхового портфеля цедента, найчастіше застосовується при страхуванні від вогню, стихійного лиха, нещасних випадків і при страхуванні життя.

Квота у страхуванні – 1) частка участі страховика в загальній страховій сумі в разі страхування об'єкта на умовах співстраховування; 2) частка кожного з учасників у договорі перестраховування.

Квотне перестраховування – перестраховування на базі квоти. Страховик передає перестраховику в погодженій частці всі без винятку прийняті на страхування ризики за певним видом (групою видів) страхування. У такій же пропорції перестраховику передається отримана цедентом від страхувальника премія, а цесіонарій відшкодовує цедентові сплачені збитки в межах своєї частки страхової суми.

Ковер-нота страхова – свідоцтво про страхування, яка видається брокером страхувальнику на знак підтвердження укладення договору страхування з переліком списку страховиків. В перестраховуванні може мати юридичну силу і замінювати сліп.

Контр алімент – отриманий перестраховальний інтерес.

Лінія ексцедента – частка відповідальності в договорі ексцедента суми, що дорівнює розміру власного утримання цедента.

Перестраховик (цесіонарій) – це страховик, який приймає на себе ризики іншого страховика-перестраховальника. Компанія, яка здійснює виключно операції з перестраховування, є професійним перестраховиком.

Перестраховальник (цедент) – це страховик, який передає за угодою перестраховання частину своїх ризиків фінансово більш потужній страховій компанії-перестраховику.

Ретроцесія – процес подальшої передачі раніше прийнятих у перестраховання ризиків іншим перестраховикам. Досягається дробленням великих ризиків, розподілом відповідальності між дедалі більшою кількістю страховиків. Іноді частина таких ризиків може перейти до первинного страховика, якщо в договорі немає відповідного заперечення.

Сліп – це документ-пропозиція, що пересилається перестраховикам цедентом і містить основні характеристики ризику (найменування та адресу страхувальника, тип договору, об'єкт страхування, страхову суму, ставку премії, умови страхування і перестраховання, власне утримання цедента та ін.).

Співстрахування – страхування, при якому один ризик у певних частках страхують кілька страховиків, при цьому видають спільний або окремі поліси відповідно до суми, що становить частку кожного страховика.

Тантьєма - комісія з отриманого прибутку, яку цесіонарій щорічно виплачує цеденту за наслідками проходження договорів перестраховання.

Цедент – страховик, що передає за плату частину прийнятого за договором зі страхувальником ризику на перестраховання іншому страховику або професійному цесіонарію.

Цесія – це процес передання ризику на перестраховання.

Література: 3,7-10,13,16,17,36,43,50,54

ТЕМА 10. Доходи, витрати і прибуток страховика

10.1. Методичні поради до вивчення теми

Особливості організації фінансів страхових компаній впливають із такого:

- страхові компанії реалізують на ринку особливий товар, а саме: страховий захист, за що отримують певну плату;
- страхові компанії мають свої особливі доходи, які формуються за рахунок страхових внесків, а також доходів від інвестування коштів страхових резервів;

- витрати страховика пов'язані з необхідністю виплати страхових відшкодувань і страхових сум, а також із проведенням самого страхування;

- фінансові результати страховика формуються окремо за ризиковими видами страхування та страхуванням життя;

- для забезпечення платоспроможності та виконання своїх зобов'язань перед страхувальниками страхові компанії формують страхові резерви та здійснюють перестраховальні операції.

Доходи страховика відображають всю суму надходжень і формуються від основної (страхової) діяльності, від інвестування і розміщення тимчасово вільних коштів та від інших операції (рис. 10.1).

Рис. 10.1. Джерела формування доходів страховика

Доходи від страхової діяльності відносяться до доходів від основної операційної діяльності (рис. 10.2), включають всі надходження, пов'язані з проведенням страхування та перестраховання.

У складі цих доходів – страхові премії за договорами страхування та перестраховання, комісійні винагороди, частки від страхових сум та страхових відшкодувань, сплачені перестраховиками, повернені суми із централізованих страхових фондів, повернені суми технічних резервів, інших, ніж резерв незароблених премій.

Зазначені доходи формуються за рахунок страхової премії, в основу якої покладено тариф-брутто. При цьому обсяг премій забезпечує формування страхового фонду, а структура страхового тарифу – напрямки використання надходжень.

Рис. 10.2. Склад доходів страховика від основної діяльності

Доходи від інвестиційної діяльності (рис. 10.3) відносяться до додаткових доходів від фінансової діяльності і включають в себе доходи від розміщення страхових резервів та тимчасово вільних коштів за визначеними напрямками їх вкладання.

Рис. 10.3. Склад доходів страховика від інвестиційної діяльності

Доходи від іншої операційної діяльності відносяться до звичайної діяльності страховика і включають в себе: доходи від здачі майна в оренду, доходи від перерахунку страхових виплат, доходи безповоротної фінансової допомоги, результат індексації основних засобів, доходи від реалізації прав регресії, від надання консультацій, штрафи, пеня тощо (рис. 10.4).

Рис. 10.4. Склад інших доходів страховика

Витрати страховика пов'язані із двоїстим характером його діяльності, яка передбачає проведення власне страхування і інвестування і розміщення тимчасово вільних коштів страхових резервів та власних коштів. Виділяють:

- витрати на проведення страхових операцій, що становлять собівартість страхової послуги;
- витрати на проведення інших операцій, які супроводжують одержання доходів від інвестування й розміщення тимчасово вільних коштів страховика та інших його доходів.

Витрати на проведення страхових операцій за економічним змістом поділяють на три великі групи (рис. 10.5):

- виплати страхових сум та страхових відшкодувань за договорами страхування і перестрахування;

- витрати на обслуговування процесу страхування і перестраховання;
- витрати на утримання страхової компанії.

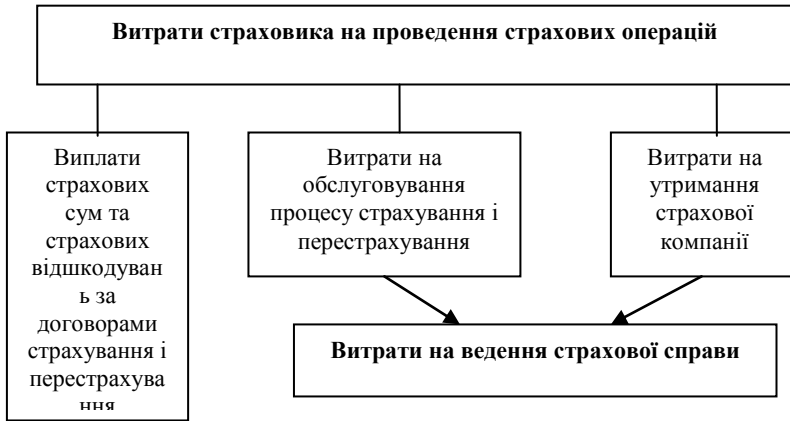

Рис. 10.5. Склад витрат страховика на проведення страхових операцій

Витрати на обслуговування процесу страхування і перестраховання в страховій практиці поділяють на аквізиційні, інкасаційні, ліквідаційні (рис. 10.6)

Рис. 10.6. Склад витрат на обслуговування процесу страхування і перестраховання

Витрати на утримання страхової компанії – це ті самі адміністративно-управлінські витрати, які має будь-який суб'єкт господарювання (рис.10.7)

Рис. 10.7. Структура витрат на утримання страхової компанії

Страховики несуть також витрати, пов'язані із забезпеченням процесу інвестування і розміщення тимчасово вільних грошових коштів, тобто з управління своїми активами (рис. 10.8).

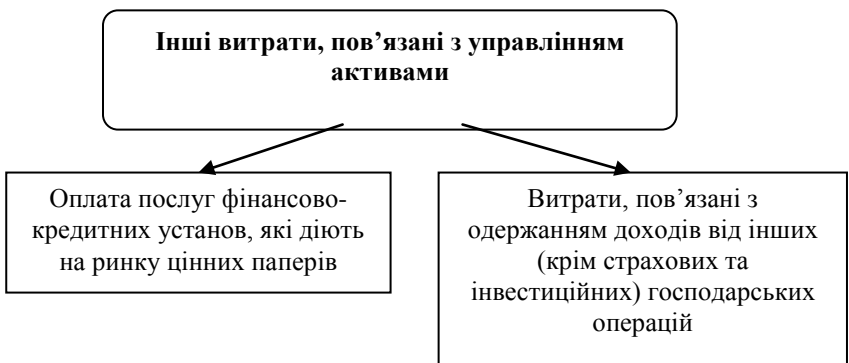

Рис. 10.8. Структура інших витрат, пов'язаних з управлінням активами

Фінансовий результат є вартісною оцінкою підсумків господарювання страховика. Фінансовий результат його діяльності за відповідний звітний період (квартал, півріччя, дев'ять місяців, рік) визначається як різниця між доходами і витратами.

Найбільш загальним показником результативності діяльності страховика є його валовий (балансовий) прибуток. Він визначається як сума прибутку від страхової діяльності, прибутку від страхування життя, прибутку від фінансових операцій та іншої діяльності, зменшених на виплати страхового відшкодування та страхових сум, відрахувань у централізовані страхові резервні фонди та в технічні резерви, інші, ніж резерв зароблених премій.

Прибуток від страхової діяльності обчислюється за формулою:

$$\Pi_{\text{сд}} = (\text{ЗП} + \text{КП} + \text{ВП} + \text{ПЦР} + \text{ПТР}) - (\text{ВС} + \text{ВЦР} + \text{ВТР} + \text{ВВС}),$$

де ЗП – зароблені страхові премії за договорами страхування і перестраховування;

КП – комісійні винагороди за перестраховування;

ВП – частки страхових виплат, сплачені перестраховувальниками;

ПЦР – повернені суми із централізованих страхових резервних фондів;

ПТР – повернені суми з технічних резервів, інших, ніж резерви незароблених премій;

ВС – виплати страхових сум та страхових відшкодувань;

ВЦР – відрахування в централізовані страхові резервні фонди;

ВТР – відрахування в технічні резерви, інші, ніж резерв незароблених премій;

ВВС – витрати на ведення страхової справи.

Прибуток від страхової діяльності не завжди є головною частиною балансового прибутку страховика. Дуже часто основна діяльність страховика приносить йому не прибутки, а збитки, що компенсуються прибутком від інвестування та розміщення тимчасово вільних коштів, а також прибутком від інших операцій. Ці види прибутку страховика визначаються як різниця між відповідними доходами і витратами.

Прибуток страховика, який залишається після сплати податків є чистим прибутком і власністю страховика.

Прибуток страховика є об'єктом оподаткування. Відповідно до податкового законодавства об'єктом оподаткування виступає

валовий дохід від страхової діяльності, скоригований на суму валових витрат. Склад валових доходів і витрат визначає законодавство про оподаткування прибутку підприємств.

Оподаткування валового доходу (прибутку) страховиків здійснюється за такими ставками (рис. 10.9.)

Крім того, страхові компанії, як і будь-які суб'єкти господарювання сплачують ряд інших загальнодержавних податків, зборів (обов'язкових платежів), місцевих податків та зборів, передбачених чинним законодавством.

Рис. 10.9. Оподаткування валового доходу (прибутку) страховиків

10.2. План практичного заняття

Питання для обговорення:

1. Особливості фінансово-господарської діяльності страховика.
2. Склад та економічний зміст доходів страховика.
3. Склад та економічний зміст втрат страховика.
4. Фінансові результати страховика та особливості їх формування.

10.3. Практичні завдання:

1. Перерахувати особливості фінансово-господарської діяльності страховика порівняно з іншими суб'єктами підприємницької діяльності.
2. Розробити класифікацію доходів від страхової діяльності та від інших операцій страховика.
3. Розробити класифікацію витрат на проведення страхування та інших операцій страховика.
4. Навести алгоритм визначення прибутку страховика.
5. Навести перелік податків, зборів та інших обов'язкових платежів, що сплачують страхові компанії.
6. Порівняти існуючу систему оподаткування страховиків у різних країнах.

Задача 1. За даними фінансової звітності страхової компанії сума надходжень страхових платежів за звітний період склала 1950 тис. грн., а сума незароблених страхових платежів на початок і кінець звітного періоду відповідно - 400 і 450 тис. грн. Визначити суму зароблених страхових премій (платежів).

Задача 2. Визначити розмір зароблених страхових премій за такими даними:

Назва показника	Сума, тис. грн.		
	1-й рік	2-й рік	3-й рік
1	2	3	4
Надходження страхових платежів	7 000,0	5 500,0	4000,0
Премії, сплачені перестраховикам	1 500,0	1 500,0	170,6
Резерв незароблених премій на початку року	2 200,0	1 800,0	1 000,8
Резерв незароблених премій на кінець року	3 800,0	2 400,0	1 500,0

Оцінити динаміку розміру зароблених премій.

Задача 3. Визначити доходи і витрати страховика від страхової діяльності та прибуток за рік на основі таких даних:

Показники	Сума, тис. грн.		
	1-й рік	2-й рік	3-й рік
1	2	3	4
Страхові внески, зібрані протягом року	1900	2700	3200
Прийняті на перестраховання ризику	300	500	800
Отримана комісійна винагорода за перестраховання	40	100	120
Із централізованих страхових резервних фондів та технічних резервів повернуто	600	400	800
Сплачені страхові відшкодування	900	1200	1300
Відрахування до централізованих страхових резервних фондів та технічних резервів	520	300	600
Витрати на здійснення страхової справи	240	300	500

Задача 4. Страховою організацією за рік отримано внесків за договорами страхування життя на суму 830 тис. грн., за іншими видами страхування - 450 тис. грн. Прийняті в перестраховання ризику, за якими сума внесків, які належать до отримання -130 тис. грн. Передано в перестраховання ризику на суму 350 тис. грн. Комісійна винагорода сплачена перестраховику в сумі 50 тис. грн., а отримана за прийняті на перестраховання ризику від інших страховиків - 85 тис. грн. Страхові виплати становили 500 тис. грн., у тому числі частка перестраховика - 240 тис. грн. Отриманий дохід від інвестицій - 300 тис. грн.

Відхилення (+,-) власних страхових резервів становило:

- ✓ резерв незароблених премій - 42 тис. грн.;
- ✓ резерв заявлених, але неврегульованих збитків - 27 тис.

грн.;

- ✓ резерв незаявлених збитків, які з'явилися, - 12 тис. грн.;
- ✓ резерв превентивних заходів - 20 тис. грн.;
- ✓ резерви із страхування життя - 85 тис. грн.
- ✓ витрати на ведення страхової справи - 115 тис. грн.

Визначити фінансовий результат діяльності страхової організації за рік.

Задача 5. Визначте прибуток (збиток) від страхової діяльності страхової компанії, маючи такі дані (млн. грн.):

- зароблені страхові премії за договорами страхування і перестраховування у звітному періоді – 80;
- виплати страхових сум та страхових відшкодувань – 35;
- відрахування в технічні резерви, інші, ніж резерв незароблених премій – 15;
- частки страхових виплат, сплачені перестраховиками – 20;
- повернуті суми із централізованих страхових резервів – 12;
- витрати на ведення справи – 10.

Задача 6. Визначити фінансовий результат діяльності страхової організації за звітний рік та оформити декларацію про операції з перестраховування за такими даними:

Показники	Сума, тис. грн.		
	1-ий рік	2-ий рік	3-ий рік
1	2	3	4
Страхові внески, зібрані протягом року	2585	2600	3500
Прийнято на перестраховування ризику від інших страховиків	826	600	900
Отримана комісійна винагорода від перестраховування	150	100	250
Сплачено комісійну винагороду за передані в перестраховування ризику	185	120	140
Страхові виплати	950	920	1200
у тому числі частка перестраховика	450	390	420
Дохід від інвестицій	350	300	400
Відрахування у технічні резерви	960	900	1100
Витрати на здійснення страхової справи	460	400	520

Задача 7. Визначити структуру витрат страхової компанії та їх динаміку за 5 років, дати оцінку змінам, використавши такі вихідні дані:

Статті витрат	Значення показників, тис. грн.				
	1-й рік	2-й рік	3-й рік	4-й рік	5-й рік
1	2	3	4	5	6
Витрати на виплату страхових відшкодувань	3450,0	3400,0	3850,5	3905,5	590,0
Відрахування в страхові резерви	250,5	360,0	305,5	365,0	371,2

Відрахування до централізованих страхових резервних фондів	12,4	12,8	13,4	19,5	21,5
Витрати на проведення страхової справи	380,3	390,5	780,5	900,5	915,0
Витрати на превентивні заходи	12,0	10,0	9,5	6,3	1,5
Інші витрати	35,8	30,9	39,3	40,5	42,0

Задача 8. Визначити фінансовий результат діяльності страховика (прибуток, збиток) за рік на основі таких даних:

Показники	Сума, тис. грн.		
	1 -й рік	2-й рік	3-й рік
1	2	3	4
Страхові внески, зібрано протягом року	1700	2500	1800
Передано в перестраховання ризику	400	600	150
Комісійна винагорода перестраховикам	55	60	25
Сплачено страхові виплати, тис. грн., в т.ч. частка перестраховиків	600 130	900 200	400 50
Відрахування до резерву незароблених премій	220	200	80
Відрахування до технічних резервів	60	80	40
Витрати на ведення страхової справи	190	140	90

Задача 9. Визначити розмір зароблених страхових премій за такими даними:

Назва показника	Сума, тис. грн.		
	1-й рік	2-й рік	3-й рік
1	2	3	4
Надходження страхових платежів	5 020,0	4 870,0	1 770,0
Страхові виплати	780,0	1 400,0	760,6
Резерв незароблених премій на початок року	800,0	1 500,0	165,0
Резерв незароблених премій на кінець року	935,0	1 200,0	144,0

Оцінити динаміку розміру зароблених страхових премій.

Задача 10. Визначте доходи, витрати, прибуток страховика від страхової діяльності та величину податку на прибуток за квартал на основі таких даних(тис. грн.):

- страхові премії, отримані за договорами страхування та перестраховання – 190;
- сплачені страхові відшкодування – 90;
- страхові премії, сплачені перестраховикам – 30;
- комісійна винагорода за перестраховання – 4;
- повернуті суми із централізованих резервних фондів – 60;
- відрахування до технічних резервів – 52;
- витрати на ведення страхової справи – 24.

10.4. Питання для самопідготовки і самоконтролю знань

1. Особливості здійснення фінансово-господарської діяльності страховика.
2. Економічний зміст доходів та витрат страхової компанії.
3. Класифікація доходів страхової компанії.
4. Складові та джерела доходів страховика.
5. Класифікація витрат страхової компанії.
6. Складові витрат страховика.
7. Визначення фінансового результату страхової діяльності.
8. Складові прибутку страховика.
9. Валовий (балансовий) прибуток страховика.
10. Чистий прибуток страхової компанії.

10.5. Тематика індивідуальних навчально-дослідних завдань

1. Організація фінансів страховика та її особливості.
2. Доходи від фінансової та інвестиційної діяльності страховика та джерела їх формування.
3. Собівартість страхових послуг та особливості її визначення.
4. Методичні підходи до визначення зароблених страхових премій.
5. Принципи формування та розподілу прибутку страхових компаній.
6. Порівняльна характеристика доходів та витрат страхових компаній та інших фінансових установ.

Термінологічний словник

Аквізиційні витрати – виробничі витрати страховика, пов'язані із залученням нових страхувальників і укладанням нових страхових договорів за посередництвом страхових агентів.

Витрати страховика – сукупність усіх витрат страховика з надання послуг як безпосередніх, спрямованих на здійснення виплат з відшкодування збитків або страхових сум та на ведення страхової справи, так і опосередкованих, тобто витрат, пов'язаних із забезпеченням фінансової стійкості страхової компанії.

Доходи страховика – загальна сума доходів, що формуються від основної (страхової) діяльності, від інвестування і розміщення тимчасово вільних коштів страховика та від інших операцій.

Зароблені страхові премії – частки від сум надходжень страхової премії, що відповідають ризикам, які вже минули на звітну дату.

Інкасаційні витрати – це витрати, пов'язані із обслуговуванням готівкового обігу з надходження страхових платежів.

Ліквідаційні витрати – витрати з ліквідації збитків, спричинених страховим випадком: на оплату праці ліквідаторам; судові витрати; поштово-телеграфні.

Незароблені страхові премії - частки від сум надходжень страхової премії, що відповідають ризикам, які ще не минули станом на звітну дату.

Нетто - премія - внесок, необхідний для формування страхового фонду, з якого здійснюються страхові виплати за даним видом страхування.

Нетто - ставка - частина страхового тарифу, що призначена для формування ресурсів страховика, спрямованих на здійснення страхових виплат.

Організаційні витрати – витрати, пов'язані із заснуванням страхової компанії, що їх відносять до активів страховика, інвестицій.

Прибуток страховика – різниця між доходами від страхової діяльності та собівартістю страхових послуг.

Управлінські витрати – загальні управлінські витрати та витрати з управління майном.

Чистий прибуток страховика – прибуток, який залишається після сплати податків.

Література: 7-10,16,20,31,32,38,46,54,55,57

РОЗДІЛ IV. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИХ ЗАВДАНЬ

Виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань пропонується студентам за кожною темою у вигляді наукових доповідей і рефератів, есе, графічних та розрахункових робіт. У межах кожного змістового модуля студент повинен виконати не менше двох завдань, погоджуючи з викладачем зміст і порядок оформлення виконаного завдання.

Так, наукова доповідь повинна бути завершеним дослідженням певною науковою проблемою і включати наступні обов'язкові елементи: актуальність теми дослідження; короткий огляд наукових публікацій із зазначеної проблематики з визначенням дискусійних питань; викладення власного бачення автором їх розв'язання і наведення механізмів вирішення означеної проблеми; висновки і пропозиції; перелік літературних джерел. Обсяг наукової доповіді має бути в межах 10 сторінок формату А4, її оформлення – за стандартними вимогами: робота повинна мати титульний лист (1 стор.); план; вступ, в якому обов'язково вказується актуальність обраної теми, формулюється мета та завдання, які мають бути розв'язані; основна частина (огляд літературних джерел, виділення основних теоретичних положень та ідей, формулювання власних позицій щодо з'ясованих у літературі напрямків розв'язання проблеми); короткі висновки; список використаної літератури (не менше 6 наукових джерел). Відсутність однієї із складових завдання знижує кількість балів на 0,5.

Реферат повинен будуватися за подібною структурою і в такому ж обсязі з акцентуванням уваги на висновках авторів суттєвих наукових публікацій за найбільш актуальними проблемами курсу «Страшування ресторанного бізнесу».

Есе – це короткий (не більше 3 – 5 сторінок) нарис наукового характеру, в якому автор може продемонструвати не тільки глибину своїх знань, але й оригінальність мислення, здатність до критичних оцінок за проблемами, що досліджуються; при цьому має подати матеріал у стислій екстравагантній формі.

Графічні та розрахункові роботи повинні спиратися на використання статистичної та іншої фактичної інформації, поданої із застосуванням ключових показників і обґрунтуванням критеріїв, що дозволять приймати певні управлінські рішення. За більшістю запропонованих завдань розрахунки повинні супроводжуватись графічним матеріалом і власними авторськими висновками.

Для більшої наочності та зручності сприйняття аудиторією, перед якою студент демонструє свої досягнення з виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань всі види індивідуальних навчально-дослідних завдань бажано доповнити мультимедійними презентаціями.

РОЗДІЛ V. ТЕСТИ ВИХІДНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ з дисципліни «Страховання в туристичному бізнесі»

Тести вихідного контролю за модулем I

1. Зазначте причини виникнення та існування страхування:

- а) захист майнових інтересів суб'єктів виробничих відносин і людського суспільства від несприятливих подій (ризиків);
- б) створення сезонних запасів у харчовій промисловості;
- в) збільшення обсягів виробництва;
- г) здійснення запобіжних заходів, спрямованих на зменшення страхового ризику.

2. В яких з наведених нижче варіантах відповідей найповніше розкривається зміст категорії страхового захисту?

- а) здійснення запобіжних заходів щодо зменшення страхового ризику;
- б) фінансова допомога юридичним і фізичним особам при настанні страхової події;
- в) грошова компенсація, яку може отримати юридична або фізична особа при настанні страхової події;
- г) нагромадження та розподіл грошових ресурсів для здійснення заходів щодо зменшення негативного впливу ризиків і відшкодування збитків.

3. Виділіть характерні ознаки страхування:

- а) обов'язковий характер настання страхових випадків;
- б) замкнута розкладка збитку, перерозподіл його в просторі і часі, відшкодування збитків, випадковий характер виникнення;
- в) періодичність внесків страхувальників;
- г) платоспроможність та цільовий характер використання грошових коштів.

4. Страхування ґрунтується на таких принципах:

- а) страховий інтерес, суброгація, франшиза, сумлінність сторін;
- б) часткове покриття збитку;
- в) непропорційна відповідальність;
- г) обов'язковість настання страхової події.

5. В яких формах виникли перші страхові організації?

- а) товариства взаємного страхування;
- б) приватні товариства;
- в) акціонерні страхові товариства;
- г) державні страхові організації.

6. Суброгація - це:

- а) продовження дії договору страхування за взаємною згодою сторін;
- б) право на комісію з прибутку;
- в) принцип, за яким страхувальник передає страховику право на стягнення компенсації витрат з третіх (винних) осіб;
- г) частина збитку, яка не підлягає відшкодуванню страховиком.

7. Контрибуція – це:

- а) вид договору перестрахування, при якому відшкодовуються тільки збитки в період дії договору;
- б) спосіб зменшення страхового ризику;
- в) документ, який засвідчує факт укладання договору страхування;
- г) право страховика звернутися до інших страховиків з пропозицією розділити витрати з відшкодування збитків.

8. Страхування — це вид:

- а) цивільно-правових відносин між страховиками і страхувальниками у зв'язку з відшкодуваннями збитків юридичним або фізичним особам з страхових фондів, які формуються за рахунок страхових премій;
- б) суспільно-політичних відносин між державою і громадянами;
- в) майнових відносин між страховиками і страхувальниками;
- г) грошових відносин між учасниками страхування.

9. Зміст страхування розкривається в таких його функціях:

- а) ризиковій, превентивній, заощаджувальній, створення і використання страхових резервів;
- б) страхового інтересу страхового ризику;
- в) суброгації, перестрахованні;
- г) контрибуції, диверсифікації.

10. Суб'єкти страхового ринку України:

- а) страхувальники;
- б) банки;
- в) інвестиційні компанії;
- г) фондові біржі.

11. Платою за страхування є:

- а) страховий тариф;
- б) страхова сума;
- в) страхова премія;
- г) тантьєма.

12. Страховий тариф - це:

- а) ставка страхового внеску з одиниці страхової суми за весь період страхування;
- б) ставка страхового відшкодування;
- в) ставка страхової суми в особистому страхуванні.
- г) плата за страхування.

13. Страхове відшкодування - це:

- а) грошове або майнове відшкодування збитків страхувальнику страховиком згідно з договором страхування при настанні страхового випадку;
- б) сума збитків страхувальника з майнового страхування;
- в) сума, яку страхувальник може отримати на випадок хвороби;
- г) розмір зобов'язання страховика по виплаті збитків страхувальнику згідно з договором страхування.

14. Страховики в Україні отримують ліцензію на проведення:

- а) конкретних видів страхування;
- б) діяльності, пов'язаної з оцінкою страхових ризиків;
- в) діяльності, пов'язаної з оцінкою збитків і розміру відшкодування;
- г) діяльності, пов'язаної з формуванням страхових резервних фондів.

15. Хто визначає розмір страхових тарифів з добровільних видів страхування ?

- а) уповноважений орган з нагляду за ринками фінансових послуг;
- б) страховик;
- в) страхувальник;
- г) Кабінет Міністрів України.

16. Превентивна функція страхування проявляється у:

- а) відшкодуванні збитків страхувальника;
- б) не відшкодуванні збитків страхувальника;
- в) проведенні заходів щодо запобігання збитків страхувальника;
- г) відшкодуванні збитків страхувальника не в повному обсязі.

17. Які існують форми страхування?

- а) факультативна і облігаторна;
- б) добровільна і обов'язкова;
- в) майнова, особиста, відповідальна;
- г) медична і факультативно-облігаторна .

18. Що таке франшиза у страхуванні?

- а) визначена договором страхування частина збитків, яка в разі страхового випадку не підлягає відшкодуванню страховиком;
- б) передання страхувальником страховикові права на стягнення заподіяної шкоди з третіх (винних) осіб у межах виплаченої суми;
- в) страхування об'єкта за одним спільним договором кількома страховиками;
- г) передача ризиків страхування одним страховиком іншому страховику за певну плату.

19. Класифікація страхування за економічними ознаками – це класифікація за такими характеристиками:

- а) об'єктами страхування; статусом страхувальника;
- б) формами проведення страхування;
- в) часом виникнення окремих видів страхування;
- г) певними класами страхування.

20. Як поділяється страхування за галузями?

- а) добровільне і обов'язкове;

- б) майнове, особисте і відповідальності;
- в) страхування життя;
- г) страхування фінансових ризиків.

21. Які види страхування є обов'язковими?

- а) страхування авіаційних суден;
- б) страхування будівель громадян;
- в) страхування від нещасних випадків школярів;
- г) страхування життя.

22. Види франшизи:

- а) розрахункова;
- б) дисконтна;
- в) договірна;
- г) безумовна.

23. Відберіть визначення страхового ризику:

а) конкретне явище, або сукупність явищ, при настанні яких проводиться виплати із наперед створеного страхового фонду в грошовій формі і які пов'язані із ймовірністю настання несприятливих подій;

б) одинична подія, яка має суб'єктивний характер і підлягає регулюванню з боку людей;

в) несприятливі обставини у господарській діяльності суб'єктів господарювання, що призводять до перерв у виробництві;

г) аномальні явища в природі.

24. Аверсія ризику – це:

- а) виявлення джерел ризику;
- б) повне або часткове ігнорування ризику;
- в) визначення страхових випадків;
- г) ідентифікація страхового ризику.

25. Які заходи є етапами менеджменту ризику?

- а) фінансування, аналіз і оцінка ризику;
- б) попередження і мінімізація ризику;
- в) ідентифікація і дослідження ризику;
- г) виявлення джерел і уникнення ризику.

26. В залежності від кінцевого економічного результату ризику поділяються на:

- а) універсальні і специфічні;
- б) спекулятивні і чисті;
- в) особисті і майнові;
- г) природні і антропогенні.

27. Андеррайтинг - це:

- а) процес прийняття ризику на страхування;
- б) відшкодування збитку;
- в) експертна оцінка майна;
- г) розрахунок страхових тарифів.

28. Способами контролю за ризиками є:

- а) розподіл і локалізація;
- б) самофінансування;
- в) розрахунок страхових відшкодувань;
- г) аверсія.

29. Залежно від джерела небезпеки ризику поділяють на:

- а) чисті і спекулятивні;
- б) природні і антропогенні;
- в) індивідуальні і універсальні;
- г) майнові і особисті.

30. Основними характеристиками ризику є:

- а) складність наслідків страхових подій;
- б) кількість і частота настання страхової події;
- в) страховий тариф та страхова сума;
- г) страхове відшкодування.

31. Що розуміють під страховим ринком?

- а) інструмент перерозподілу грошових коштів між суб'єктами господарювання;
- б) сферу обігу цінних паперів;
- в) особливу сферу грошових економічних відносин, де об'єктом купівлі-продажу виступає специфічний товар - страхова послуга;
- г) механізм забезпечення попиту і пропозиції на фінансові ресурси.

32. Зовнішнє оточення страхового ринку представлене:

- а) страховими продуктами;
- б) ланками фінансової системи і сферою міжнародних фінансів;

- в) страховими посередниками;
- г) банками і фондовими біржами.

33. Основні інструменти страхового ринку:

- а) податки і збори;
- б) біржова страхова діяльність;
- в) страховий поліс і страховий договір;
- г) страхові агенти і страхові брокери.

34. Страховий договір - це:

- а) документ, що свідчить про настання страхового випадку і розміру збитків страхувальника;
- б) документ, в якому містяться правила страхування різних видів страхових послуг;
- в) письмова угода між страхувальником і страховиком про вартість майна, що підлягає страхуванню;
- г) письмова угода між страхувальником і страховиком згідно з якою страховик бере на себе зобов'язання відшкодувати збитки, а страхувальник сплачувати страхові платежі.

35. Страховий поліс - це:

- а) документ, що підтверджує укладання договору страхування;
- б) документ, що засвідчує розмір збитків страхувальника у разі настання страхового випадку;
- в) документ, що засвідчує розмір збитків страхувальника у разі настання страхового випадку;
- г) документ, що засвідчує розмір практично сплачених страхових внесків.

36. Правила страхування розробляє:

- а) Верховна Рада України;
- б) Міністерство фінансів України;
- в) страхова компанія;
- г) Ліга страхових організацій України.

37. Кого відносять до юридичних страхових агентів?

- а) банки, агентства нерухомості, туристичні фірми;
- б) власників транспортних засобів;
- в) аварійних комісарів;
- г) консультантів у сфері оподаткування.

38. Через страхові послуги відбувається:

- а) купівля-продаж страхового захисту;
- б) експертиза товарів;
- в) об'єднання тимчасово вільних капіталів;
- г) зменшення частоти настання страхових подій.

39. Дослідження страхового ринку має на меті:

- а) визначення попиту на страхові продукти і розробку конкурентноспроможних страхових продуктів;
- б) визначення кон'юнктури на товарних ринках;
- в) дослідження державно-політичної системи в країні;
- г) створення рекламної мережі розповсюдження страхових продуктів.

40. Страховий агент - це:

- а) юридична або фізична особа, яка самостійно здійснює страхові операції;
- б) штатний працівник страхової компанії;
- в) фізична особа, яка за дорученням страховика укладає договір страхування;
- г) фізична або юридична особа, яка від свого імені та за дорученням страховика виконує частину його страхової діяльності.

41. Аквізитор - це:

- а) інкасатор виторгу;
- б) спеціаліст, який обчислює страхові тарифи;
- в) спеціаліст, який оцінює збитки у морській аварії;
- г) уповноважена страховиком особа, що укладає або поновлює договори страхування.

42. Об'єднання (асоціації) страховиків створюється з метою:

- а) захисту інтересів страховиків своїх членів, надання їм консультативної і методологічної допомоги, експертизи нормативних актів;
- б) надання страхових послуг, укладення договорів страхування;
- в) здійснення перестраховальних операцій;
- г) організація реклами страхових продуктів і їх реалізація.

43. Кількість учасників (засновників) страховика згідно з вимогами Закону України „Про страхування” має бути:

- а) не менше двох осіб;

- б) не менше трьох осіб;
- в) не лімітується;
- г) не менше п'яти осіб.

44. Якими видами діяльності може займатися страхова компанія?

- а) надавати кредити страхувальникам;
- б) проводити ремонтні роботи застрахованих транспортних засобів, що постраждали внаслідок страхового випадку;
- в) укладати договори страхування і визначати розмір збитку страхувальників у зв'язку із страховою подією;
- г) займатись роздрібною торгівлею.

45. Яка основна мета діяльності товариств взаємного страхування?

- а) створення страхового захисту членів товариств;
- б) організація обов'язкового особистого страхування для категорій осіб відповідно до чинного законодавства;
- в) страхові операції з будь-яких видів страхування;
- г) перестраховання ризиків щодо особистого страхування.

46. Кептивні страховики – це:

- а) страхові компанії, утворені на основі колишнього Укрдержстраху;
- б) страхові компанії, створені за рахунок коштів окремих галузей, міністерств, відомств з метою обслуговування внутрішньогалузевих ризиків;
- в) акціонерні страхові компанії відкритого і закритого типу;
- г) страхові компанії, створені за участю іноземних юридичних і фізичних осіб.

47. Які відокремлені підрозділи можуть створювати страховики

- а) фондові біржі;
- б) банки та інші кредитні установи;
- в) філіали, представництва і агентства;
- г) виробничі цехи і торгівельні підприємства.

48. Які з наведених нижче функцій виконує Ліга страхових організацій

України?

- а) здійснює страхування ризиків;

- б) гарантує платоспроможність страховиків - членів Ліги;
- в) сприяє вдосконаленню страхового законодавства та надає інформаційні та навчальні послуги своїм членам;
- г) укладає договори страхування.

49. Якими законодавчими актами регламентується діяльність страховика?

- а) Законом України «Про Державний бюджет»;
- б) Законом України «Про страхування»;
- в) Законом України «Про оподаткування підприємств»;
- г) Законом України «Про господарські підприємства».

50. Який орган уповноважений видавати ліцензії на право здійснення страхової діяльності?

- а) Кабінет Міністрів України;
- б) Державна податкова служба;
- в) Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг;
- г) Фонд державного майна України.

Тести вихідного контролю за модулем II

1. Особисте страхування в туризмі – це:

- а) це форма захисту від ризиків, що загрожують працездатності людини;
- б) система відносин між страховою компанією і туристом щодо захисту його життя і здоров'я при настанні страхових випадків;
- в) це форма захисту туриста в туристичній поїздці;
- г) це система відносин туриста та туристичної фірми.

2. Страхувальниками з особистого страхування туристів можуть виступати:

- а) тільки фізичні особи;
- б) тільки юридичні особи;
- в) фізичні і юридичні особи;
- г) фінансові посередники.

2. Страховиком з особистого страхування в туристичному бізнесі може бути

- а) будь-яка страхова компанія;
- б) страхова компанія, що займається страхуванням життя;

- в) тільки страхова компанія, що має відповідну ліцензію;
- г) страхова компанія, що займається перестраховуванням.

3. Страхування від нещасних випадків в туристичному бізнесі може бути:

- а) колективним;
- б) індивідуальним;
- в) колективним та індивідуальним;
- г) взаємним.

4. У туристичному бізнесі застосовуються такі види особистого страхування:

- а) страхування життя і пенсій;
- б) страхування до вступу в шлюб;
- в) страхування від нещасних випадків і медичне страхування;
- г) змішане страхування.

5. Чинниками ризику в туризмі є:

- а) біологічні чинники;
- б) історичні чинники;
- в) математичні чинники;
- г) культурні чинники.

5. З метою забезпечення безпеки туристів суб'єкти туристичної діяльності зобов'язані:

- а) будувати безпечні транспортні магістралі;
- б) забезпечити навчання туристів засобам профілактики і захисту від травм та нещасних випадків;
- в) забезпечити туристів засобами захисту від небезпек;
- г) супроводжувати туристів у туристичних поїздках.

6. Що виступає об'єктом особистого страхування в туристичному бізнесі?

- а) життя, здоров'я, працездатність людини;
- б) відповідальність перед третіми особами;
- в) нещасний випадок;
- г) предмет особистого користування.

7. Страховими подіями при особистому страхуванні туристів є:

- а) серцево-судинні хвороби;
- б) хвороби рецидивного характеру;

в) інфекційні хвороби;
г) смерть (загибель), але тільки в місцях, передбачених туристською путівкою.

8. Нещасний випадок в туристичному бізнесі-це:

а) об'єкт соціального страхування;
б) раптова короткочасна подія, яка настала проти волі людини і спричинила шкоду здоров'ю або смерть;
в) сімейний стан страхувальника;
г) перерва у виробництві.

9. Дія договору обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків пасажирів залізничного транспорту поширюється на:

а) весь час поїздки;
б) на 12 годин;
в) на час перебування на вокзалі;
г) на 24 години.

10. Страхуваними випадками при обов'язковому особистому страхуванні від нещасних випадків пасажирів залізничного транспорту визнаються:

а) порушення застрахованою особою інструкцій, затверджених Міністерством шляхів сполучення;
б) травми або загибель (смерть) пасажирів в результаті нещасного випадку на залізничному транспорті;
в) перебування застрахованої особи в стані алкогольного, наркотичного або токсичного сп'яніння;
г) здійснення застрахованим умисних дій, що призвели до настання страхового випадку.

11. Страхувальником за договором обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків пасажирів залізничного транспорту виступає:

а) пасажир;
б) начальник вокзалу;
в) перевізник;
г) машиніст потягу.

12. Поліс медичного страхування туристів надає можливість покрити такі ризики:

а) евакуація/репатріація;

- б) стоматологічне протезування;
- в) лікування хронічних захворювань;
- г) лікування онкологічних захворювань.

13. Страховим ризиком при страхуванні іноземних громадян, які тимчасово перебувають на території України є:

- а) крадіжка багажу, квитків, документів;
- б) медичні послуги, пов'язані зі зміною маси тіла;
- в) стоматологічне протезування;
- г) пластичні операції.

14. Вартість страхового поліса при страхуванні іноземних громадян, які тимчасово перебувають на території України залежить від:

- а) статі застрахованого;
- б) мети прибуття на Україну;
- в) кількості часу перебування на території України;
- г) від сімейного стану застрахованого.

15. Виплата страхової суми при страхуванні витрат туристів при скасуванні туристичної поїздки здійснюється з таких причин:

- а) участь туриста в судовому розгляді у момент передбачуваної поїздки;
- б) передбачене лікування в медичному закладі;
- в) не виконання всіх вимог щодо оформлення документів;
- г) загострення хронічних захворювань близьких родичів.

16. Виділіть специфіку майнового страхування:

- а) страхова сума не встановлюється, визначається гранична сума відшкодування;
- б) надання страхувальникові фінансової допомоги;
- в) визначення страхової суми ґрунтується на дійсній вартості застрахованих об'єктів;
- г) на страхування приймаються тільки будівлі.

17. Які види майна із зазначених нижче не приймаються на страхування?

- а) грошові кошти (готівка) та цінні папери;
- б) товарні запаси і готова продукція;
- в) незавершені об'єкти будівництва;
- г) транспортні засоби.

18. Договір страхування майна може укладатись:
- а) у межах дійсної або ринкової вартості майна;
 - б) без визначення вартості майна;
 - в) на суму збитків від ліквідації майна;
 - г) у межах ліміту відповідальності перестраховика.

19. Закон України "Про страхування" визначає об'єкти майнового страхування як:

- а) виробничі фонди та товарно-матеріальні цінності;
- б) майнові інтереси, пов'язані з володінням, користуванням і розпорядженням майном;
- в) транспортні засоби та інше майно;
- г) документи, готівка та цінні папери.

20. Майнове страхування - це:

- а) форма страхування;
- б) вид страхування;
- в) галузь страхування;
- г) сфера страхування.

21. До підгалузей майнового страхування відносять:

- а) страхування життя та страхування від нещасних випадків;
- б) страхування відповідальності;
- в) страхування майна юридичних осіб і страхування майна фізичних осіб;
- г) добровільне і обов'язкове страхування.

22. У якій формі проводиться страхування транспортних засобів, що обслуговують туристичний бізнес?

- а) лише у добровільній формі;
- б) лише в обов'язковій формі;
- в) у добровільній та обов'язковій формах;
- г) не підлягає страхуванню.

23. У разі настання страхового випадку при страхуванні транспортного засобу страхувальник повинен повідомити:

- а) органи ДАІ та страхову компанію;
- б) Уповноважений орган;
- в) органи місцевого самоврядування;
- г) Лігу страхових організацій України.

24. До страхових випадків при страхуванні особистого майна і багажу туристів відносяться такі події:

- а) крадіжка багажу;
- б) переміщення багажу;
- в) дефекти багажу та особистого майна;
- г) недбалість страхувальника.

25. Страхування відповідальності передбачає:

- а) можливість заподіяння шкоди третім конкретним особам, обумовленим у договорі страхування;
- б) можливість заподіяння шкоди тільки майну третіх осіб, яким, згідно з їхньою заявою, здійснюються відповідні виплати;
- в) можливість заподіяння шкоди як здоров'ю, так і майну третіх осіб, відносно яких за законом або згідно з рішенням суду здійснюються відповідні виплати, які компенсують завдану шкоду;
- г) можливість заподіяння шкоди здоров'ю самого страхувальника

26. Договори страхування професійної відповідальності з юридичними та фізичними особами в туристичному бізнесі укладаються, якщо вони мають:

- а) досвід виконання професійних обов'язків;
- б) кваліфікаційний сертифікат та ліцензію на здійснення діяльності з надання професійних послуг;
- в) можливість надання професійних послуг, які бажають застрахувати;
- г) відповідну матеріально-технічну базу.

27. Об'єктом страхування професійної відповідальності в туристичному бізнесі є:

- а) нематеріальні втрати, яких зазнала третя особа;
- б) матеріальні втрати, яких завдала третя особа страхувальнику;
- в) матеріальні втрати, яких зазнала третя особа внаслідок навмисних дій страхувальника;
- г) відповідальність за матеріальні витрати, яких зазнала третя особа внаслідок ненавмисно завданих їй страхувальником фактичних прямих матеріальних збитків.

28. Суб'єктами страхових відносин при страхуванні відповідальності являються:

- а) страховик та страхувальник;
- б) страховик, страхувальник, застрахований;
- в) страховик та застрахований;
- г) страхувальник та застрахований.

29. Об'єктом страхування за договором страхування цивільної відповідальності визнається:

- а) недбалість страхувальника;
- б) некваліфіковане виконання страхувальником своїх обов'язків;
- в) відповідальність за шкоду, заподіяну третім особам;
- г) транспортний засіб.

30. Міжнародна система "Зелена картка" діє:

- а) у країнах Близького Сходу;
- б) у західноєвропейських країнах;
- в) у США;
- г) тільки у країнах Африки.

31. Завданням Моторного (транспортного) страхового бюро України є:

- а) укладення звичайних договорів;
- б) виплати компенсацій за звичайними договорами;
- в) виплати компенсацій за додатковими договорами;
- г) управління централізованими страховими резервними фондами.

32. Страховими випадками при страхуванні відповідальності власника готельно-туристичного комплексу є:

- а) травми будь-якого походження;
- б) медичні послуги, пов'язані зі зміною маси тіла;
- в) лікування хронічних захворювань;
- г) здійснення застрахованим умисних дій, що призвели до настання страхового випадку.

33. На розмір тарифних ставок за договором страхування професійної відповідальності в туристичному бізнесі впливають:

- а) стан здоров'я страхувальника;
- б) сімейний стан;
- в) професія і стаж роботи страхувальника;
- г) віковий фактор клієнтів страхувальника.

34. Перестраховання відносять до:

- а) прямого страхування;
- б) пропорційного страхування;
- в) страхування самих страховиків;
- г) непропорційного страхування.

35. За допомогою перестраховання досягається:

- а) передача ризику від страхувальників до страховиків;
- б) захист портфеля страховика від надмірних виплат за катастрофічними страховими ризиками;
- в) зниження страхових тарифів;
- г) захист професійних інтересів страховиків.

36. Обов'язкове перестраховання згідно з чинним законодавством в Україні передбачено, якщо:

- а) страхова сума за окремий об'єктом і видом страхування перевищує 10% суми сплаченого статутного фонду;
- б) страхова сума за окремими об'єктами перевищує 10 % суми сплаченого статутного фонду і створених страхових резервів на останню звітну дату;
- в) за договором страхування обрана франшиза;
- г) у всіх випадках.

37. Цедент-це:

- а) страхувальник;
- б) прямий страховик;
- в) перестраховик;
- г) страховий брокер.

38. Страховик, якому прямий страховик передає частину ризику на страхування, називається:

- а) цедентом;
- б) страхувальником;
- в) перестраховиком або цесіонарієм;
- г) перестраховальником.

39. Процес передачі ризику у перестраховання називається:

- а) уникнення ризику;
- б) цесія;
- в) ретроцесія;

г) тантьєма.

40. Що розуміють під аліментом?

- а) страховий ризик;
- б) переданий перестраховальний інтерес;
- в) отриманий перестраховальний інтерес;
- г) комісійну винагороду.

41. Тантьєма в перестрахованні - це:

- а) брокерська комісія;
- б) комісійна винагорода цедента з прибутку перестраховика;
- в) виплачені премії страхувальником;
- г) прибуток перестраховика.

42. У перестрахованні використовують такі методи передачі ризиків:

- а) пропорційний;
- б) облігаторний;
- в) фінансові;
- г) непропорційний.

43. До форм проведення перестраховальних операцій відносяться:

- а) пропорційна і непропорційна;
- б) пропорційна і облігаторна;
- в) факультативна;
- г) обов'язкова і добровільна.

44. Власне утримання страховика-це:

- а) розмір комісійної винагороди;
- б) економічно обґрунтована частина страхової суми, яку страховик залишає на своїй відповідальності;
- в) страхові внески страхувальників;
- г) страхові відшкодування при настанні страхових випадків.

45. Ліміт у перестрахованні - це:

- а) частка ризику, що залишає собі страховик;
- б) максимальний обсяг збитків, що покриває за ризиком перестраховик;
- в) сума ризику, що перестраховується понад власне утримання страхової компанії;
- г) власне утримання страховика.

46. Доходи страховика формуються від таких видів діяльності:

- а) страхових операцій;
- б) виробництва продукції;
- в) страхової діяльності, розміщення та інвестування коштів та інших операцій;
- г) перестраховальних операцій.

47. Витрати страховика пов'язані з необхідністю:

- а) формування фінансових результатів;
- б) виплати страхових сум та страхових відшкодувань;
- в) проведення перестраховання;
- г) проведення інвестиційної політики.

48. Основним джерелом доходів від страхової діяльності є:

- а) комісійні винагороди за перестраховання;
- б) страхові премії за договорами страхування та перестраховання;
- в) повернуті суми технічних резервів;
- г) частки, сплачені перестраховиками.

49. Дивіденди за акціями відносять до доходів від:

- а) страхової діяльності;
- б) інвестиційної діяльності;
- в) фінансової діяльності;
- г) іншої діяльності.

50. Витрати страховика формуються із таких груп:

- а) на проведення страхування та інших операцій;
- б) на утримання страхової компанії;
- в) на здійснення перестраховання;
- г) на здійснення превентивних заходів.

51. Основною статтею витрат страховика є:

- а) витрати на обслуговування процесу страхування;
- б) витрати на утримання страховика;
- в) виплати страхових сум та страхових відшкодувань;
- г) аквізиційні витрати.

52. Аквізиційні витрати - це:

- а) витрати, пов'язані із залученням нових страхувальників і укладенням нових страхових договорів за участю страхових

посередників;

б) загальні управлінські витрати та витрати з управління майном;

в) витрати, пов'язані із заснуванням страхової компанії, що їх відносять до активів страховика (інвестицій);

г) витрати, пов'язані з обслуговуванням готівкового обороту надходжень страхових платежів.

53. Прибуток страховика від страхової діяльності - це:

а) різниця між доходами від страхової діяльності та собівартістю страхових послуг;

б) зароблені страхові премії;

в) вільні резерви страховика;

г) різниця між доходами від страхової та інвестиційної діяльності.

54. Фінансова надійність страховика забезпечується:

а) розміром отриманих страхових премій;

б) кількістю учасників страховика;

в) величиною страхових резервів;

г) кількістю укладених договорів страхування.

55. До власних коштів страховика належать:

а) отримані страхові премії;

б) комісійні винагороди за перестраховання;

в) страхові премії за договорами перестраховання;

г) статутний фонд і вільні резерви.

56. Фактичний запас платоспроможності розраховується на підставі:

а) валюти балансу;

б) вільних коштів;

в) отриманих кредитів;

г) страхових резервів.

57. Страхові резерви, які формуються страховиками - це:

а) технічні резерви і резерви із страхування життя;

б) резерв збитків;

в) резерви належних до виплати страхових сум;

г) резерв заявлених, але ще не врегульованих збитків.

58. Страхові резерви розміщуються, виходячи з принципів:

- а) тільки прибутковості;
- б) безпечності, прибутковості, ліквідності, диверсифікованості;
- в) безпечності та ліквідності;
- г) поверненості страхових внесків.

59. Мінімальний розмір статутного фонду страховика, який займається видами, іншими, ніж страхування життя, згідно з чинним законодавством встановлений у сумі:

- а) 100 тис. євро;
- б) 1 млн. євро;
- в) 1,5 млн. євро;
- г) 3,5 млн. євро.

60. Мінімальний розмір статутного фонду страховика, який займається страхуванням життя повинен бути:

- а) 1,5 млн. євро;
- б) 3,5 млн. євро;
- в) 1,0 млн. євро;
- г) 500 тис. євро.

61. Страховий портфель - це:

- а) дійсна кількість застрахованих об'єктів або чинних договорів страхування в даному регіоні чи на підприємстві (в організації);
- б) документ страховика, що підтверджує угоду про страхування;
- в) розподіл інвестиційних коштів між категоріями активів інвестування;
- г) максимальна сукупна сума ризику, що залишається на власному утриманні компанії.

62. Ліквідність активів страховика характеризує:

- а) можливість оперативної конвертації їх в готівкові платіжні кошти, за рахунок яких страховик має можливість виконати свої зобов'язання;
- б) розподіл інвестиційних коштів між категоріями активів інвестування;
- в) фінансову надійність страховика;
- г) можливість виконання страхових зобов'язань перед страхувальниками.

63. Бізнес-план страховика розглядається як:

- а) прогностична комплексна програма перспективного розвитку страхової компанії;
- б) загальна характеристика страховика;
- в) організаційна структура страховика;
- г) оцінка платоспроможності страхової компанії.

РОЗДІЛ VI. ФОРМИ КОНТРОЛЮ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СТРАХУВАННЯ В ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ»

Оцінювання знань студентів з дисципліни «Страховання в туристичному бізнесі» здійснюється на основі результатів поточного модульного контролю і підсумкового контролю знань (ПМК).

Поточний контроль

Поточний контроль здійснюється на практичних заняттях протягом семестру, має на меті перевірку рівня підготовленості студента при виконанні конкретної роботи.

Об'єкти поточного контролю: відвідування лекцій, практичних занять і активність роботи протягом семестру; результати виконання модульних контрольних робіт; підготовка та захист індивідуальних навчально-дослідних та теоретично-аналітичних завдань; участь у наукових конференціях.

Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння програмного матеріалу, умінь самостійно опрацьовувати наукову літературу, здатності осмислити зміст теми чи розділу, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал.

Формами контролю є оцінювання виступів з доповідями, участь в дискусії на практичному занятті, перевірка виконання розрахункових та творчих завдань, письмове опитування, тестовий контроль, комп'ютерне тестування, контрольна робота.

Максимальну кількість балів, яку студент може отримати за час вивчення курсу, наведено у наступній таблиці 6.1.

Таблиця 6.1. Система нарахування балів за видами навчальної роботи

Форма навчальної роботи	Вид навчальної роботи	Бали
1. Аудиторна		
1.1. Лекція	1. Відвідування	10 лекцій*0,05=0,5

		балів
1.2. Практичне заняття	1. Відвідування	30 занять*0,05 = 1,5балів
	2. Виконання практичних завдань (ПЗ)	20 завдань * 0,3 = 6,0 балів
	3. Обговорення теоретичного та практичного матеріалу	30 занять * 1,5 = 45 балів
	4. Доповіді з рефератами та їх обговорення (Р)	2 Р*5 = 10 балів
	5. Контрольна робота на занятті (КР)	2 КР*3,5 = 7 балів
2. Самостійна та індивідуально-консультативна робота	1. Виконання індивідуальних завдань у розрізі тем	10 тем * 1,0 = 10 балів
3. Підсумковий модуль	Модульна контрольна робота (МКР)	2 МКР *10 = 20 балів
4. Підсумковий контроль	ПМК	100 балів

Розподіл балів, що отримує студент за результатами вивчення дисципліни «Страховання в туристичному бізнесі» (за видами робіт та темами) наведено в табл. 6.2.

Таблиця 6.2. Розподіл балів, що отримує студент за результатами вивчення дисципліни «Страховання в туристичному бізнесі» (за видами робіт та темами)

Вид занять	Вид робіт	Оцінка роботи в балах
Змістовний модуль 1. Основи функціонування страхового ринку та характеристика його основних суб'єктів		
Тема 1. Сутність, принципи та роль страхування		
Практичне заняття 1	1. Усне опитування	Від 1 до 2 балів за відповідь, 0,5 бала за доповнення
	2. Понятійний диктант	Від 0 до 1 бала
	3. Бліц-опитування	0,5 бали за відповідь

	Максимальна кількість балів за практичне заняття	4,0 бали
Тема 2. Класифікація страхування		
Практичне заняття 2	1. Усне опитування	Від 1 до 2 балів за відповідь, 0,5 бала за доповнення
	1. Тестування	Від 1 до 2,5 бала
	2. Опрацювання матеріалу, винесеного на самостійний розгляд	Від 0 до 1 бала
	Максимальна кількість балів за практичне заняття	6,0 балів
Тема 3. Страхові ризики та їх оцінка		
Практичне заняття 3	2. Усне опитування	Від 1 до 2 балів за відповідь, 0,5 бала за доповнення
	2. Понятійний диктант	Від 0 до 1 бала
	Доповіді з рефератами та їх обговорення	Від 0 до 5 балів
	2. Опрацювання матеріалу, винесеного на самостійний розгляд	Від 0 до 1 бала
	Максимальна кількість балів за практичне заняття	9,5 балів
Тема 4. Страховий ринок		
Практичне заняття 4	1. Письмова робота на практичному занятті	Від 0 до 2 балів
	1. Опрацювання матеріалу, винесеного на самостійний розгляд	Від 0 до 1 бала
	Максимальна кількість балів за практичне заняття	3,0 бала
Тема 5. Страхова організація		

Практичне заняття 5	1. Модульна контрольна робота	Від 0 до 10 балів
	Максимальна кількість балів за практичне заняття	10 балів
Змістовний модуль 2. Основні галузі страхування та фінансово-економічна діяльність страхових організацій		
Тема 6. Особисте страхування в туристичному бізнесі		
Практичне заняття 6	1. Усне опитування	Від 1 до 2 балів за відповідь, 0,5 бала за доповнення
	2. Понятійний диктант	Від 0 до 1 бала
	2. Опрацювання матеріалу, винесеного на самостійний розгляд	Від 0 до 1 бала
	3. Виконання практичних завдань	Від 0 до 0,3 балів
	Максимальна кількість балів за практичне заняття	4,8 балів
Практичне заняття 7	2. Усне опитування	Від 1 до 2 балів за відповідь, 0,5 бала за доповнення
	1. Тестування	Від 1 до 2,5 бала
	3. Виконання практичних завдань	Від 0 до 0,3 балів
	Максимальна кількість балів за практичне заняття	5,3 балів
	Тема 7. Майнове страхування в туристичному бізнесі	
Практичне заняття 8	1. Усне опитування	Від 1 до 2 балів за відповідь, 0,5 бала за доповнення
	2. Бліц-опитування	0,5 бала за відповідь
	2. Понятійний диктант	Від 0 до 1 бала
	3. Виконання практичних завдань	Від 0 до 0,3 балів

	2. Опрацювання матеріалу, винесеного на самостійний розгляд	Від 0 до 1 бала
	Максимальна кількість балів за практичне заняття	5,3 балів
Практичне заняття 9	1. Усне опитування	Від 1 до 2 балів за відповідь, 0,5 бала за доповнення
	3. Виконання практичних завдань	Від 0 до 0,3 балів
	1. Опрацювання матеріалу, винесеного на самостійний розгляд	Від 0 до 1 бала
	2. Тестування	Від 1 до 2,5 балів
	Максимальна кількість балів за практичне заняття	7,3 балів
Тема 8. Страхування відповідальності в туристичному бізнесі		
Практичне заняття 10	1. Усне опитування	Від 1 до 2 балів за відповідь, 0,5 бала за доповнення
	1. Письмова робота на практичному занятті	Від 0 до 2 балів
	2. Опрацювання матеріалу, винесеного на самостійний розгляд	Від 0 до 1 бала
	Максимальна кількість балів за практичне заняття	5,5 балів
Практичне заняття 11	1. Усне опитування	Від 1 до 2 балів за відповідь, 0,5 бала за доповнення
	3. Виконання практичних завдань	Від 0 до 0,3 балів
	1. Опрацювання матеріалу, винесеного	Від 0 до 1 бала

	на самостійний розгляд	
	2. Бліц-опитування	0,5 балів за відповідь
	Максимальна кількість балів за практичне заняття	4,3 балів
Тема 9. Перестраховання і співстраховання		
Практичне заняття 12	1. Усне опитування	Від 1 до 2 балів за відповідь, 0,5 бала за доповнення
	3. Виконання практичних завдань	Від 0 до 0,3 балів
	2. Опрацювання матеріалу, винесеного на самостійний розгляд	Від 0 до 1 бала
	1. Тестування	Від 1 до 2,5 балів
	Максимальна кількість балів за практичне заняття	6,3 балів
Практичне заняття 13	1. Усне опитування	Від 1 до 2 балів за відповідь, 0,5 бала за доповнення
	3. Виконання практичних завдань	Від 0 до 0,3 балів
	Доповіді з рефератами та їх обговорення	Від 0 до 5 балів
	1. Опрацювання матеріалу, винесеного на самостійний розгляд	Від 0 до 1 бала
	2. Тестування	Від 1 до 2,5 балів
	Максимальна кількість балів за практичне заняття	11,3 балів
Тема 10. Доходи, витрати і прибуток страховика		
Практичне заняття 14	1. Усне опитування	Від 1 до 2 балів за відповідь, 0,5 бала за доповнення

	3. Виконання практичних завдань	Від 0 до 0,3 балів
	2. Понятійний диктант	Від 0 до 1 бала
	2. Тестування	Від 1 до 2,5 балів
	1. Опрацювання матеріалу, винесеного на самостійний розгляд	Від 0 до 1 бала
	Максимальна кількість балів за практичне заняття	7,3 балів
Практичне заняття 15	1. Модульна контрольна робота	Від 0 до 10 балів
	Максимальна кількість балів за практичне заняття	10 балів
Разом за семестр		100 балів

Студентам, які брали участь в позааудиторній науковій діяльності – в роботі наукових конференцій, підготовці наукових публікацій, виконанні індивідуальних навчально-дослідних завдань у вигляді наукових доповідей, рефератів, есе тощо, можуть бути присуджені додаткові бали за результатами поточного контролю.

Відповідь на практичному занятті оцінюється за такими критеріями:

Оцінка «відмінно» відповідає **двом (2) балам** за відповідь на практичному занятті і ставиться за послідовно, логічно і глибоко розкритий теоретичний зміст матеріалу відповідно до поставленого завдання, за широкі і системні знання з дисципліни;

Оцінка «добре» відповідає **півтора (1,5) балам** за доповідь на практичному занятті і ставиться за достатньо повно, але неглибоко розкритий зміст матеріалу відповідно до поставленого завдання, за допущені несуттєві помилки під час доповіді;

Оцінка «задовільно» відповідає **одному (1) балу** за відповідь на практичному занятті і ставиться за часткове розкриття поставленого питання; за знання базових понять і показників.

Змістовне доповнення на практичному занятті оцінюється в 1,5 балів.

Один варіант **тестового контролю** включає п'ять завдань і оцінюється наступним чином: вірна відповідь з одного завдання – 0,25 бали, невірна відповідь – 0 балів.

Понятійний диктант проводиться у формі письмової відповіді на 10 питань щодо знання базових понять і показників. Вірна відповідь оцінюється: на 9-10 питань у 1,0 бал; на 7-8 питань – 0,75 балів; на 5-6 питань – 0,5 балів; на 3-4 питання - 0,25 балів; на 1-3 питання 0 балів.

Письмова робота на занятті проводиться у формі письмової відповіді на теоретичні питання. У складі письмової роботи міститься два теоретичних питання (обґрунтована, глибока та правильна відповідь на поставлене питання оцінюється у 2 бали; часткова відповідь та за наявності незначних помилок у формулюванні термінів і категорій – 1,0 бал; невірна відповідь або її відсутність оцінюється у 0 балів).

Кожна вірна відповідь під час **бліцопитування** оцінюється у 0,5 бали, невірна відповідь – 0 балів.

Поточний контроль за виконанням розрахункових завдань здійснюється під час практичних занять шляхом перевірки конспектів і усних відповідей студентів. Правильний розв'язок розрахункового завдання оцінюється в 0,3 бали, за умови вирішення завдання з невеликою похибкою зараховується 0,15 бали, при невиконанні завдання 0 балів.

Поточний модульний контроль здійснюється викладачем за результатами засвоєння теоретичного та практичного матеріалу після завершення вивчення студентом кожного змістового модуля дисципліни «Страховання в туристичному бізнесі».

До проведення модульного контролю допускаються студенти, які набрали 30 балів і більше окремо за кожним модулем, а також виконали всі види робіт, що є складовими модуля.

Студент, який не відпрацював пропущених занять за даним модулем, до модульного контролю не допускається. Студент може відпрацювати пропущені заняття та отримати консультацію з будь-якого питання дисципліни за графіком консультативних і індивідуальних занять викладачів, затверджених кафедрою фінансів.

Відсутність студента на модульному контролі оцінюється у „0”

балів.

Повторне складання модульного контролю для студента, відсутнього з поважної причини, можливе у відповідності до графіка, затвердженого кафедрою фінансів.

Модульний контроль проводиться провідним викладачем на останньому практичному занятті відповідного модуля.

Кількість балів, набрана студентом з дисципліни за першою і другою модульною контрольною роботою, переводиться в традиційну оцінку за наступною шкалою. За результатами модульної контрольної роботи **оцінка «відмінно»** відповідає **10 балам, оцінка «добре»** відповідає **7-8 балам, оцінка «задовільно»** відповідає **5-6 балам, оцінка «незадовільно»** відповідає **0 - 1 балу**.

Відповідь на теоретичне питання модульної контрольної роботи оцінюється наступним чином. Самостійна логічна відповідь з використанням додаткових літературних джерел оцінюється у 5 балів; самостійна відповідь у обсязі конспекту оцінюється у 4 бали; самостійна неповна відповідь оцінюється у 3 бали; несамостійна відповідь на теоретичне питання оцінюється у 0 балів.

Правильна відповідь на одне з двох тестових завдань підсумкового модульного контролю оцінюється у 1 бал, неправильна відповідь на тест – 0 балів.

Правильний розв'язок розрахункового завдання з наведенням необхідних коментарів і висновків оцінюється у 3 бали, правильне вирішення завдання з невеликою похибкою оцінюється у 2,5 балів, при невиконанні завдання 0 балів.

Приклад побудови завдання для поточного модульного контролю з дисципліни «Страхування в туристичному бізнесі»

Теоретичне завдання.

1.1. Сутність страхування як економічної категорії. Призначення і функції страхування.

1.2. ТЕСТ. Знайдіть правильну відповідь. Аверсія ризику – це:

- а) виявлення джерел ризику;
- б) повне або часткове ігнорування ризику;
- в) визначення страхових випадків;
- г) ідентифікація страхового ризику.

1.3.ТЕСТ. Які з наведених видів відносять до особистого страхування в туристичному бізнесі?

- а) страхування професійної відповідальності;

- б) страхування від нещасних випадків;
- в) страхування вантажів і багажу;
- г) страхування будівель громадян.

Практичне завдання.

За дійсною вартістю 96 тис. грн приміщення туристичної фірми «Фокус» застраховане на суму 64 тис. грн. Вартість відновлювальних робіт з урахуванням зносу при настанні страхового випадку становить 35 тис. грн. Визначити розмір страхового відшкодування, що повинен отримати страхувальник.

Підсумковий контроль – це оцінювання знань, здобутих студентами протягом вивчення всієї дисципліни.

З дисципліни «Страхування в туристичному бізнесі» робочим начальним планом передбачено проведення підсумкового контролю у формі ПМК.

Завданням ПМК є перевірка розуміння студентом програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими темами (розділами), здатності творчо використовувати накопичені знання, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми, що вивчається у дисципліні тощо.

Рівень знань студента за підсумковим модульним контролем оцінюється в балах відповідно до Порядку оцінювання знань студентів Полтавського університету економіки і торгівлі з урахуванням вимог Болонської декларації, фіксується в журналі і заноситься до заліково-екзаменаційної відомості.

Об'єктом підсумкового контролю (ПМК) є перевірка розуміння студентом програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчо використовувати практичні знання, уміння сформулювати власне ставлення до окремих проблем дисципліни.

Оцінювання здійснюється за 100-бальною шкалою. Для допуску до заліку за результатами поточного контролю студент повинен отримати не менше ніж 60 балів. При проведенні поточного контролю оцінюванню підлягає якість підготовки студентів до кожного практичного заняття. Перевірка якості підготовки до практичних занять здійснюється шляхом проведення бліцопитувань, написання економічних диктантів, тестування.

Самостійне опрацювання окремих тем чи питань здійснюється шляхом підготовки рефератів, аналітичних оглядів, розрахункових робіт. Оцінювання таких видів робіт здійснюється шляхом письмової перевірки або презентації якості виконання

зазначених видів робіт. А при цьому враховується складність виконання індивідуальних завдань та наявність творчого підходу при їх розв'язку. Реферати оцінюються за 5-ти бальною шкалою.

Переведення даних 100-бальної шкали оцінювання до національної шкали та шкали ECTS здійснюється у такому порядку (табл. 7.3).

Таблиця 6.3. Шкала нарахування підсумкових балів

Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за бальною шкалою, що використовується в ПУЕТ	Оцінка за 4-бальною шкалою
F	0-34 балів	2 (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни
FX	35-59 балів	2 (незадовільно) з можливістю повторного складання ПМК(заліку)
E	60-65 балів	3 (достатньо) виконання задовольняє мінімальним критеріям
D	66-70 балів	3 (задовільно) – непогано, але зі значною кількістю недоліків
C	71-78 балів	4 (добре) – в загальному правильна робота з певною кількістю значних помилок
B	79-85 балів	4 (дуже добре) вище середнього рівня з кількома помилками
A	86-100 балів	5 (відмінно)

**РОЗДІЛ VII. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ
СТУДЕНТА ДО ПОТОЧНОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ З
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«СТРАХУВАННЯ В ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ»**

МОДУЛЬ 1. Основи функціонування страхового ринку та характеристика його основних суб'єктів

1. Категорія страхового захисту і його роль в розвитку туристичного бізнесу.

2. Необхідність страхового захисту як важливого засобу економічної безпеки суб'єктів господарювання туристичного бізнесу та життєдіяльності людей.

3. Сутність страхування як економічної категорії.

4. Призначення і функції страхування.

5. Принципи страхування.

6. Основні страхові поняття і терміни.

7. Роль страхування в ринковій економіці.

8. Сутність та критерії класифікації страхування.

9. Класифікація страхування за об'єктами.

10. Форми страхування та їх характеристика.

11. Системи страхової відповідальності.

12. Сутність, роль і місце ризиків у страхуванні.

13. Класифікація ризиків.

14. Оцінка ризиків в страхуванні.

15. Управління ризиками в страхуванні.

16. Поняття страхового ринку, його види та їх загальна характеристика.

17. Об'єктивна основа страхового ринку, умови формування і функціонування страхового ринку.

18. Структурна побудова страхового ринку.

19. Регулятори і інструменти страхового ринку. Реалізація страхових послуг.

20. Страховий ринок України та напрямки його розвитку.

21. Сутність і завдання маркетингу в страхуванні.

22. Види страхових компаній і порядок їх створення.

23. Державне регулювання страхової діяльності.

МОДУЛЬ 2. Основні галузі страхування та фінансово-економічна діяльність страхових організацій

1. Суть і призначення особистого страхування, його значення і роль в забезпеченні соціального захисту громадян.

2. Класифікація особистого страхування.

3. Економічний зміст особистого страхування в туристичному бізнесі. Основні види і форми особистого страхування в туристичному бізнесі.

4. Страхування від нещасних випадків в туристичному бізнесі.

5. Медичне страхування та його концепції.

6. Організація медичного страхування туристів.

7. Страхування іноземних громадян, які тимчасово перебувають на території України.
8. Інші види особистого страхування в туристичному бізнесі.
9. Економічний зміст, об'єкти та види майнового страхування.
10. Страхування майна юридичних і фізичних осіб.
11. Страхування транспортних засобів, що обслуговують туристичний бізнес.
12. Страхування особистого майна і багажу туристів.
13. Економічна сутність, необхідність та особливості страхування відповідальності.
14. Страхування професійної відповідальності в туристичному бізнесі.
15. Страхування відповідальності власника готельно-туристичного комплексу.
16. Страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів.
17. Сутність, необхідність та значення перестраховання.
18. Методи і форми проведення перестраховальних операцій.
19. Співстрахування та механізм його застосування.
20. Особливості та принципи фінансово-економічної діяльності страховика.
21. Склад та економічний зміст доходів і витрат страховика.
22. Оподаткування страховиків.
23. Поняття фінансової надійності страховика.
24. Інвестиційна діяльність та формування портфеля інвестицій страховика.

РОЗДІЛ VIII. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТА ДО ПІДСУМКОВОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СТРАХУВАННЯ В ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ»

1. Категорія страхового захисту і його роль в розвитку туристичного бізнесу.
2. Необхідність страхового захисту як важливого засобу економічної безпеки суб'єктів господарювання туристичного бізнесу та життєдіяльності людей.
3. Сутність страхування як економічної категорії.
4. Призначення і функції страхування.
5. Принципи страхування.
6. Основні страхові поняття і терміни.

7. Роль страхування в ринковій економіці.
8. Сутність та критерії класифікації страхування.
9. Класифікація страхування за об'єктами.
10. Форми страхування та їх характеристика.
11. Системи страхової відповідальності.
12. Сутність, роль і місце ризиків у страхуванні.
13. Класифікація ризиків.
14. Оцінка ризиків в страхуванні.
15. Управління ризиками в страхуванні.
16. Поняття страхового ринку, його види та їх загальна характеристика.
17. Об'єктивна основа страхового ринку, умови формування і функціонування страхового ринку.
18. Структурна побудова страхового ринку.
19. Регулятори і інструменти страхового ринку. Реалізація страхових послуг.
20. Страховий ринок України та напрямки його розвитку.
21. Сутність і завдання маркетингу в страхуванні.
22. Види страхових компаній і порядок їх створення.
23. Державне регулювання страхової діяльності.
24. Суть і призначення особистого страхування, його значення і роль в забезпеченні соціального захисту громадян.
25. Класифікація особистого страхування.
26. Економічний зміст особистого страхування в туристичному бізнесі. Основні види і форми особистого страхування в туристичному бізнесі.
27. Страхування від нещасних випадків в туристичному бізнесі.
28. Медичне страхування та його концепції.
29. Організація медичного страхування туристів.
30. Страхування іноземних громадян, які тимчасово перебувають на території України.
31. Інші види особистого страхування в туристичному бізнесі.
32. Економічний зміст, об'єкти та види майнового страхування.
33. Страхування майна юридичних і фізичних осіб.
34. Страхування транспортних засобів, що обслуговують туристичний бізнес.
35. Страхування особистого майна і багажу туристів.
36. Економічна сутність, необхідність та особливості страхування відповідальності.
37. Страхування професійної відповідальності в туристичному бізнесі.

38. Страхування відповідальності власника готельно-туристичного комплексу.
39. Страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів.
40. Сутність, необхідність та значення перестрахування.
41. Методи і форми проведення перестраховальних операцій.
42. Співстрахування та механізм його застосування.
43. Особливості та принципи фінансово-економічної діяльності страховика.
44. Склад та економічний зміст доходів і витрат страховика.
45. Оподаткування страховиків.
46. Поняття фінансової надійності страховика.
47. Інвестиційна діяльність та формування портфеля інвестицій страховика.

Список рекомендованої літератури

Основна

1. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]: від 16.01.2003 № 436-IV : станом на 01.01.2013 р. / Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. - Заголовок з екрана.
2. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]: Закон України від 12.07.2001 № 2664-III : станом на 01.01.2013 р. / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>. - Заголовок з екрана.
3. Про страхування [Електронний ресурс]: Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР : станом на 01.01.2013 р. / Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>. - Заголовок з екрана.
4. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів [Електронний ресурс]: Закон України від 01.07.2004 № 1961-IV : станом на 18.11.2012 р. / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1961-15>. - Заголовок з екрана.
5. Про внесення змін до Положення про обов'язкове особисте страхування від нещасних випадків на транспорті [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.02.2011 р. № 146 : станом на 23.02.2011 р. / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/146-2011-%D0%BF>. - Заголовок з екрана.

6. Про схвалення концепції розвитку страхового ринку України до 2010 року [Електронний ресурс]: Розпорядження, Концепція від 23.08.2005 № 369-р : станом на 26.07.2006 р. / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/369-2005-%D1%80>. - Заголовок з екрана.

7. Страхування : підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. С.С.Осадець. – Вид. 3-тє без змін.– К : КНЕУ, – 2006. – 604 с.

8. Страхування : підручник / За ред.. В.Д. Базилевича. – К. : Знання, 2008. – 1019 с.

9. Вовчак О.Д. Страхування : навчальний посібник / О.Д. Вовчак. – Львів : «Новий Світ-2000», 2006. – 480 с.

10. Внукова Н.М. Страхування: теорія та практика : навчальний посібник / За загальною редакцією д.е.н., проф.. Н.М.Внукової. – 2-ге видання, перероблене та доповнене. – Харків : Бурун Книга, 2009. – 656 с.

11. Машина Н.І. Страхування для туристичних підприємств : навчальний посібник / Н.І. Машина. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 368 с.

12. Шматько Л.П. Страхование и риски в туризме : учебное пособие для студентов вузов / Л.П. Шматько. – Ростов н/Д : Издательский центр «МарТ»; Феникс, 2010. – 208 с.

Додаткова

13. Александрова М. М. Страхування : навч.-метод. посібник / М. М. Александрова. – К. : ЦУЛ, 2002. – 208 с.

14. Базилевич В.Д. Розвиток внутрішнього ринку в умовах глобалізації: тенденції та суперечності / В.Д. Базилевич // Банківська справа. – 2004. - №2. – С. 7-13.

15. Баранова В.Г. Проблеми функціонування страхової системи України в умовах фінансової кризи / В.Г. Баранова // Економіст . – 2009. – N11. – С.21-23.

16. Безугла В. О. Страхування : навч. посібник / В. О. Безугла, І. І. Постіл, Л. П. Шаповал. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 582 с.

17. Вовчак О.Д. Страхові послуги : навч. посібник / О.Д. Вовчак, О.І. Завійська. – Львів : Видавництво «Компакт – ЛВ», 2005. – 656 с.

18. Гаманкова О.О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика : монографія / О.О. Гаманкова. – К. : КНЕУ, 2009. - 283 с.
19. Гвозденко А.А. Основы страхования : учебник / А.А. Гвозденко. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 320 с.
20. Гвозденко А.А. Страхование: ученик / А.А. Гвозденко. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект. – 2004. – 462 с.
21. Говорушко Т. А. Страхові послуги : навч. посібник / Т.А. Говорушко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 344 с.
22. Грищенко Н.Б. Страховое дело : учеб. пособие / Н.Б. Грищенко. – Барнаул : Изд-во Алт. Ун-та, 2004. – 134 с.
23. Дьячкова Ю.М. Страхування : навч. посібник / Ю.М. Дьячкова. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.
24. Залетов А.Н. Страхование в Украине / Под ред. д.е.н. Слюсаренко О.О. – К. : Международная агенция "BeeZone", 2002. – 454 с.
25. Залетов О.М. Основы страхового права України : навч. посібник / О.М. Залетов, О.О. Слюсаренко. – К. : Междунар. Агенція «BeeZone», 2005. – 416 с.
26. Залетов А.Н. Рынок страховых услуг населению-2007 // «InsuranceTop». – 2007. - №1. – С. 12-28.
27. Захватихата П. Перспективи розвитку страхового ринку в Україні: проблемні питання / П. Захватихата // Підприємництво, господарство і право. – К.: Товариство з обмеженою відповідальністю «Гарантія», 2006. – №2. – С.42-44.
28. Иванов С.С. Теорія и практика рискового страхування / С.С. Иванов и др. – М. : РОСНО: Анкил, 2007. – 480 с.
29. Кифак А. Страхование гражданско - правовой ответственности владельцев наземных транспортных средств / А. Кифак // Вестник бухгалтера и аудитора Украины. – М. : 000 Вестник, 2005. – №5-6. – С.14-17.
30. Корніюк О. Нові тенденції страхового ринку / О. Корніюк // Бухгалтерія. Право. Податки. Консультації. – Бліц-Інформ, 2008. – №3. – С.69-71.
31. Корнилов И.А. Основы страховой математики : учеб. пособие для вузов / И.А. Корнилов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 400 с.
32. Котлобовский И.Б. Рисковий поход к оценке платежеспособности страховой компании / И.Б. Котлобовский, А.Е. Сметанин // Финансы. – 2007. - №6. – С.39-43.

33. Лебединська Л.Д. Стратегічні аспекти сталого розвитку страхового ринку України під впливом глобалізаційних процесів / Л.Д. Лебединська, Л.М. Ремньова // Актуальні Проблеми Економіки. – 2010. – №9. – С.206-214.

34. Лесик Л.М. Досвід запровадження в Україні обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів / Л.М. Лесик // Актуальні проблеми економіки. – 2010. - № 6(108). – С.231-234.

35. Лесик Л.М. Актуальні проблеми ринку обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів в умовах економічної кризи / Л.М. Лесик // Актуальні проблеми економіки. – 2010. - № 2(104). – С.214-219.

36. Машина Н.І. Міжнародне страхування : навч. посібник / Н.І. Машина. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 504 с.

37. Мачурський В.В. Правові основи страхування : навч. посібник / В.В. Мачурський. – К. : КНЕУ, 2003. – 302 с.

38. Менеджмент страхової діяльності : монографія / Кол. автор., за ред. Федоренко В.Г. – Ніжин, 2003. – 462 с.

39. Мних М. В. Страхування в Україні: сучасна теорія і практика : підручник / М. В. Мних. – К. : Знання України, 2006. – 284 с.

40. Нечипорук Л.В. Теорія та практика страхового ринку в Україні : Монографія / Л.В. Нечипорук. – Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – 300 с.

41. Охріменко О. О. Страховий захист: менеджмент, маркетинг, економіка безпеки (туристське підприємництво) : навч. посібник / О. О. Охріменко. – К. : Міжнародна агенція “BeeZone”, 2005. – 416 с.

42. Плиса В.Й. Страхування : навч. посібник / В.Й. Плиса. – К. : Каравела, 2005. – 392 с.

43. Плиса В. Й. Страхування : підручник / В. Й. Плиса. – Київ : Каравела, 2010. – 472 с.

44. Плиса В. Й. Модель державного регулювання страхового ринку в Україні / В. Й. Плиса, З. П. Плиса // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.10. – С. 209-215.

45. Салайчук О. Шахрайство та протидія йому в автострахованні / О. Салайчук // Журнал «Фінансовий ринок України». – 2011. - № 3. – С.13-16.

46. Самойловський А. Л. Менеджмент страхування: монографія / А.Л. Самойловський. – К. : Корпорація, 2007. – 318 с.

47. Страховий ринок України: стан та перспективи розвитку: монографія / С.О. Булгакова, А.В. Василенко, Л.І. Василенко та ін.; за заг. ред. А.А. Мазаракі. – К. : КНТЕУ, 2007. – 460 с.
48. Супрун А.А. Страхові послуги : навч. посібник / А.А. Супрун, Т.О. Зайвенко. – Львів : Магнолія-2006, 2009. – 248 с.
49. Теория и практика страхования : Учеб. пособие / [Н.Г. Адамчук, С.Н. Асабина, Л.Н. Клоченко та ін.]. – К. : Анкил, 2003. – 704 с.
50. Ткаченко Н.В. Страхування : навч. посібник / Н.В. Ткаченко. – К. : Ліра-К, 2007. – 376 с.
51. Филонюк А.Ф. Страховая индустрия Украины: стратегия развития / А.Ф. Филонюк, А.Н. Залетов. – К. : МА «Бизон», 2008. – 448 с.
52. Фурман В.М. Страхування: теоретичні засади та стратегія розвитку : монографія /В.М. Фурман. – К. : КНЕУ, 2005. – 295 с.
53. Черникова Л.И. Страхование и риски в туризме : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Л.И. Черникова. – М. : издательский центр «Академия», 2010. – 160 с.
54. Шумелда Я.П. Страхування : навч. посібник / Я.П. Шумелда. – Міжнародна агенція «Бизон», 2007. – 377 с.
55. Юрченко Л.А. Финансовый менеджмент страховика : учеб. пособие / Л.А. Юрченко. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 199 с.
56. Яворська Т. В. Страхові послуги : навч. посібник / Т. В. Яворська. – К. : Знання, 2008. – 350 с.
57. Яшина В.М. Сущность и виды страхового портфеля / В.М. Яшина // Финансы. - 2/2003. - N2. - С.50-53.

Рецензія

на навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни за кредитно-модульною системою організації навчального процесу для студентів напряму підготовки 6.030601 «Менеджмент» і програмою професійного спрямування «Менеджмент туристичного бізнесу», розроблений доцентом кафедри фінансів Полтавського університету економіки і торгівлі Михайловою Н.В.

Удосконалення організації навчального процесу у вищих закладах освіти має за мету не тільки інтеграцію до світового освітнього простору, але й досягнення повноцінної адаптації випускників до вимог сучасного ринку праці шляхом підвищення їх конкурентоспроможності на основі поглиблення професійної підготовки. Створення відповідного навчально-методичного забезпечення дозволяє організувати самостійну роботу студентів.

Навчально-методичний посібник з дисципліни „Страхування в туристичному бізнесі” підпорядкований досягненню визначених завдань та спрямований на вдосконалення організації навчального процесу і підвищення якості підготовки фахівців в умовах скорочення кількості аудиторних занять та збільшення обсягів самостійної роботи студентів.

Відповідно до поставленої мети і завдань з вивчення дисципліни „Страхування в туристичному бізнесі” у посібнику визначені методи оволодіння навчальним матеріалом, пов’язані з послідовним засвоєнням студентами найважливіших складових частин дисципліни, які сформовані у два змістових модулі.

З метою поглиблення та закріплення знань студентів, у посібнику у логічній послідовності надано методичні поради для вивчення кожної теми курсу, плани семінарських занять, завдання для практичних занять, питання для самопідготовки і самоконтролю знань, індивідуальні завдання.

Значний обсяг інформації та великий перелік понятійної термінології зумовлює наявність наприкінці кожної теми термінологічного словника.

Позитивною рисою навчального посібника є визначені авторами критерії оцінки навчальної діяльності студентів в процесі вивчення дисципліни „Страхування в туристичному бізнесі”, представлені у вигляді розподілу балів за окремими видами навчальної та наукової роботи.

Навчально-методичний посібник з дисципліни „Страховання в туристичному бізнесі” для самостійного вивчення за кредитно-модульною системою організації навчального процесу, виконано на достатньому теоретичному і методичному рівні і може бути рекомендований до використання у навчальному процесі.

Доцент кафедри фінансів
Полтавського університету
економіки і торгівлі, к.е.н.

Фисун І.В.

Рецензія

на навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни за кредитно-модульною системою організації навчального процесу для студентів напряму підготовки 6.030601 «Менеджмент» і програмою професійного спрямування «Менеджмент туристичного бізнесу», розроблений доцентом кафедри фінансів Полтавського університету економіки і торгівлі Михайловою Н.В.

Метою впровадження кредитно-модульної організації навчального процесу є підвищення якості вищої освіти, забезпечення можливості навчання студентів за індивідуальною варіативною частиною освітньо-професійної програми підготовки фахівця. Це зумовлює актуальність створення навчально-методичного посібника для самостійного вивчення дисципліни «Страховання в ресторанному бізнесі» за кредитно-модульною системою організації навчального процесу.

Структурою навчально-методичного посібника передбачені: загальні положення щодо вивчення дисципліни «Страховання в туристичному бізнесі», програма дисципліни, її тематичний план, робочий графік, технологічна карта.

Заслуговує на увагу третій розділ посібника, в якому наведені методичні рекомендації до вивчення дисципліни за кожною темою, питання для обговорення, самопідготовки і самоконтролю знань, практичні завдання, тематика індивідуальних навчально-дослідних завдань, перелік літературних джерел.

У посібнику наведені також методичні рекомендації з виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань, тести вихідного контролю знань студентів, карта аудиторної та самостійної роботи студентів, форми контролю та критерії оцінювання знань студентів з навчальної дисципліни «Страховання в туристичному бізнесі», перелік питань для підготовки студента

для поточного модульного контролю, список рекомендованої літератури.

Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни «Страховання в туристичному бізнесі» виконаний на відповідному науково-методичному рівні і рекомендується для тиражування і використання у навчальному процесі.

Завідувач кафедри кафедри
туристичного та готельного бізнесу
Полтавського університету
економіки і торгівлі,
доцент, д.е.н.

Скляр Г.П.